

MASARYKOVA UNIVERZITA

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra výchovy ke zdraví

Prevence úrazů dětí mladšího školního věku

Diplomová práce

Brno 2015

Vedoucí diplomové práce:

PhDr. Mgr. Leona Mužiková, Ph.D.

Autor práce:

Tereza Milotová

Bibliografický záznam

MILOTOVÁ, Tereza. *Prevence úrazů žáků na 1. stupni základní školy: diplomová práce*. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta pedagogická, Katedra výchovy ke zdraví, 2015. 166 s., 37 s. příl. Vedoucí diplomové práce PhDr. Mgr. Leona Mužíková, Ph.D.

Anotace

Diplomová práce *Prevence úrazů dětí mladšího školního věku* se zaměřuje na způsob předcházení úrazům prostřednictvím zařazení dané tematiky do výuky na prvním stupni základní školy. Teoretická část nahlíží na problematiku úrazů z různých úhlů pohledu. Předkládá nezbytné informace k danému tématu i jistá specifika s ní související. Popisuje úrazy v jednotlivých etapách dětství typické, spolu s jejich charakteristikou. Dále se věnuje úrazové prevenci, především pak ve školním prostředí. V neposlední řadě řeší způsob jejího zařazení do vzdělávání na prvním stupni základních škol. Praktickou část tvoří metodika s návrhem zařazení prevence úrazů dětí mladšího školního věku do výuky s ohledem na obsah vzdělávání uvedeného v RVP ZV a soubor námětů na činnosti týkající se témat úrazové prevence.

Annotation

This thesis *Injury prevention for younger school age children* is focused on the possibility to prevent injuries by means of enlistment the set subject into education in primary school. Theoretical part deals with problems of injuries using different points of view. It presents necessary information of the set subject and certain particularity related to it. It describes injuries typical for certain periods of development together with their characterization. Further it deals with injury prevention, above all in school surroundings. Last but not least, it solves the method of its' integration into primary school education. Practical part is composed of methodical proposal for younger school age children injury prevention with reference to the subject of education stated in RVP ZV and the file of subject matters for activities practicable to be put into classes from the first to the fifth grade which are related to the subject of injury prevention.

Klíčová slova

úrazy, prevence dětských úrazů, mladší školní věk, první stupeň základní školy, prevence ve školním prostředí, metodika prevence, soubor námětů

Key words

injuries, children's injury prevention, younger school age, primary school, prevention in school surroundings, methodology of prevention, file of subject matters

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem závěrečnou diplomovou práci vypracovala samostatně, s využitím pouze citovaných literárních pramenů, dalších informací a zdrojů v souladu s Disciplinárním řádem pro studenty Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity a se zákonem č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů.“

Souhlasím, aby práce byla uložena na Masarykově univerzitě v Brně v knihovně Pedagogické fakulty a zpřístupněna ke studijním účelům.

V Brně dne 29. března 2015

.....
Tereza Milotová

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala PhDr. Mgr. Leoně Mužikové, PhD., za odborné vedení a cenné rady, za vstřícnost a ochotu, kterou mi při tvorbě diplomové práce projevovala.

Srdečné poděkování patří i mé rodině, která mě nejen při psaní mé závěrečné práce ale i po celou dobu studia podporovala.

Obsah

Úvod.....	8
TEORETICKÁ ČÁST.....	10
1. Problematika úrazů.....	10
1.1 Vznik úrazu.....	11
1.2 Následky úrazu.....	11
1.3 Sledování dětské úrazovosti v České republice.....	12
2. Úrazy a období mladšího školního věku.....	14
2.1 Osobnost dítěte.....	14
2.2 Vývojová rizika.....	15
2.3 Specifická rizika.....	16
2.4 Úrazy dětí mladšího školního věku.....	17
3. Rizika úrazu v dalších etapách dětského věku.....	19
4. Klasifikace úrazů.....	22
4.1 Úrazy úmyslné.....	22
4.1.1 Úrazy následkem fyzického týrání dítěte.....	22
4.1.2 Úrazy následkem šikany.....	23
4.2 Úrazy neúmyslné.....	24
4.2.1 Úrazy následkem pádu.....	24
4.2.2 Tonutí.....	25
4.2.3 Popáleniny a opařeniny.....	26
4.2.4 Otravy a poleptání.....	29
4.2.5 Úrazy při dopravních nehodách.....	31
4.2.6 Úrazy při sportu.....	34
4.2.7 Pokousání psem.....	35
4.3 Úrazy v prostředí domova.....	36
4.4 Úrazy v prostředí školy.....	36
5. Prevence úrazů dětí.....	39
5.1 Prevence ve školním prostředí.....	41
5.1.1 Oblasti prevence úrazů ve škole.....	40
5.1.2 Dozor nad žáky.....	43
5.1.3 Prevence úrazů jako součást výuky.....	44
6. Zařazení prevence úrazů do výuky dle RVP ZV.....	46
6.1 Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání.....	46
6.2 Zařazení prevence úrazů do vzdělávacího obsahu.....	49
6.2.1 Člověk a jeho svět.....	49

6.2.2 Člověk a zdraví.....	53
6.2.3 Člověk a svět práce.....	54
PRAKTICKÁ ČÁST.	57
7. Metodika k prevenci úrazů na prvním stupni ZŠ.....	59
7.1 První ročník.....	59
7.2 Druhý ročník.....	97
7.3 Třetí ročník.....	116
7.4 Čtvrtý ročník.....	130
7.5 Pátý ročník.....	140
8. Realizace	154
ZÁVĚR.	159
RESUMÉ	161
SUMMARY.....	162
POUŽITÁ LITERATURA A ELEKTRONICKÉ ZDROJE.....	163
SEZNAM PŘÍLOH.....	166
PŘÍLOHY.....	167

Úvod

Úrazy vždy neodmyslitelně patřily a pochopitelně také budou patřit k součásti života dětí. Bohužel, ne vždy se s úrazy setkáváme v podobě pouhého škrábnutí, drobných odřenin či oděrky, jež pramenily z dětské touhy po poznávání okolního světa, předmětů a jevů v něm, zkrátka z přirozené zvědavosti pro děti tak charakteristické. A pokud se tak stane, většinou je dospělý člověk s úsměvem přejde. Málokdo si v takových případech však uvědomí, jakými bolestnými následky mohla být celá událost provázena. Za nejsmutnější na celé problematice považuji, že k úrazu většinou dojde během krátkého okamžiku, následky s ním však spojené mohou zasáhnout do jinak poměrně bezstarostného života dítěte takovým razantním způsobem, že postihnou jeho přirozený vývoj jak v rovině duševní tak fyzické. Žádná podobná událost nenaruší lidský život jako právě úraz. Přitom jejich riziko provází každodenní situace běžného života. Některé události v našem životě ovlivnit nemůžeme, ale zabránit nehodě v podobě úrazu lze, což je hlavním východiskem pro tvorbu mé diplomové práce.

Vzhledem k četnosti a především závažnosti úrazů dětí plynoucí již z faktu, že se jedná o „osůbky“ mající velkou část svého života teprve před sebou, má zabývání se touto problematikou zcela jistě své opodstatnění. Práce dále vychází z předpokladu, že je možné kombinací školní i rodinné výchovy většině úrazů zabránit. V rámci rodinné výchovy je nutné již od raného věku vytvářet v dětech podvědomí o možném ohrožení zdraví úrazy. Školní výchova pak spočívá v předávání informací o veškerých rizicích a způsobech předcházení úrazům prostřednictvím preventivních činností různého charakteru, díky nimž se děti učí, jak je třeba se chovat, aby nedocházelo ke zbytečným úrazům. Podkladem pro vytvoření správných postojů a návyků vedoucích k bezpečnému chování dětí je však nejdříve uvědomění si nutnosti chránit vlastní zdraví.

Osobně si myslím, že výchova dětí k předcházení úrazům si zaslouhuje mnohem větší pozornost učitelů ve výuce na prvním stupni základních škol, než jaké se jí v dnešní době dostává. Už jen z důvodu, že žijeme v poněkud hektické a uspěchané době. Mnoho dětí při rizikovém období vstupu do školy vůbec nemá ani již zmíněné dostatečné povědomí o možných rizicích každodenního života. Na druhou stranu lze pochopit, že pokud k danému tématu není jakýsi ucelený „pilíř“ napomáhající k jeho

začlenění do školní výuky, ne každý pedagog je ochoten se do této specifické problematiky pouštět.

Cílem diplomové práce je vytvořit ucelený metodický materiál pro pedagogy poskytující náměty a činnosti na zařazení prevence úrazů do výuky na prvním stupni základních škol. Smyslem metodiky je pomoci vyplnit malou mezeru v systematickém zařazení prevence dětských úrazů do školní výuky takovým způsobem, jenž povede k soustavnému a cílenému působení na žáky.

Teoretická část diplomové práce se věnuje problematice úrazů dětí v různých rovinách. Předkládá informace, jež jsou podstatné zejména pro pochopení významu prevence. Vymezuje základní problematiku úrazovosti, popisuje úrazy typické pro jednotlivá vývojová období v dětství. Především však zaměřuje svoji pozornost na období mladšího školního věku v souvislosti s úrazy. Dále se přímo věnuje úrazové prevenci, především pak ve školním prostředí. V neposlední řadě řeší způsob jejího zařazení do vzdělávání na prvním stupni základních škol.

Praktickou stěžejní část diplomové práce tvoří metodika k prevenci úrazů dětí mladšího školního věku obsahující rozčleněnou tematiku úrazové prevence do jednotlivých ročníků a soubor námětů na činnosti do výuky. Metodika byla vytvořena v souladu s obsahem Rámcového vzdělávacího programu základního vzdělávání a vychází především z reálné situace v oblasti dětské úrazovosti. Smyslem metodiky je její možné využití v praxi samotnými pedagogy, kteří se rozhodnou zaměřit svoji pozornost k výchovnému působení na své žáky v této oblasti.

TEORETICKÁ ČÁST

1. Problematika úrazů

Lidé se v každodenním životě běžně setkávají s lehkými úrazy v podobě zlomenin či drobných poranění, ale málokdo si uvědomuje jejich skutečné riziko. Realita ukazuje, že představují nejčastější příčinu úmrtí dětí jak v České republice, tak ve většině dalších vyspělých zemí. Polovinu úmrtí způsobených úrazem mají na svědomí dopravní nehody, druhou stejně závažnou polovinu tvoří utonutí, otravy, popálení, pády a další. Mohli bychom říci, že úrazy patří k nejzávažnějším příhodám trvale měnícím zdravotní stav v početné části české populace. Situace v oblasti úrazů dětí je významným problémem nejen ze zdravotního, ale i společenského a ekonomického hlediska. Úrazy zastávají mezi ostatními příčinami nemocí specifickou pozici, jelikož postihují zpravidla právě osoby mladé, které mají většinu života teprve před sebou, a zcela zdravé, avšak jejich riziko hrozí všem věkovým kategoriím bez výjimky. (Kubátová, Machová, 2009)

V této souvislosti je třeba objasnit si dva základní termíny, které jsou spolu navzájem provázány; *zdraví* a *úraz*.

Zdraví můžeme považovat dle Světové zdravotnické organizace za „stav úplné fyzické, psychické a sociální pohody, ne pouze nepřítomnost nemoci nebo vady“. Kvalita zdraví je významně ovlivňována způsobem péče o něj, tím rozumíme veškeré zdravotnické, organizační, ekonomické, psychologické, sociologické, pedagogické, rodinně výchovné a další prostředky, opatření a aktivity, které v konečném důsledku vedou k ochraně, upevňování, rozvíjení, popřípadě navrácení lidského zdraví. (Kohoutek, 2006, s. 131)

Úrazem pak rozumíme dle Haddona (1981) „jakékoliv neúmyslné či úmyslné poškození organismu, ke kterému došlo následkem akutní expozice termální, mechanické, elektrické či chemické energie a z nedostatku životně nezbytných energetických prvků či veličin, jako jsou kyslík či teplo.“ (Čelko, 2002, s. 12)

1.1 Vznik úrazu

Úrazy se nestávají náhodou, jsou chápány jako poškození zdraví, které vzniká většinou náhle, působením vnější síly, jenž svoji intenzitou přesahuje schopnost organismu se takovému ději přizpůsobit. Lze říci, že vznik úrazů je zapříčiněn vzájemným působením čtyř faktorů, kterými jsou: *hostitel, činitele, přenašeč a prostředí*.

- **Prostředí** charakterizují *sociálně-ekonomické a fyzikální faktory*, které představuje např. počasí, teplota, denní doba apod.
- **Hostitelem** se rozumí člověk úrazem postižený.
- **Činitele** představuje *energie* různého druhu a její přenos, která úraz způsobuje.
- **Přenašečem** může být osoba nebo věc, která působením vlastní síly tuto energii přenáší nebo naopak jejímu přenosu zabraňuje.
- **Osobnost hostitele**, v tomto případě dítěte, doprovází řada vlastností, které zvyšují riziko určitých druhů úrazů. Úroveň vývoje jejich psychomotorických dovedností se do značné míry podílí na vzniku úrazu. To zapříčiňuje častější výskyt některých úrazů v určité věkové kategorii. Například u dětí mladšího školního věku je zaznamenán výrazně vyšší počet úrazů v dopravě související s nástupem do školy a jejich neukončenému psychomotorickému vývoji. (Grivna, 2003)

L. Pelech (1999) pak zdůrazňuje nejdůležitější rizikové faktory pro vznik úrazu u dětí, kterými jsou „*pohlaví, věk, dosažený stupeň somatického a psychického vývoje, socioekonomická situace rodiny, poruchy chování i rizikové chování vrstevníků, dospívajících i dospělých v okolí dítěte.*“ (Čelko, 2002, s. 22)

1.2 Následky úrazů

Budeme-li na následky úrazů pohlížet **ze zdravotního hlediska**, pak sem řadíme především *smrt, trvalé poškození mozku, ztráta končetiny, snížená pohyblivost, ztráta zraku, sluchu, narušení somatického vývoje a dlouhodobá bolest*. S trvalým poškozením mozku jsou spojené poruchy motorických a kognitivních funkcí. Dítě může mít i po menším úrazu mozku může mít problémy s pamětí, učením či zhoršenou výkonností ve škole. Úmrtí jako následek úrazu pak představuje špičku potenciálního

ledovce. Na každé úmrtí zapříčiněné úrazem připadá mnohokrát více traumat s nutnou odbornou péčí v nemocnici, neodkladných ambulantních ošetření, případně ošetření u praktického lékaře. Nejrozsáhlejší skupinu pak tvoří úrazy, které nevyžadují ošetření lékaře. (Grivna, 2003; Tošovský, 2006)

Mezi **psychosociální následky** úrazů patří *narušení psychického vývoje, vystavení extrémnímu stresu, narušení rodinných vztahů, obtížné zařazení jedince zpět do společnosti, například v důsledku viditelných jizev a deformací, či dlouhodobý pobyt v nemocnici.*

Úraz se stane během krátké chvíle, jeho následky však mohou provázet dítě i jeho rodinu po celý život. Jedná se tedy především o dlouhodobou bolest dětí, starosti a smutek rodičů spolu s možnými zvýšenými finančními náklady na jeho léčbu. Na vážnosti následků se také podílí dopady na psychiku dítěte a v případě vážného poranění s trvalými následky časté znemožnění jeho zařazení zpátky do kolektivu. (Tošovský, 2006)

1.3 Sledování dětské úrazovosti v České republice

Výskyt úrazů, nejen u dětské populace, je v České republice dlouhodobě sledován **Státním zdravotním ústavem**. Významnou oporu v této oblasti z hlediska komplexnosti informací, zahrnující sběr dat o místě, času, typu úrazu, příčinách a souvislostech vzniku úrazů, v rámci celé České republiky představuje Národní registr dětských úrazů, jehož vznik byl podmíněn Národním akčním plánem prevence dětských úrazů na léta 2007 – 2017. Sběr dat o úrazech je důležitý z toho důvodu, že jejich následný rozbor slouží jako *podklad pro stanovení vhodného způsobu prevence.*

Další institucí zabývající se registrací úrazových dat, je **Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR**, spadající pod Ministerstvo zdravotnictví České republiky. Ten na základě sběru vydává základní oficiální údaje o úrazech. Významnou roli hraje také registrace dat institucemi, které se soustředí na sběr dat o úrazech pouze v jistých oblastech jako například Ministerstvo vnitra České republiky zaměřující se na dopravní úrazy či Česká školní inspekce, spadající pod Ministerstvo školství, evidující úrazy na všech typech škol. (Ministerstvo zdravotnictví ČR. [online])

V době, kdy v České republice ještě neexistoval monitoring sledování výskytu úrazů, sloužilo k odhadu situace úrazovosti ve většině případů pouze několik málo již dříve publikovaných prací a hlavně výsledky četných studií ze zemí s podobnou geografickou a sociálně společenskou strukturou. Především se neevidovaly údaje týkající se zejména počtu ambulantně ošetřených pacientů na jednotlivé úrazy. (Čelko, 2002)

2. Úrazy a období mladšího školního věku

Je-li situace týkající se vzniku úrazu podmíněna mimo jiné věkem osobnosti a chceme-li směřovat prevenci úrazů k žákům mladšího školního věku, znalost základních rysů charakteristických pro dané věkové období představuje bezesporu důležité východisko.

Mladší školní období, některými psychology označováno též jako období mladšího školního věku, představuje dobu od šestého až sedmého roku života dítěte, tedy věk při vstupu do školy, do jedenácti až dvanácti let, kdy můžeme pozorovat první známky pohlavního dospívání i s psychickými projevy, které jej provází. Mladší školní období je dále následováno obdobím staršího školního věku, které je též označováno jako období puberty. (Langmeier, Krejčířová, 1998)

2.1 Osobnost dítěte

Období mladšího školního věku můžeme též označit jako *střízlivý realismus*. Na rozdíl od mladšího dítěte, které je ve svém vnímání, myšlení i jednání velmi závislé na vlastních přáních i fantaziích, a od jedinice dospívajícího, pro kterého je již mnohdy důležitější vědět, co by mělo být správné, je dítě mladšího školního věku plně zaměřeno ve svém vnímání na skutečné poznávání vnějšího okolí. Jednoduše touží pochopit reálný svět a takový, jaký „doopravdy“ je a na jakém principu jeho jevy fungují. Proto jsou dětmi oblíbené pokusy a zkoušení různých možností, především v technických oblastech. (Langmeier, Krejčířová, 1998)

Dále můžeme charakterizovat dítě v tomto věku jako **společenské, snadno navazující kontakty se skupinou vrstevníků**. Kromě jiného můžeme pozorovat **rostoucí odvahu**, která je spojena právě s jeho touhou po poznání. Ve hře dává postupně přednost aktivitám v kolektivu, tedy soutěžního charakteru, před individuální herní činností. Typické je v tomto období, že si dítě v mnoha situacích nepřipouští, nebo odmítá připustit, jakoukoliv možnost případného nebezpečí. **Je soutěživé, experimentuje, snaží se stále poznávat něco nového a často je až příliš odvážné**. Přeceňuje lehkost své síly a není schopné odhadnout míru nebezpečí. Tak, jak se u dětí rozšiřuje jejich styk se světem, stoupá i počet úrazů a to především pro malou

zkušenost, neznalost prostředí a naučeného bezpečného chování. V důsledku toho se pak děti častěji ocitnou v nebezpečných situacích, ve kterých si neumějí poradit.

Úrazy u dětí jsou podmíněné věkem, tudíž jsou jejich příčiny úzce spjaty se stupněm tělesného i duševního vývoje v jednotlivých obdobích vývoje. (Grivna, 2003)

2.2 Vývojová rizika

Během celého období dochází k postupnému zlepšení oblasti hrubé i jemné motoriky. Pohyby jsou rychlejší, svalová síla je větší a zejména je nápadná zlepšená koordinace všech pohybů celého těla. Výrazné pokroky můžeme pozorovat ve všech oblastech vnímání, především pak vzrůstá ostrost zraku a sluchového vnímání. Je však třeba mít na paměti, že jejich psychomotorický vývoj, projevující se především v malé výšce postavy a nezralosti centrálního nervového systému, stále není ukončen. (Langmeier, Krejčířová, 1998)

Děti nemají dostatečně vyvinutou **schopnost prostorového vidění**, jejíž vývoj je ukončen přibližně až v deseti letech. Tento fakt se projevuje především v dopravním prostředí, ve kterém se, vzhledem k cestě do školy, pohybují prakticky dennodenně. V důsledku toho tak dochází k chybnému odhadu vzdálenosti a rychlosti přijíždějícího vozidla. Reakční doba je u dětí v tomto období výrazně delší než u dospělých. Hrozí tak například nebezpečí, že dítě vběhne do vozovky za míčem se zpožděním, až když už si řidič myslí, že dítě zastavilo. Rozlišit pravou a levou stranu umí děti již na počátku školní docházky, ale použít toto rozlišení v zrcadlovém obraze, například u přijíždějících vozidel, umí až v deseti letech. Levoruké děti tak mohou být vystaveni vyššímu riziku úrazu. (Grivna, 2003)

Uvědomování si možného rizika a předvídání nebezpečí pochází většinou z vlastní zkušenosti. U dětí se předvídané vědomí nebezpečí začíná vyvíjet většinou až kolem osmého roku. K ohrožení dochází zejména v takových situacích, kdy aktuální zájem dítěte o jinou zajímavou událost může snadno převážit nad uvědoměním si možného nebezpečí. Ukázkovým příkladem je případ, kdy dítě zahlédne kamaráda, za kterým se rozhodne utíkat přes silnici, aniž by bylo opatrné a nejdříve se rozhlédlo, zda se po silnici nepřibližuje jedoucí auto. (Rezková, 2008)

Také se potýká s problémy v situacích, které vyžadují současné **zvládnutí více než jednoho problému**, např. pokud se má rozhodnout, zda je bezpečné přecházet mezi dvěma zaparkovanými auty, která však stojí na přechodu (dítě ví, že se mezi zaparkovanými auty přecházet nemá, přechod pro chodce je však určen k přecházení). Nedokáže určit, jak velké je riziko nebezpečí dané situace. Má potíže pohotově problém vyřešit, jelikož se s ním ještě dosud nesešlo ani ho neřešilo v modelových situacích.

Postřeh, pozornost a koncentrace se výrazně lepší po sedmém roce života, kdy současně dochází k ústupu egocentrického uvažování, takže dítě si již dokáže představit také situaci jiné osoby. Jeho myšlení je ale stále zaměřeno na to, co lze konkrétně vidět a dělat. Řešení rizikových situací se nemůže proto naučit ve škole z knih, ale musí je vidět a nacvičit v modelových nebo reálných podmínkách.

Stále však musíme mít na paměti, že úrovní zejména v oblastech logického myšlení neboli schopnosti logického úsudku, pozornosti, koncentrace, předvídání nebezpečí, vědomí nutnosti preventivního chování se děti blíží dospělým teprve až ve dvanácti letech. (Grivna, 2003; Rezková, 2008)

2.3 Specifická rizika

Je třeba si uvědomit, že při vzniku úrazů mohou sehrát významnou roli i další činitelé zvyšující riziko jejich výskytu tím, že negativně ovlivňují osobnost dítěte, které se pak stává v souvislosti s úrazy zranitelnějším. Zmíněnými činiteli jsou odchylky od běžného vývoje, může se jednat o některé psychické poruchy dětí jako například poruchy chování a emocí.

V mladším školním období jsou tak úrazem více ohroženy děti **hyperkinetické, hyperaktivní, agresivní, extrovertní a děti se sklonem k rizikovému chování**. Dále se může jednat i o děti, které jsou vystavené stresu nebo mimořádné psychické zátěži. Děti s poruchami pozornosti se vyznačují nadměrným neklidem, který, spolu s přidružením neschopnosti běžného pozorování okolní situace, neopatrnosti a neukázněnosti, způsobuje častější výskyt zranění a úrazů při dopravních nehodách. Potíže jim činí také dodržování pravidel a norem, což se může projevit například při porušování předpisů pro chodce. Hyperaktivita způsobuje větší výdej energie, což vede k tomu, že se takové dítě snaže unaví. Tím je negativně ovlivněna úroveň aktivity

smyslů a schopnost reakce na možné nebezpečí. V období dospívání mohou mít sklony dokonce k asociálnímu chování či k sebepoškozování. (Grivna, 2003)

V oblasti smyslového vnímání mohou být většímu riziku úrazu vystaveny děti zejména s vadami zraku či sluchu. Ohrožené se stávají děti, které mají poruchy různého stupně v oblasti rozeznávání barev neboli poruchu barvocitu nebo se ztrátou zrakové ostrosti projevující se v nedostatečné schopnosti rozlišit tvary. Příkladem mohou být děti silně krátkozraké či slabozraké, které jsou pak v důsledku zhoršeného vidění častěji ohroženy poraněním v oblasti očí. Stává se tak zejména při různých nebezpečných hrách a pokusech, při kterých mnohdy přihlížejí až příliš zblízka. Co se týče poruch sluchu, mohou být jisté situace rizikové pro děti s poruchou sluchové dráhy neboli, jak uvádí Pipeková (1998), *sluchovou agnózií*. U těchto dětí je nedostatečně vyvinutá schopnost poznávat sluchové podněty z okolí. Další poruchy smyslového vnímání by neměly mít na procesu vzniku úrazů takový vliv jako výše uvedené. Za zmínku stojí ještě časté záněty nosních dutin, záněty vedlejších dutin, anosmie neboli vymizení čichu, rovněž rizikovým faktorem pro vznik úrazu, zejména otrav způsobených konzumací. (Grivna, 2003; Tošovský, 2006)

2.4 Úrazy dětí mladšího školního věku

Pro děti mladšího školního věku tedy představuje největší riziko úrazu, vzhledem k jejich neukončenému vývoji především v oblasti pozornosti a koncentrace neboli dlouhodobě napjaté pozornosti, dopravní prostředí. Jak uvádějí statistiky, **největší podíl na zavinění dopravních úrazů u dětí má jejich „nepozornost“.** Zvláště kritické je právě období na počátku školní docházky. Při vstupu dítěte do školy se posuzuje jeho školní zralost, připravenost plnit řadu nových úkolů z různých hledisek (jako např. tělesnou vyspělost, rozumový vývoj a zájmy). Posouzení jeho připravenosti zvládnout bez úhony cestu do školy a ze školy se však neprovádí, ačkoli jde o úkon, který je předpokladem jeho zdraví. Stačí jen na počátku školního roku pozorovat žáky prvních ročníků základní školy, jak si počínají na cestě do školy. Od naprostého ignorování jakýchkoli vozidel až k obavě a nejistotě, jak přejít silnici, to jsou různé způsoby dopravního chování těchto dětí. Bezradné vyčkávání, kdy přejít frekventovanou ulici nebo nepozorné přeběhnutí přes ni mohou mít své důsledky na

nervovou soustavu, ale i na pozdní příchod do školy, na roztěkanost na začátku vyučování, nemají-li přímo vinu na dopravní nehodě. (Stojan, 2007)

Další riziko úrazu s sebou přináší dětmi oblíbené pohybové činnosti ve volném čase, jako jsou hry na nevhodných místech, hry s volně pobíhajícími psy, lezení po stromech, na sloupy elektrického vedení či letní koupání. Takové činnosti pak často končí zlomeninami, pořezáním či poškrábáním se o různé druhy materiálu. Dále vedou **k pádům s následným otřesem mozku**, v horším případě k poškození páteře, nebo **k úrazu elektrickým proudem**. Následkem nedodržování pravidel bezpečnosti, podcenění nebezpečí projevující se riskováním, špatným odhadem situace vzhledem k vlastní fyzické síle během letního koupání dochází k **tonutí**. Nejrizikovější činností vůbec pak představují skoky do vody, které jsou i přes intenzivní varování rodičů a učitelů častou příčinou mnoha vážných zranění či dokonce smrti.

(Úrazy a otravy dětí při pobytu v přírodě. In: *Prevence úrazů, otrav a násilí* [online])

Záliba dětí ve hře s vrstevníky postupně přerůstá ve sport, se kterým mnoho dětí právě v tomto období začíná. **Oblast sportu s sebou přináší rizika v podobě dětských zlomenin různého typu či vykloubenin**. Ačkoliv by se mohlo zdát, že v této oblasti dochází nejčastěji k úrazům během školní tělesné výchovy, pravdou zůstává, že následují až po úrazech při neorganizovaném sportu, na třetím místě je pak organizovaný sport ve volném čase. (Kubátová, Machová, 2009)

3. Rizika úrazu v dalších etapách dětského věku

Vývoj dětí je velmi rychlý a každá jednotlivá etapa dětského věku s sebou nese jistá rizika plynoucí z dosaženého stupně vývoje v oblastech psychiky, motoriky a smyslového vnímání, která se projevují v podobě úrazů pro ni typických. Přibližme si tedy úrazy, jenž jsou děti ohroženy i v jiných obdobích dětství.

Novorozenecké a kojenecké období

Rizika úrazu doprovázejí život dětí již od narození. Snad jen zpočátku období, asi první čtyři měsíce, nepředstavují pro kojence v podstatě žádné nebezpečí v podobě způsobení úrazu sobě samému, jen ojediněle se zde můžeme setkat s komplikacemi při náhlém *dušení* v důsledku vdechnutí drobného předmětu. To však může být obzvláště nebezpečné, jelikož jsou projevy u dusícího se kojence daleko méně patrné než u starších dětí. Na pozoru by se však měli mít dospělí, aby jejich příčinou, byť jen sebemenší nedbalostí, nedošlo k utopení nebo *opaření* kojence vařící vodou při koupání či k úrazu způsobeného pádem.

Kojenci mohou být neopatrností rodičů dále vystaveni *pádu* z postýlek, dětských židlí nebo přebalovacích pultů. Následky pádů nejsou naštěstí tak vážné, pokud nejsou spojeny s nárazem na ostré a tvrdé hrany předmětů. Za zmínku v této souvislosti stojí dále možné otravy způsobené nepozorností rodičů, kteří mohou při přípravě pokrmu dítěti omylem přimísit do láhve nebezpečné látky nebo jimi láhev kontaminovat. Ty však nejsou příliš časté. (Grivna, 2003; Trapani, 2006)

Batolecí období

Počátek batolecího období, tedy kolem prvního roku života, je provázen prvými samostatnými, ne však dokonalými krůčky. Právě v důsledku získané schopnosti samostatné chůze a pramalým zkušenostem se riziko vzniku úrazu zvyšuje. Častý je tedy výskyt pádů, který mimo jiné souvisí s faktem, že batolata mívají v důsledku nerovnoměrného vývoje jednotlivých tělesných proporcí uloženo těžiště těla výše než dospělý. Pro batolata je tak těžké držet rovnováhu. Zmíněné *pády* mívají obvykle za

následek právě poranění hlavy a obličeje, která mohou být velmi závažná, zejména při pádu ze schodů. (Tošovský, 2006)

U batolat se velmi často, ve srovnání s dětmi školního věku, setkáváme s *popáleninami a opařeninami*. Vyplývá to z jejich denního režimu, jelikož nejvíce času tráví u matek, které se věnují typickým pracím v domácnosti. Děti od narození do tří let pak zastupují z hlediska výskytu termických úrazů vůbec nejrizikovější skupinu. V období mezi prvním a druhým rokem života pak převládá opaření nejrůznějšího stupně závažnosti s nejvyšším počtem smrtelných úrazů. Batolatům se častým následkem zvědavosti nevyhýbá ani riziko *úrazu elektrickým proudem*. (Čelko, 2002)

Vážné riziko představují v tomto období *otravy*, zejména kolem třetího roku života, v důsledku často se vyskytující příčiny náhodného požití léků. V menší míře dochází k otravám požitím čistících a jiných domácích prostředků obsahujících chemické látky a pokojovými rostlinami, jako např. dieffenbachie, asparágus, klívie, oleandr aj. Otravy jsou pak velmi častou příčinou právě dětských smrtelných úrazů. (Trapani, 2006)

Předškolní věk

Úrazy v předškolním věku vyplývají převážně ze značné pohyblivosti, kterou děti projevují formou pohybových her různého charakteru, při kterých již často nebývají pod přímým dozorem dospělého. V kombinaci se stále malými zkušenostmi a nedostatečně vyvinutou schopností kriticky posoudit situaci se často stávají obětmi úrazů následkem pádu z výšek například ze stromu či lešení, utonutí při vodních hrách nebo při bruslení na málo zamrzlé vodní ploše. (Kubátová, Machová, 2009)

Výjimkou nejsou ani časté popáleniny plamenem především u chlapců jako následek hry se zápalkami, experimentů s vysoce hořlavými a výbušnými látkami či zábavnou pyrotechnikou, u děvčat tak často dochází při práci v kuchyni. (Čelko, 2002)

Čím dál častěji se zde setkáváme s úrazy, které se dětem stanou ve spojitosti s jízdou na tříkolce, koloběžce nebo na kole. Může to být z důvodu nedostatečně vyvinuté celkové schopnosti organismu adaptace na pohyb v dopravním prostředí. U dětí se až do sedmého roku jejich života můžeme setkat s egocentrickým myšlením a přenášením vlastních vjemů na ostatní osoby. Příkladem je situace, kdy dítě vidí přijíždět auto a je přesvědčeno, že jej řidič také zpozoroval, avšak je kryto tak, že jej řidič vozidla ze svého úhlu pohledu nevidí. Rovněž schopnost rozlišení jednotlivých

zvuků, pro pohyb v dopravním prostředí velmi důležitá, je ve věku před povinnou školní docházkou poměrně málo vyvinutá. (Rezková, 2008)

Starší školní věk

Vstup jedince do období staršího školního věku, které je nazýváno obdobím pubescence, pak mnohdy provází velké výkyvy v oblasti emocí spolu s impulsivním chováním. Především pak pro chlapce, kteří jednají často spontánně a ve snaze předvést se před svými vrstevníky se ocitnou v rizikových situacích, které vedou k popálení, zranění sečnou či střelnou zbraní, nehodám při jízdě na kole, kolečkových bruslích, skateboardu. Typickým příkladem riskantní činnosti je skákání do vody, plavání do hloubky daleko od břehu nebo lezení na sloupy elektrického vedení. Takové situace spolu s přeceněním vlastních schopností končí velmi často vážnými úrazy, v některých případech dokonce i smrtí. (Grivna, 2003)

Dále k úrazům dochází z důvodu neopatrnosti při rizikových činnostech, u chlapců to bývají oblíbené manipulace s výbušninami nebo chemickými látkami, hra s nožem či dalšími nebezpečnými zbraněmi, které jsou nedostatečně zabezpečené. To pak s sebou nese tragédie v podobě trvalého poškození zraku či dalších dlouhodobých následků. Touha po dobrodružství s sebou přináší riziko pádu při činnostech jako je například lezení po skalách, stěnách lomů nebo ke zkoumání nepřístupných míst.

Obecně pak starší školáci přicházejí k úrazům nejčastěji ve školním prostředí, kde se tomu tak stává při školní tělesné výchově, nebo při jiných organizovaných aktivitách ve volném čase. Výjimkou nejsou ani násilné konflikty s vrstevníky a první experimenty s návykovými látkami. (Kubátová, Machová, 2009)

4. Klasifikace úrazů

Existuje mnoho hledisek, podle kterých můžeme úrazy členit. Jednou z obvyklých možností u dětí je z hlediska úrazů způsobených v důsledku zamýšleného jednání, ať už osobou úrazem postiženou či osobou jinou, nebo pokud k nim došlo bez jakéhokoliv lidského záměru. V takovém případě rozlišujeme úrazy na **úmyslné** a **neúmyslné**.

4.1 Úrazy úmyslné

Do první skupiny, tedy skupiny úrazů úmyslných, řadíme *vraždy, sebevraždy, úrazy v důsledku války, napadení, týrání a znásilnění*. Záměrně cílené činy, které k takovým úrazům vedou, jsou proti lidskosti a normálnímu chápání člověka.

4.1.1 Úraz jako následek fyzického týrání dítěte

Fyzické týrání je představováno všemi druhy násilí vedoucími k tělesnému poranění či dokonce k smrti. Bohužel se mezi námi najdou lidé, kteří jsou schopni páchat takové násilí na dítěti. V případě úmyslně týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte hovoříme o syndromu označovaném CAN (*Child Abuse and Neglect*). Dunovský a kol. (1995) definují syndrom CAN jako „*jakékoli nenáhodné, preventabilní, vědomé (příp. i nevědomé) jednání rodiče, vychovatele anebo i jiné osoby vůči dítěti, jež je v dané společnosti nepřijatelné nebo odmítané a jež poškozuje tělesný, duševní a společenský stav a vývoj dítěte.*“ Smutným faktem je, že se s touto formou násilí můžeme setkat nejčastěji v prostředí dítěti nejbližším a to v rodině, kdy původcem násilí mohou být hlavně rodiče, někdy také příbuzní či známí. (Kubátová, Machová, 2009, s. 250).

V některých případech je obtížné rozpoznat, zda ke konkrétnímu úrazu došlo důsledkem cílevědomého ublížení. Kromě odborného personálu v hospitalizačních zařízeních je učitel další osobou, jenž může prostřednictvím následků na těle dítěte, tělesné týrání odhalit. Náповědou mohou být nepravidelně rozmístěná poranění těla, zlomeniny či popáleniny v různých stádiích hojení. (Grivna, 2003)

4.1.2 Úraz jako následek šikany

Úmyslné úrazy se nevyhýbají ani školnímu prostředí, zde jsou většinou následkem násilí jednoho dítěte vůči druhému. Početnější skupinu v daném ohledu představují chlapci, kteří mají tendence řešit konflikty násilím, mimo jiné mají větší pohybovou aktivitu a jsou méně opatrní než dívky. Úrazy, které vznikají jako projev úmyslného násilí mezi dětmi, mohou být v důsledku šikany. Dochází k nim v situacích, ve kterých pedagog není přítomen. (Tošovský, 2006)

Kolář (2005, s. 17) definuje šikanu jako *“jakékoli jednání s cílem ublížit, většinou jde o opakované užití převahy vůči někomu slabšímu.”* Od klasických forem agrese je tedy základním odlišujícím znakem šikany zmíněné jednání s cílem ublížení, které však není oboustranné. Jedná se o snahu jedince, případně skupiny jedinců, ublížit jedinci, u kterého je zřejmá menší fyzická nebo psychická odolnost, a nevyskytuje se jednorázově, nýbrž je opakované. Závažnost šikany tkví v tom, že v mnoha případech zůstává vnějšímu okolí šikanovaného jedince skryta. Bohužel většinou právě až na základě očividných fyzických následků začíná tento jev vyplouvat na povrch.

Obětí šikany se ve většině případů stávají děti v jisté oblasti „slabší“, buď po stránce fyzické, nebo psychické. Dříve byly obětí šikany často děti s jistým handicapem, v současné době se jimi stávají děti nadprůměrně inteligentní. Zvlášť jsou pak pro agresory lákavé děti s nízkým sebevědomím, mající sklony k úzkostem, depresi či děti více citlivé. Pozici agresorů na druhé straně obvykle zastupují děti s možnou poruchou chování, jejímž jedním z projevů je právě tyranizování slabších. V souvislosti se šikanou však tímto jedincem není dítě osamocené, bez přátel, s narušenou socializací ve skupině vrstevníků ale dítě, které je obklopeno vrstevníky, mající mezi nimi autoritu a respekt. Hrozící nebezpečí spočívá ve faktu, že takové dítě ke svému agresivnímu jednání lehce svede i své vrstevníky. (Tošovský, 2006)

Nutno podotknout, že ne vždy šikana vede k fyzickému poranění ve smyslu tělesného úrazu. Šikana může být i psychického rázu, kdy je oběť vystavena například nadávkám, ponižování, posměchu, poškozování osobních věcí či výhrůžkám ze strany agresorů, které však nevedou k žádnému bližšímu fyzickému kontaktu, o to těžší je pak tento sociálně patologický jev odhalit. I přesto je však zcela na místě tento sociálně patologický jev uvést.

Šikana bývá projevována mnoha způsoby. Společným znakem však zůstává, že všechny její formy mají charakter agresivity vůči oběti, jedná se především:

- o fyzickou agresi (bití, kopání, fackování apod.);
 - slovní agresi a zastrašování (vyhrožování, výsměch atd.);
 - krádeže, ničení věcí (vymáhání peněz od oběti, trhání oblečení apod.);
 - násilné a manipulativní jednání (donucování oběti k provádění ponižujících úkonů).
- (Kolář, 2005)

4.2 Úrazy neúmyslné

Za neúmyslné úrazy můžeme považovat například *dopravní nehody, utonutí, pády, neúmyslné otravy*.

Některé typy úrazů mají své částečné zastoupení jak v úrazech záměrně způsobených, tak neúmyslných. Tím rozumíme případy *popálenin*, k nimž došlo v důsledku fyzického týrání například úmyslným sprchováním dítěte horkou vodou, popálením žehličkou či cigaretou a na straně druhé popáleninové úrazy dětí způsobené jejich vlastní činností, například hrou se zápalkami či svrhnutím nádoby s horkou vodou. Dále, jak již bylo nastíněno, se jedná o *otravy*, které z hlediska příčiny vzniku můžeme rozdělit na úmyslné, například v důsledku zneužívání návykových látek, a náhodné, které mohly být způsobeny záměnou či neopatrností. Zmíněné typy úrazů budeme v tomto případě považovat za následky činností dětí, které vedly k nehodě. (Čelko, 2002)

4.2.1 Úraz jako následek pádu

Pády jsou snad nejtypičtější událostí provázející celé období dětství především od období batolecího, takové riziko úrazu je pak téměř na denním pořádku. Nejčastěji se s úrazy v důsledku pádu můžeme setkat u malých dětí v prostředí domova. Jak jsme se již zmínili, především u batolat jsou spojeny s prvními krůčky při učení se schopnosti chůze, většinou však nemají žádné vážné následky, pokud tedy dítě nespadne na tvrdou či ostrou hranu nábytku nebo na skleněnou plochu.

U dětí školního věku se s pády nesoucími následky úrazu, setkáváme spíše mimo domov, kde k nim dochází zejména při hře a volnočasových činnostech. Hrozbu pro ně

představují pády spojené s pobytem v přírodě, například pád ze stromu, ze skalních útesů, pády nebo uklouznutí na ledu či sněhu apod. Rizikové jsou suché větve stromů, kamenná pole, zmrzlý led i kluzké kameny v řece. (*Prevence úrazů, otrava a násilí* [online])

Po úrazech v dopravě a popáleninách představují úrazy v důsledku pádu třetí nejčastější příčinu smrti dětí. Jsou také nejčastější příčinou poranění, se kterými se lékaři běžně setkávají v dětských úrazových ambulancích. Hospitalizaci vyžadují obvykle pády z výšek, které pro děti představují vážné nebezpečí. **Nejčastějšími následky pádů jsou krvácející rány, zlomeniny kostí nebo poranění kloubů a otřesy mozku.** K nejzávažnějším následkům pádů z velké výše, například při pádu z vysokého stromu nebo při skoku do vody, patří poranění mozku a zejména míchy. Často je riziko podobných aktivit velmi podceňováno, jelikož se mnozí domnívají, že tato zranění nejsou příliš častá, avšak opak je pravdou. Navíc takový úraz, který zapříčinil poranění míchy, krční páteře, s sebou obvykle nese i další poranění životně důležitých orgánů. V takovém případě dochází ke smrti přímo na místě. (Frišová, Krejčířová, 2006)

4.2.2 Tonutí

Vodní aktivity jako letní koupání, jízda na loďkách, člunech a další letní radovánky s vodou spjaté, jsou u dětí velmi oblíbené, na druhou stranu však doprovázené vážným nebezpečím v podobě tonutí. Tuto problematiku však nelze uvádět pouze v souvislosti s obdobím léta, rovněž se pojí se zimními aktivitami v podobě rizika bruslení na tenkém ledu či sáňkování s následným vjetím na nedostatečně zamrzlou ledovou plochu a následné proboření se. Tonutí dítěte ve studené vodě je pak mimo jiné doprovázeno celkovým prochladnutím. (Srnský, 2007)

Dle Bydžovského (2001, s. 41) je tonutí „úraz, který vzniká ve vodě a je následkem aspirace vody do dýchacích cest. Jeho nejzávažnějším důsledkem je utonutí, tedy smrt, způsobená udušením následkem předchozího ponoření do vody.“

Tonutí můžeme upřesnit jako „úraz v souvislosti s potopením se, kdy jedinec přežije 24 hodin.“ V opačném případě pak nastává utonutí. Vážnou hrozbu je fakt, že k utonutí může dojít v několika vteřinách, v některých případech dokonce v tichosti a v malém množství vody. Utonutí patří v České republice po dopravních úrazech

k druhé nejčastější příčině úmrtí, a to zejména u mladších osob a dětí. Zásadní roli pro přežití jedince hraje rychlá resuscitace ještě před příjezdem záchranné služby.

(Grivna, 2003, s. 34)

Téměř ve všech příručkách první pomoci se můžeme setkat s popisem postupu při **záchraně tonoucího**. Je však nutné mít na paměti, že nejedná-li se o záchranu malého dítěte, měl by vytažení tonoucího člověka z vody provádět pouze dobrý plavec, nejlépe vyškolený pro vodní záchraňování, jelikož je to může být v ostatních případech velmi nebezpečné. Hrozí zde totiž, že topící se jedinec stáhne zachránce pod vodu. Před samotnou záchranou je potřeba nejdříve zvážit, zda je v našich silách zachránit topícího se z příslušné hloubky vody, pokud vůbec jsme si její hloubkou zcela jisti. Pokud se rozhodneme, že tonoucího sami vytáhneme z vody, měli bychom se nejprve rozhodnout pro nejvhodnější možný způsob záchrany. Tonoucího můžeme vytáhnout z vody pomocí vhození záchranného kola, pásu či provazu, podáním tyče, za použití lodky apod. Rovněž je bezpečnější brodit se k tonoucímu vodou než plavat. Pokud však situace jinak neumožní, tedy nemáme-li jinou možnost než plavat, je třeba odložit rychle veškerý oděv, který by při plavání překážel. Dále se jako obvyklý postup uvádí:

- přiblížit se k tonoucímu zezadu;
- uchopit ho za límec nebo za vlasy;
- obrátit na záda a snažit se držet jeho nos a ústa nad vodou;
- táhnout topícího v této poloze ke břehu, přičemž sám, je-li při vědomí, plave naznak,
- upadnul-li tonoucí do bezvědomí, je třeba zahájit neprodleně umělé dýchání z plic do plic a přivolat záchrannou službu. (Bydžovský, 2001)

4.2.3 Popáleniny a opařeniny

Popáleniny tvoří zvláště u nejmenších dětí jednu z nejzávažnějších i nejčastějších skupin úrazů. Představují totiž nejbolestivější a nejdéle se hojící poranění vůbec. Popáleninové úrazy jsou velmi komplikované, jelikož ohrožují poraněné šokem a vstupem infekce.

Celková závažnost poškození závisí dle Konigové (1999) na:

- „mechanismu úrazu,
- rozsahu postižení,
- hloubce a lokalizace postižení,
- věku popáleného jedince,
- přidruženém onemocnění.“

(Čelko, 2002, s. 22)

Co se týče **mechanismu úrazu**, mohou být popáleniny způsobeny horkou tekutinou nebo parou, tělesy zahřátými na vysokou teplotu, přímo plamenem, elektrickým proudem, bleskem, chemickými látkami nebo radiací. (Tošovský, 2006)

Jedním z nejvýznamnějších faktorů ovlivňujících závažnost poškození je pak **rozsah popálené plochy povrchu těla**. U dospělých se obvykle používá k přibližnému určení rozsahu poškození tzv. pravidlo devíti. Pro děti, myšleno od narození až po adolescenci, však toto pravidlo pro určení rozsahu popálení není vhodné, vzhledem k odlišnému poměru plochy povrchu končetin a plochy povrchu hlavy v porovnání s dospělými. Častěji používaný je u dětí tzv. Lund-Browderův diagram. Na základě zkušenosti lze považovat za těžké popálení dětí popáleniny s rozsahem nad 5 % povrchu těla u dětí do dvou let, nad 10 % u dětí od dvou do deseti let a nad 15 % popálení povrchu těla dětí ve věku deset až patnáct let. Poškození více jak 10 % povrchu těla u dětí vyvolává šok. Lékařskou prohlídku však vyžaduje každé popálení od 1 % povrchu těla, odpovídající přibližně ploše dlaně ruky. (Čelko, 2002)

Podle hloubky postižení kůže rozlišujeme popáleniny prvního, druhého a třetího stupně:

I. stupeň: poškozená je pouze povrchová vrstva kůže. Projevuje se zčervenáním a bolestivostí pokožky, tvorbou otoku. Hojí se několik dnů, většinou bez dlouhodobých následků.

II. stupeň: poranění zasahuje i do hlubší vrstvy kůže, podkoží. V místě poškození se tvoří puchýře, hojí se několik týdnů.

III. stupeň: dochází ke zničení pokožky i kůže na povrchu i v hloubce. Povrch popáleniny je načernalý až černý, může být kryt příškvarem. (Tošovský, 2006, s. 48, 49)

Lokalizace je rovněž důležitým faktorem ovlivňující závažnost popáleniny, a to zejména případných následků. Zasáhne-li popálení dýchací cesty, dochází k jejich zahojení jen velmi zřídka. Velmi nebezpečné jsou také popáleniny v oblasti hlavy, krku, hrudníku. Pokud budeme uvažovat možnost vzniku hlubokých popálenin, pak za velmi rizikovou považujeme oblast stehen a hýždí, jelikož zde stoupá riziko vstupu těžké infekce.

Riziko popáleniny stoupá, pokud dítě není zcela zdravo, může být například oslabené infekcí, která jeho organismus nepříznivě ovlivňuje. V důsledku snížené pozornosti nemocí se může snadněji popálit. Jeho imunita je oslabena, tudíž i nepříliš rozsáhlé popáleniny mohou ihned po úraze způsobit šok především v důsledku bolesti a strachu. Tento šok nazýváme *primárním*. Po několika hodinách nastupuje druhotný šok provázený mimo jiné snížením krevního tlaku i celkové tělesné teploty, který je mnohem nebezpečnější. Nese s sebou totiž riziko prudké otravy, která může vzniknout působením jedů z bakterií usazujících se na popálenině i v případě, že byla těsně po popálení zcela sterilní. Je-li infekce rozvinuta, musí se zahájit přiměřená léčba. Těžká popálenina vyžaduje několik hospitalizací a může zanechat trvalé jizvy. (Tošovský, 2006)

Úraz elektrickým proudem

Při úrazu způsobeném elektrickým proudem mohou vzniknout velmi těžké popáleniny. Nebezpečným rizikem může být případné zasažení vnitřních orgánů proudem a jejich následné poškození. Vážnost poranění elektrickým proudem plyne z důvodu možné ztráty vědomí, poruchy srdečního rytmu a zástavy srdce.

Poranění způsobená zásahem elektrického proudu patří k nejzávažnějším vůbec. Právě zasažení proudem velmi vysokého napětí bývá nejčastější příčinou závažného poškození povrchu těla, a to nad 40 % celkového povrchu. U dětí do pěti let převládá úraz nízkým napětím v domácnostech z elektrických spotřebičů a zásuvek. U starších dětí jsou častější úrazy vzniklé venku způsobené elektrickým proudem vysokého a velmi vysokého napětí z nezajištěných trafostanic, lezení na stožáry vysokého napětí, střechy železničních vagónů apod. (Čelko, 2002; Srnský, 2007)

4.2.4 Otravy a poleptání

Otravy bývají ve statistikách zařazovány k úrazům. Dle Srnského (2007, s. 65) vznikají „*vniknutím cizorodé škodlivé látky do těla, většinou za aktivního přispění dítěte. Bývá provázena příznaky podle účinků, množství jedovaté látky a doby jejího působení na organismus. Může dojít k různě závažným stavům – přes lehkou nevolnost až k ohrožení dítěte.*“

Otravu tedy můžeme považovat za následek vzájemného působení organismu a jedovaté látky. Otravy jsou způsobené pestrou skupinou látek, jejichž účinky jsou výrazně škodlivé pro organismus člověka, mimo jiného mohou také trvale poškodit jeho zdravotní stav. Tyto látky se obecně označují jako jedy. (Novák, 2004)

Otravy dětí jsou do jisté míry náhodné, to jest způsobeno přirozenou zvědavostí a snahou prozkoumat okolní svět. K nejčastějším druhům otrav u dětí patří otravy léky, otravy rostlinnými jedy, otravy chemickými přípravky na údržbu domácnosti. Dalšími příčinami otrav, ne tolik častými, mohou být organická rozpouštědla a alkohol. Zejména nebezpečné jsou pak otravy kyselinami a louhy. (Prevence úrazů, otrav a násilí [online])

V případě akutní otravy je na místě obrátit se na Toxikologické informační středisko, které zajišťuje v nepřetržitém provozu celorepublikovou telefonickou lékařskou informační službu. Cílem centra je poradit pro danou konkrétní situaci, pro konkrétního postiženého člověka nebo zvíře, co nejvhodnější a nejúčinnější postup vedoucí k jeho záchraně. (Toxikologické informační středisko. [online])

Typy otrav

Otravy léky tvoří nejpočetnější skupinu dětských otrav, zpravidla k nim dochází v domácnosti, kde jsou jimi ohrožené děti v období věku do tří let, které si rády strkají vše do úst. Nejčastější příčinou otrav léky v naší republice je Ibuprofen. Dalšími častými příčinami jsou multivitaminy, hormonální antikoncepce či Mucosolvan. Tyto léky jsou však charakteristické nízkým obsahem je toxicitou, tudíž nepředstavují vážné riziko pro ohrožení dětského zdraví. Ani léky Natrium fluoratum a Zymafluorem v podobě tabletek předepisovaných v dětské praxi na správný vývoj zubů, nezpůsobují ve větší dávce otravu, je to způsobeno nízkým obsahem účinné látky v jedné tabletě. Problém však nastane, pokud dítě omylem požije tablety, které užívají starší lidé na

řídnutí kostí. Obsahují stejnou látku *natrium fluoratum* jako tabletky na dětské zuby, ale v mnohonásobně vyšší koncentraci, a i po nevelkém počtu tablet mohou způsobit smrtelnou otravu. (Gregora, 2004)

Otravy rostlinami lze považovat za nešťastné náhody, způsobené neznalostí rostlin, záměnou nebo nepozorností a nedbalostí. U dětí různého věku bývají následkem neznalostí nebezpečí některých rostlin, přirozené zvědavosti, lehkomyšlnosti, vychloubání apod. Zpravidla jde o požití jedovatých plodů, semen, sladkých částí rostlin a vysávání šťávy z květů. Jedy rostlin se mohou do organismu dostat také vstřebáváním kůží a sliznicemi nebo vdechováním výparů.

Příčinou jedovatosti jsou tedy toxické látky obsažené v tělech rostlin, které působí jako jedy. Jak uvádí Novák (2004, s. 9) tyto látky po vniknutí do těla „způsobují otravu - poruchu zdraví, tzn. poruchu normálních činností lidského nebo zvířecího organismu.“ Každá toxická látka vyvolává otravu v určitém množství, právě nejmenší takové množství jedovaté látky nazýváme toxickou, jedovatou dávkou. Pokud dojde ke zvýšení této dávky na určitou hodnotu mající za následek smrt, označujeme tuto dávku jako smrtelnou neboli letální. Obvykle se s těmito látkami můžeme setkat v přírodě či na zahradách u rostlin, jako jsou například *blín, konvalinka, náprstník, narcis, ptačí zob, rulík, tis nebo vraní oko*. Hranice mezi jedovatými a nejedovatými rostlinami neexistuje. Řada jedovatých rostlin naopak patří mezi rostliny léčivé. Jedovaté látky obsahují také některé pokojové rostliny jako například *klívie, dieffenbachie, filodendron nebo brambořík*.

Otravy houbami nebývají příliš obvyklé, jestliže k ní však dojde, tak zpravidla vinou samotného dítěte, které z důvodu neznalosti jedovatou houbu požije nebo záměnou některého druhu jedovaté houby za jednou dospělým. Často dochází například k záměně *muchomůrky tygrované* za *muchomůrku tlustou* (šedivku), *muchomůrku načervenalou* (růžovku), nebo *bedlu vysokou*. Nejjedovatější houbou je v našich přírodních podmínkách pak *muchomůrka zelená*. Prudce jedovatá je též závojenka olovová. (Toxikologické informační středisko. [online])

Poleptání

Látky s leptavým účinkem, kterými obecně rozumíme kyseliny a zásady, způsobují poleptání. Konkrétně, s ohledem na otravy dětí, pak tyto látky představují kyseliny a louhy používané v domácnosti např. k čištění odpadů, odstraňování vodního kamene, prášky do myček na nádobí, prášky na praní aj. Látky mohou způsobit poleptání sliznice trávicího ústrojí nebo poleptání kůže, případně oka. Pokud jsou tyto látky v některých přípravcích doplňovány látkami obsahující chlór, mohou výpary těchto látek dráždit dýchací cesty a vést tak k dušení dítěte. (Tošovský, 2006)

4.2.5 Dopravní nehody

Úrazy v důsledku dopravních nehod představují z hlediska následků nejzávažnější kategorii vůbec. Jak potvrzuje vyjádření Státního zdravotního ústavu, úrazy v dopravě představují nejčastější příčinu úmrtí nejen dětí ale i dospívajících. Za závažné můžeme v situaci dopravních úrazů považovat také fakt, že nekončí-li úmrtím, představují obvykle riziko dlouhodobých následků. (Státní zdravotní ústav: Prevence úrazů u dětí a dospívajících ČR. [online].)

Autoři Štikar, Hoskovec a Štikarová (2003) definují **dopravní nehodu** jako: „*událost, při níž vznikne smrt nebo zranění anebo škoda na věcech v přímé souvislosti s dopravním provozem. Dopravní nehoda vzniká v důsledku okolností, obvykle náhlých a nepředvídaných, které porušily správný a bezpečný chod dopravy.*“ (Stojan, 2008, s. 51)

Dopravní nehoda je dále charakterizována rysy:

- je důsledkem nepředvídaných událostí;
- má svůj vlastní průběh;
- ne všechny nehodové situace vedou k nehodám;
- v některých případech vede k vážné nehodě i zdánlivě bezvýznamné situace. (Stojan, 2008)

Nejzávažnější úrazy v dopravě představují úrazy hlavy, jelikož jsou až v 70 % nejčastější příčinou úmrtí či vážné invalidity. Dále následují úrazy horních a dolních končetin, nejčastěji se jedná o zlomeniny kostí, poranění kloubů, poranění svalů

a měkkých tkání. K velmi vážným zraněním řadíme také poranění v oblasti břicha, mnohdy způsobenými říditky kola. Ta se zpočátku nemusí jevit jako závažná, ale následné objevení se některých závažných příznaků jako zvracení, kolaps nebo prudká bolest bývá často znamením, že došlo k závažnému poškození nitrobršních orgánů. (Stojan, 2007)

Specifické postavení mezi ostatními věkovými skupinami ohroženými vznikem úrazu zaujímají vzhledem ke svým vývojovým zvláštnostem právě děti, především pak žáci prvních ročníků základních škol.

Mezi rizikové faktory v dopravním prostředí provázející osobnost dítěte patří:

- menší výška
- smyslové vady (i malé)
- malé, nebo odlišné zkušenosti s dopravní situací, ve které se musí pohybovat
- nedostatečné vědomosti a dovednosti pro dopravní situaci

Děti ještě nejsou plně přizpůsobeny nárokům, které na ně doprava klade, jelikož jejich psychomotorický vývoj není ukončen. Mnohdy se tak nevědomě ocitnou v nebezpečné situaci; jako příklad uvedme menší výšku způsobující nedostatečný rozhled ze strany dítěte a neschopnost vidění jej za překážkou ze strany řidiče. (Řehulka, 2008)

Máme-li hovořit o problematice úrazů dětí, jakožto účastníků silničního provozu, způsobených dopravními nehodami, je třeba jejich kategorizace. Děti prvního stupně základních škol se mohou účastnit silničního provozu jako samostatní chodci, chodci pohybující se na kolečkových bruslích, skateboardu nebo koloběžce, dále jako začínající cyklisté a pasažéři v automobilu. Zaměříme se tedy na jednotlivé kategorie.

Úrazy dětí v pozici chodců

Nejčastější úrazy v dopravě vznikají při přecházení ulice. Dítě uvažuje jinak než dospělý, jak již bylo zmíněné, nedokáže správně odhadnout vzdálenost a rychlost auta. Dítě zná příkazy a zákazy dospělých, jak se chovat při přecházení, ale teprve s rostoucím věkem dokáže danou situaci správně vyhodnotit a rozhodnout se. Můžeme

řící, že dítě umí bezpečně přecházet přibližně až od dvanácti let. Mnohdy však nehodu zavíní tím, že přecházejí na jakýchkoliv místech a ne vždy nejkratším směrem.

Mezi další chyby, kterých se děti v silničním provozu v pozici chodců v mnohých případech dopouštějí, patří:

- rozhlédnutí v opačném pořadí, tedy nejprve vpravo, teprve poté vlevo;
- přebíhání silnice za vozidlem, které přešlo bez přesvědčení se o možném přejíždění jiného vozidla v protisměru.
- přecházení v místech, kde jsou zakryty stojícími vozidly, jako například před autobusem, z něhož vystoupily.
- časté běhání přes vozovku běží, čímž hrozí ztráta přehledu;
- strkání se v blízkosti vozovky, mohou tak spadnout přímo pod kola jedoucího vozidla;
- neočekávaná změna směru a případné vjetí do jízdní dráhy při jízdě na kolečkových bruslích nebo skateboardu po chodníku. (Provalilová, 2008)

Úrazy dětí v pozici cyklistů

Úrazy vznikající při jízdě dětí na kole v silničním provozu představují nejčastější příčinu smrti společně s častou příčinou trvalých následků. Jako hlavní příčina cyklistických úrazů bývá uváděna srážka cyklisty s jiným uživatelem silničního provozu. Nejvyšší výskyt úrazů při jízdě na kole byl zjištěn u dětí mladšího školního věku kolem devátého a desátého roku života. S přibývajícím věkem se výskyt úrazů snižuje, ale naopak narůstá počet smrtelných úrazů. Stává se tak v situacích, při kterých dochází ke střetu dětského cyklisty s automobilem. Ve více než polovině případů se tomu tak stává na křižovatkách v důsledku nesprávného odbočení vlevo. Zpravidla k takovým nehodám dochází právě vinou dětí z důvodu neznalosti dopravních předpisů a nepřipravenosti vhodně zareagovat v náhlé situaci. (Tošovský, 2006)

Jako nejčastější chyby, kterých se děti obecně v souvislosti s jízdou na kole dopouštějí, se uvádí:

- vyjíždění z okraje vozovky, odbočování, objíždění překážky a podobně bez ohlédnutí a znamení během jízdy na kole;

- časté kličkování během jízdy na kole v důsledku rozkývání kola při pomalé jízdě, zpravidla během jízdy do kopce u méně zdatných cyklistů Neočekávaná změna směru jízdy během jízdy na kole bez znamení a zjevného důvodu;
- častá jízda na kole bez osvětlení při snížené viditelnosti, především za soumraku;
- nebezpečná jízda na kole s kamarádem například na rámu, řídítkách, nosiči a podobně způsobující jeho nestabilitu a riziko možného vychýlení ze směru své jízdy. (Provalilová, 2008)

Úrazy dětí v pozici spolujezdců

Děti jako spolujezdcí v automobilech tvoří rovněž skupinu ohrožených z důvodu možných nejzávažnějších úrazů. K nejzávažnějším úrazům, které mohou nastat u dítěte v roli spolujezdce v automobilu, patří poranění mozku a míchy...

Situaci ohledně úrazů, které se stávají dětem v souvislosti s jízdou v automobilu, mohou více než samotné děti ovlivnit jejich rodiče. Děti však mohou být informováni učiteli o zásadách bezpečné jízdy v automobilu, nejen při cestě do školy. Především je nutné, aby děti pro svoji bezpečnost věděly, že smí nastupovat a vystupovat z auta pouze na straně chodníku a o povinnosti připoutat se pomocí zádržných systémů odpovídajícím věku a tělesné vyspělosti. (Grivna, 2003)

4.2.6 Úrazy při sportu

Úrazy vzniklé při sportovní činnosti představují obsáhlou kategorii zahrnující zranění různého druhu, od lehčích poranění, v podobě škrábnutí, drobných odřenin nebo pohmožděnin kůže, až po vážná zranění v podobě podvrtnutí kolene, otevřené rány na hlavě či poranění hlavy a lebky. Závažnost poranění závisí ve velké míře na konkrétním druhu dané sportovní aktivity. Celkově se však můžeme nejčastěji setkat se zlomeninami, zhmožděninami a vykloubeninami. (Tošovský, 2006)

Oproti snížení počtu smrtelných úrazů je naopak zaznamenán mírný nárůst běžných úrazů. Jak upozorňuje Státní zdravotní ústav, může to být způsobeno současným trendem u dětské populace, za který je považováno tzv. pěstování adrenalinových sportů, jízda na skateboardu, snowboardu nebo jízda na kolečkových bruslích. Pokud hovoříme o sportovních činnostech, je zapotřebí rozlišovat neorganizovaný sport a hry

dětí ve volném čase od organizovaných sportovních aktivit. (Státní zdravotní ústav: Prevence úrazů u dětí a dospívajících ČR. [online])

4.2.7 Poranění psem

K poranění psem dochází ze všech úrazů způsobených člověku zvířetem nejčastěji, zejména pak právě u dětí, kde je výskyt takových úrazů mnohem čtenější než u starších lidí. Tento fakt vyplývá z jejich aktivního přístupu, myslíme tím snahu o získání, upoutání či vynucení pozornosti psa a skutečností, že pes nezaútočí vždy pouze v případě, kdy je vyloženě drážděn. Riziko pokousání psem je opravdu třeba nepodceňovat, jelikož zde hrozí nejen nebezpečí dlouhodobých nebo trvalých následků, ale i přímé ohrožení života. V této souvislosti dochází zpravidla k deformaci končetin, především rukou, či poranění hlavy a krku, při kterém, pokud jsou zasaženy velké cévy, dochází k vykrvácení. Velmi závažné jsou také následky v podobě poškození vnitřních orgánů.

Utrpí-li dítě poranění psem, je nutné zmínit ještě další riziko plynoucí z možného přenosu onemocnění vzteklinou. Nejčastěji se vzteklinu přenáší slinami přes poraněnou kůži. Inkubační doba vztekliny se pohybuje obvykle v intervalu dvou až osmi týdnů. Důležitá je včasná pomoc lékařů. (Státní zdravotní ústav: Aby pes nekousl. [online])

Pokud bychom si blížeji charakterizovali úrazy z hlediska místa jejich výskytu, pak u dětí obecně dochází nejčastěji k poranění v prostředí domova a jeho okolí, tyto úrazy představují více než polovinu z celkového počtu zaznamenaných. S počátkem školní docházky postupně počet úrazů v domácím prostředí klesá, a do popředí se tak dostává škola. Pro kategorii dětí mladšího školního věku se tedy školní prostředí stává nejrizikovějším místem, za ním následuje domov, ulice nebo silnice a dětské hřiště. Jelikož kategorie veřejných komunikací úzce souvisí s dopravními nehodami, kterými jsme se již zabývali, zaměříme se dále podrobněji pouze na zmíněná dvě nejkritičtější místa; a to domov a školní prostředí. (Grivna, 2003)

4.3 Úrazy v prostředí domova

Domov představuje nejčastější místo výskytu úrazů dětí mladších, tedy kojenců, batolat a dětí předškolního věku. Hrozí zde riziko možného pádu z výšky, například ze schodiště, či poranění způsobené předměty, jako jsou ostré nůžky, nože a jehly. Obzvláště nebezpečné jsou elektrické přístroje například sekačky, kráječe, kuchyňské roboty apod. Všemi těmito předměty si může dítě způsobit řezné, či bodné rány, sekačka na trávu představuje dokonce riziko smrtelného úrazu. Za popáleninami a opařeninami v domácnosti může stát volný přístup dětí k otevřenému ohni v krbu či sporáku, nebo jejich pohyb v blízkosti plotny sporáku, na kterém jsou nádoby s horkou tekutinou. (Kubátová, Machová, 2009)

Otravy vzhledem ke skladování různých léků, prostředků určených k úklidu, praní, prostředku na hubení škůdců a kosmetických prostředků nejsou rovněž výjimkou. Nebezpeční otrav skýtají rovněž některé jedovaté pokojové rostliny, například klívie, dieffenbachie, filodendron nebo brambořík. (Novák, 2004)

Žádný prostor určený k obývání se v dnešní době neobejde bez přívodu elektrického proudu představujícího rovněž riziko úrazů dětí doma. I přes velký výskyt elektrických přístrojů v domácnostech k úrazům tohoto typu nedochází ve značné míře.

Co se týče jednotlivých místností domu či bytu, představuje nejrizikovější místo kuchyně, nelze opomenout také prostory jako garáž, dílna, kůlna, sklep a zahrada, které jsou pro děti velmi lákavými místy pro zkoumání, hru či kutilství. Mezi rizikové činnosti patří vaření, ohřívání, manipulace s hořlavinami, elektrickými přístroji. (Grivna, 2003)

4.4 Úrazy v prostředí školy

Podle Státního zdravotního ústavu tvoří školní úrazy přibližně jednu třetinu z celkového počtu dětských úrazů. Nejčastěji k nim dochází v tělocvičnách, na školních hřištích, na chodbách, obvykle za nepřítomnosti dozoru. Setkáváme se zde s pády, různými druhy poranění způsobených rozbitým vybavením nebo pomůckami a zhmoždění, které způsobilo jiné dítě při srážce nebo rvačce. (Tošovský, 2006)

Školní úraz

„Školním úrazem se rozumí úraz, který se stal žákům při vyučování a vzdělávání na školách a při činnostech, které s nimi přímo souvisejí. Jedná se tedy zejména úrazy žáků na výletech, zájezdech, putováních, exkurzích, při koupání, při plaveckém a lyžařském výcviku, sportovních a turistických kurzech, při účasti na soutěžích a přehlídkách“. Dojde-li k úrazu žáka, je jeho řešení problémem nejen pro dítě a jeho rodiče, ale také pro školu. V takovém případě je nutné posoudit, zda k němu došlo ze strany školy, například pochybením ze strany učitele, nebo z důvodu porušení předpisu bezpečnosti a ochrany zdraví žákem školy, jenž mohl například bez vědomí pedagogického pracovníka zodpovídající za jeho bezpečnost opustit školu během vyučování. (Tošovský, 2006, s. 168)

- **Povinností každé školy je zajištění první pomoci při úraze**, které provede pracovník školy, jenž byl události přítomen, nebo byl o ní informován nejdříve.
- **V jeho kompetenci je dále o jeho vzniku vyrozumět ředitele školy.** Zraněnému žákovi musí škola zajistit na cestě k lékaři i zpět nebo domů doprovod a informovat o úrazu zákonné zástupce žáka. (Grivna, 2003)

Knihy úrazů

Všechny školní úrazy by se měly evidovat v Knize úrazů. Zaznamenávají se zde úrazy dětí, žáků a studentů, ke kterým došlo při činnostech (uvedených v § 29 odst. 2 č. 561/2004 Sb.), a to nejpozději do 24 hodin od okamžiku, kdy se škola nebo školské zařízení o úrazu dozví. Záznam o úrazu je třeba sepsat, jde-li o úraz, který způsobil absenci žáka ve škole nebo školském zařízení delší než jeden den (nepočítá se den vzniku úrazu) nebo smrtelný úraz. Záznamy v knize jsou pořadově očíslovány a každý zápis o úraze musí obsahovat osobní údaje zraněného žáka, čas a místo, kde k úrazu došlo, druh zranění, stručný popis události vzniku úrazu. Dále je nutný podpis školského pracovníka, který byl svědkem úrazu nebo mu byl úraz jako prvním nahlášen, zda byl úraz ošetřen, popřípadě kým a podpis osoby, která byla vedením Knihy úrazů pověřena a tudíž zápis provedla.

Informace získané ze zápisu v Knize úrazů slouží jako podklad pro vyhodnocování statistik při sledování celkové školní úrazovosti, pro stanovení preventivních úrazových

opatření a využívají je školy, organizace a orgány zodpovědné za bezpečnost a ochranu zdraví žáků. (Vyhláška č. 64/2005 Sb., o evidenci úrazů dětí, žáků a studentů)

5. Prevence úrazů dětí

Samotná prevence úrazů patří mezi dlouhodobé stěžejní cíle Světové zdravotnické organizace, která ve svém programu „Zdraví pro všechny v 21. století“ prostřednictvím jednoho ze svých cílových úkolů (cíl 9) žádá „snížení výskytu poranění způsobených násilím a úrazy“. (Zdraví 21 - cíle 1 - 9. In: *Zdraví pro všechny v 21. století* [online])

Prevenčí rozumíme soubor opatření, který směřuje k předcházení úrazům. Prevence vychází z předpokladu, že ačkoli úrazy vznikají náhle, nejsou náhodné a nekontrolovatelné. Každému úrazu předchází jistá riziková situace, kterou lze rozpoznat a vyhnout se jí. V případě, že k úrazu dojde, nazýváme zmíněnou situaci nehodou, nelze však považovat za nehodu až její následek, tedy úraz. Správnou a včasnou prevencí můžeme většinu úrazů předejít. Výzkum příčin a okolností vzniku úrazů je základním východiskem pro návrh účinných preventivních opatření. Preventivní opatření se konkrétněji stanovují z rozboru dat o místě, času, typu a příčinách a souvislostech úrazu. Proto je tedy nutné sledování úrazovosti, o kterém jsme se již zmínili (viz kapitola 1.3). (Grivna, 2003)

Prevenčí obecně dělíme na primární, sekundární a terciární:

- 1) Primární prevence** je zaměřena na předcházení rizikovým situacím souvisejících se vznikem úrazů. Představuje tedy oblast/soubor takových preventivních opatření, jejichž cílem je zabránit událostem vedoucích ke vzniku úrazu anebo aby taková situace, pokud nastane, nevedla k úrazu.
- 2) Sekundární prevence** zahrnuje např. kvalitní záchranný systém, poskytnutí odpovídající první pomoci nebo snížení nákladů na léčbu. To znamená tedy především vědět, kam se obrátit na pomoc.
- 3) Terciární prevence** se snaží o navrácení dítěte, které úrazem utrpělo trvalé poškození zdraví, do běžného života.

(Grivna, 2003)

Oblast primární prevence v sobě zahrnuje tři základní složky: *technologickou, zdravotně-výchovnou a legislativní intervenci*. Za předpoklad pro účinnou primární

prevenci pak můžeme považovat kombinaci preventivních opatření všech uvedených metod.

- **Technologická intervence**, odborníky považovaná za nejdůležitější, nezávisí na změně lidského chování. Patří sem především bezpečné výrobky, ochranné pomůcky či úprava prostředí. V dopravním prostředí se jedná například o bezpečné jízdní kolo, cyklistické přilby, zpomalovací pruhy vedoucí ke snížení rychlosti vozidel ve městech a obcích.
- **Zdravotně výchovná intervence** má za úkol posílit bezpečné chování, kterým můžeme rozumět používání přileb pro cyklisty, bezpečnostních sedaček apod.
- **Legislativní intervence** v sobě zahrnuje vyhlášky, případné úpravy zákonů, které se mohou účinně podílet na snížení úrazovosti. Příkladem může být povinnost cyklistů nosit přilbu. (Grivna, 2003)

Někdy se namísto těchto složek uvádí termíny *aktivní a pasivní prevence*.

- **Aktivní prevencí** pak rozumíme vychovávat a vést děti takovým způsobem, aby prostřednictvím osvojených znalostí a návyků dokázaly samy úrazu předejít. Předpokladem úspěšné výchovy k prevenci, jak rodinné tak školní, je znalost věkových zvláštností a přirozených způsobů chování dětí typických pro jednotlivá období vývoje. Zmíněnou výchovou myslíme vysvětlení možných rizik, předávání zkušeností, díky nimž se děti učí, jak se chovat, aby nedocházelo ke zbytečným zraněním. Výsledkem výchovného působení by mělo být, že se dítě v průběhu svého vývoje naučí rozeznávat riziková místa, předměty a situace a naučí se chovat bezpečně. Z tohoto důvodu je důležité dítěti vysvětlit, co se mu může stát, pokud bude neopatrné. Musí si uvědomit možné následky takového jednání, naučit se chovat se zodpovědně a v neposlední řadě vážit si svého zdraví.
- **Pasivní prevencí** spočívá ve vytvoření „bezpečného“ prostředí pro děti, ve kterém bude nebezpečí vzniku úrazů značně sníženo, a v poskytování ochranných pomůcek. Pasivní prevencí dopravních úrazů v sobě zahrnuje úpravu dopravního prostředí například v podobě zpomalovacích pruhů, zón se sníženou rychlostí či nadchodů rušných silnic. Jestliže aktivní prevence směřuje k bezpečnému chování samotných dětí, pasivní prevence je především v rukou dospělých. (Tošovský, 2006)

5.1 Prevence úrazů ve školním prostředí

Zajistit bezpečnost a ochranu zdraví žáků při vzdělávání a při činnostech, které přímo souvisejí s výchovou a vzděláním, je **povinností každé školy** či školského zařízení podle § 29 odst. 2 zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, ve znění pozdějších předpisů: „*Školy a školská zařízení zajišťují bezpečnost a ochranu zdraví dětí, žáků a studentů při činnostech, které přímo souvisejí se vzděláváním při poskytování školských služeb a poskytují žákům a studentům nezbytné informace k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví žáků.*“

S ohledem k věku žáků, jejich schopnostem, fyzické i duševní vyspělosti, zdravotnímu stavu a ukázněnosti, školy:

- „vytvářejí podmínky pro bezpečnost a ochranu zdraví žáků;
- kontrolují dodržování bezpečnostních opatření.“

(Škola a předpisy o bezpečnosti a ochraně zdraví při práci. In: *Učitelské noviny*. [online])

5.1.1 Oblasti prevence ve škole

V kompetencích škol je pak předcházení úrazům především v následujících oblastech; *prostředí školy, chování žáků ve škole, okolí školy, připravenost pedagogů na realizaci programu prevence.*

V rámci bezpečného školního prostředí by měly být prostory školní budov a hřiště dostatečně velké s ohledem na počet dětí a provoz školy tak, aby v některých místech nedocházelo k hromadění žáků, aby nedocházelo ke křížení tras při přecházení velkých skupin žáků, a aby se nemísili žáci nižších ročníků se žáky z ročníků vyšších. Nábytek, zejména ve třídách a na chodbách, pomůcky a veškeré vybavení vyrobeny z odolných materiálů, aby při případném poškození nevznikaly ostré hrany a hroty,

Všechny školy by měly usilovat o to, aby bylo zajištěno **bezpečné chování žáků ve škole**, čímž se myslí například zvládání konfliktních situací, ovládnutí hněv, odmítání veškerých projevů fyzického, popřípadě psychického, násilí, použití zbraní, užívání alkoholu, drog apod. Dále by měli být žáci působením školní výchovy vedeni k osvojování si bezpečných způsobů chování, fixování vědomí rizika, vytvoření a rozvíjení správného vztahu ke škole a k rodině. Nezbytné je také podporovat rozvoj

faktorů chránících před vznikem úrazů, jako jsou kladné osobnostní rysy (sebekontrola, sebeuvědomění, pozitivní myšlení, základy sociální komunikace, asertivita, důvěra k druhým a schopnost spolupráce).

Pro **vytvoření bezpečného okolí školy** je obzvláště důležitá bezpečnost přístupových cest ke škole, které by neměly křížit rušné komunikace, měly by být odděleny bariérou se zřetelně vyznačenými a bezpečnými místy pro přechod. Prostor před hlavním vchodem školní budovy by měl být představován větší chráněnou plochou z důvodu možného shromažďování žáků velkého počtu. Bezpečnost okolí školy hraje důležitou roli v momentě, kdy dítě opouští budovu školy, jelikož je spontánně pohyblivé, ale může být i psychicky unavené, a tedy nepozorné. Velkým problémem jsou rovněž situace, kdy se dítě snaží a spěchá před vyučováním, jelikož má větší strach z pozdního příchodu. V tu chvíli je pro něj větší prioritou přijít do školy včas než dbát při cestě do školy na svoji bezpečnost a chránit zdraví.

Co se týče **připravenosti pedagogů k prevenci úrazů**, základním předpokladem její realizace je znalost věkových zvláštností a orientace ve způsobech chování v různých vývojových obdobích. Informace úrazové problematiky a zásady bezpečného chování je třeba žákům vysvětlovat takovým způsobem, který bude přiměřený jejich věku, případně jejich individuálním potřebám. Učitel musí jít sám žákům příkladem, měl by být schopen vyvarovat se situacím přinášející možné riziko úrazu. Musí se tedy chovat v souladu s veškerými pokyny a pravidly bezpečnosti jak ve škole, tak ve svém osobním životě. Zmíněné předpoklady pak doplňuje posilování a podpora zdravotně orientované zdatnosti. (Tošovský, 2006)

Ani v Rámcovém vzdělávacím programu není ochrana zdraví a bezpečnost žáků opomíjena. Konkrétně se zabývá vytvořením hygienického a bezpečného školního zázemí jako prostředí školní výchovy a vzdělávání prostřednictvím vymezených podmínek uvedených v jeho obsahu, které mimo jiné zdůrazňují:

- „ochranu žáků před úrazy;
- výrazné označení všech nebezpečných předmětů a částí využívaných prostorů; pravidelnou kontrolu z hlediska bezpečnosti.“

(Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, 2013, s. 133)

5.1.2 Dozor nad žáky

Školy a školní zařízení jsou povinny zajistit při školní výuce i výchově a vzdělávání mimo budovu školy dohled. V průběhu vyučovací hodiny musí pedagogický pracovník zajistit kázeň ve třídě a zabránit případnému ohrožení zdraví žáků. Nesmí libovolně učebnu během vyučování opouštět, pouze pokud má pro toto opuštění oprávnění. V takovém případě musí být po celou tuto dobu zajištěn a vykonáván náhradní dozor. Dozor nad žáky musí být vykonáván po celou dobu jejich pobytu ve škole, tedy i v průběhu přestávek, v době nejméně 15 minut před začátkem vyučování a končí až po vyučování odchodem žáků ze školy. Dále musí být dozor nad žáky podle potřeby při přechodu z jedné budovy školy do druhé, do školní jídelny, školní družiny apod.

(Škola a předpisy o bezpečnosti a ochraně zdraví při práci. In: *Učitelské noviny*. [online])

Některé činnosti provázené zvýšeným rizikem úrazu, si vyžadují dodržování zvláštních pravidel a to jak samotnými žáky, tak pedagogickými pracovníky. V rámci daných činností musí být důsledně dbáno na ukázněné chování žáků v souvislosti s řádným dodržováním pravidel bezpečnosti a ochrany zdraví. Prvního stupně základních škol se tak týká obvykle při výuce tělesné výchovy, koupání, plaveckém výcviku, sportovních a turistických akcích.

Ve výuce tělesné výchovy jsou žáci povinni řídit se jasnými a srozumitelnými pokyny a povely učitele. Ten je zodpovědný za bezpečnost žáků a musí být přítomen po celou dobu vyučování. V jeho kompetencích rovněž je před zahájením cvičení zkontrolovat, zda je tělocvičné nářadí a náčiní bezpečné a funkční. Všichni žáci mohou cvičit pouze ve cvičebním úboru a před začátkem výuky musí odložit veškeré ozdobné předměty (náramky, řetízky, náušnice, prstýnky apod.) na místo k tomu určené, jinak se nemůže účastnit pohybovým činnostem, jelikož by mu tyto předměty mohly způsobit úraz. Učitel volí vhodné pohybové činnosti především vzhledem k fyzické vyspělosti a věku žáků a jejich předchozím zkušenostem. Při pohybových činnostech v přírodě musí zvolit takový terén a překážky, které jsou přiměřené možnostem žáků.

(Učitelské noviny. *Škola a předpisy o bezpečnosti a ochraně zdraví při práci*. [online])

5.1.3 Prevence úrazů jako součást výuky na základní škole

Budeme-li se věnovat preventivním opatřením přímo ve výuce, pak **na začátku školního roku musí být všichni žáci poučeni o bezpečnosti a ochraně zdraví ve škole**. Zpravidla třídní učitel seznámí žáky se školním řádem, se zásadami bezpečného chování v rámci všech prostorů školy a s možnými riziky, která se mohou ve škole i v okolí školy vyskytnout (nebezpečí na veřejných komunikacích, nebezpečí vzniku požáru a způsobem, jak postupovat v případě požáru postupovat - nácvik evakuace). Dále je v prvních hodinách některých předmětů seznámí se specifickými pravidly bezpečného chování a nebezpečí v případě porušení. Jedná se především o tělesnou výchovu a pracovní činnosti.

V rámci školní výchovy je dále povinností školy zajistit žákům zprostředkování veškerého povinného rozsahu učiva s tematikou bezpečí a ochrany zdraví žáků, seznámit žáky s riziky i možnými situacemi ohrožení jejich zdraví v dopravě, při jejich mimoškolních aktivitách a v době školních prázdnin.

(Škola a předpisy o bezpečnosti a ochraně zdraví při práci. In: *Učitelské noviny*. [online])

Dále je přínosné, aby učitel zařazoval preventivní prvky ochrany před úrazem s ohledem na zvýšený výskyt určitých druhů úrazů v průběhu školního roku. Nemusí se jednat o pouhé poučení žáků, učitel může zvolit různých zajímavých metod a forem a zařadit jej zajímavým způsobem v rámci obsahu výuky. Vhodné je zvláště:

- **Soustředit se na začátku školního roku na dopravní výchovu** vzhledem k tomu, že jsou žáci v době po letních prázdninách roztržití, nesoustředění po návratu z dovolených, letních táborů apod. Zejména se pak zaměří na téma bezpečná cesta do školy.
- **Zařadit učivo týkající se ochrany před úrazy při zimních sportech na začátku či v průběhu zimy, před jarními prázdninami.**
- **Seznámit žáky s možným nebezpečím aktivit spojených se zábavnou pyrotechnikou** (pouštění rachejtlí, petard, jejich bezpečný nákup) **před prázdninami v období Vánoc a oslav příchodu nového roku**

- **Připravit žáky k bezpečné jízdě na kole, in-line bruslích, skateboardu aj. v době příchodu jara.** Dále je upozornit na možná rizika při těchto aktivitách.

Výchova žáků k dodržování pravidel bezpečnosti a ochraně zdraví by měla být realizována, jakožto nezastupitelný článek prevence dětských úrazů, v každé škole. Součástí školní výchovy je i neuvědomělé vedení žáků k dodržování zásad bezpečného chování v běžném životě. Na prvním stupni se doporučuje systematická výchova žáků k dodržování pravidel bezpečnosti a ochrany zdraví, která je součástí prevence úrazů. Škola by měla dětem zprostředkovat poskytování informací o možnostech vzniku úrazu a seznamovat je s možnými následky nezodpovědného a neopatrného chování. Děti je třeba vést k povědomí o možných rizicích, které s sebou nese neopatrné chování. (Grivna, 2003)

6. Zařazení prevence úrazů do výuky podle RVP ZV

Praktická část diplomové práce se zaměřuje na možný způsob, jak vést žáky k ochraně vlastního fyzického zdraví, konkrétně předcházení úrazům, v rámci výuky na prvním stupni základních škol. Vzhledem k současnému pojetí školního vzdělávání je školám umožněno sestavovat vlastní školní vzdělávací programy, které však musí být v souladu s Rámcovým vzdělávacím programem základního vzdělávání. Můžeme je tedy považovat za metodické vodítko pro konstrukci Školních vzdělávacích programů, tedy závazných plánů výchovného a vzdělávacího úsilí školy.

6.1 Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání

Rámcový vzdělávací program představuje spolu s Národním programem systém vzdělávacích dokumentů na státní úrovni. Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání představuje jednu ze složek RVP, které stanovují standardy pro jednotlivé etapy školního vzdělávání, tedy předškolního, základního a středního vzdělávání. RVP ZV prostřednictvím utváření a postupného rozvíjení klíčových kompetencí v propojení s obsahem a pojetím základního vzdělávání umožňuje žákům využívat získané kvality osobnosti v průběhu základního vzdělávání zejména v praktickém životě v různých životních situacích. Z obsahu Rámcového vzdělávacího programu pak vychází školní vzdělávací program, který si vytváří každá škola sama. Školní vzdělávací program stanovuje zejména konkrétní cíle vzdělávání, délku, formy, obsah a časový plán vzdělávání, jeho obsah musí být v souladu s RVP.

Jedním z cílů základního vzdělávání, kterého se týká obsah praktické části diplomové práce, je *„učit žáky aktivně rozvíjet a chránit fyzické, duševní a sociální zdraví a být za ně odpovědný.“* Zmínění cíl, tedy podpora zdraví i jeho ochrany by se tedy měl prolínat do charakteru celého školního prostředí. Každá škola by měla usilovat nejen o jeho naplnění v rámci vzdělávání ale především výchovy. (Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, 2013, s. 10)

Klíčové kompetence

Klíčové kompetence představují *„souhrn vědomostí, dovedností, schopností, postojů a hodnot důležitých pro osobní rozvoj a uplatnění každého člena společnosti.“*

Ve vzdělávacím procesu můžeme klíčové kompetence za různými způsoby navzájem se prolínající předpoklady k mnohostrannému rozvoji osobnosti žáka, které mají nadpředmětovou podobu. Jejich utváření a rozvíjení je realizováno prostřednictvím veškerého vzdělávacího obsahu zakotveného v RVZ ZV prostřednictvím činností různých výukových metod a forem organizace.

Právě naplnění obsahu klíčových kompetencí je nedílným podkladem mimo jiné i pro předcházení úrazům v životě žáka. Pro přehled souvislosti tematiky úrazové prevence s obsahem RVP ZV uvádím vybrané kompetence naznačující přímý nebo zprostředkovaný vztah tematiky prevence úrazů ke vzdělávacímu obsahu vzdělávání. Kurzívou vyznačené jsou pak ty, které osobně považuji pro ochranu zdraví před úrazy obzvláště významné:

- „Kompetence k učení
 - vyhledává a třídí informace a na základě jejich pochopení, propojení a systematizace je efektivně využívá v procesu učení, tvůrčích činnostech i praktickém životě
- Kompetence k řešení problémů
 - *vnímá nejrůznější problémové situace ve škole i mimo ni, rozpozná a pochopí problém, přemýšlí o nesrovnalostech a jejich příčinách, promyslí a naplánuje způsob řešení problémů a využívá k tomu vlastního úsudku a zkušeností*
 - *kriticky myslí, činí uvážlivá rozhodnutí, je schopen je obhájit, uvědomuje si zodpovědnost za svá rozhodnutí a výsledky svých činů zhodnotí*
- Kompetence komunikativní
 - formuluje a vyjadřuje své myšlenky a názory v logickém sledu, vyjadřuje se výstižně, souvisle a kultivovaně v písemném i ústním projevu
 - *naslouchá promluvám druhých, porozumí jim, vhodně na ně reaguje, účinně se zapojuje do diskuse, obhájí svůj názor a vhodně argumentuje*
 - rozumí různým typům textu a záznamu, obrazových materiálů, běžně užívaných gest, zvuků a jiných informačních a komunikačních prostředků, přemýšlí o nich,

reaguje na ně, a tvořivě je využívá ke svému rozvoji a k aktivnímu zapojení se do společenského dění

- využívá informační a komunikační prostředky a technologie pro kvalitní a účinnou komunikaci s okolním světem
- Kompetence sociální a personální
 - *podílí se na utváření příjemné atmosféry v týmu, na základě ohleduplnosti*
- Kompetence občanské
 - *respektuje přesvědčení druhých lidí, váží si jejich vnitřních hodnot, je schopen vcítit se do situací ostatních lidí, odmítá útlak a hrubé zacházení, uvědomuje si povinnost postavit se proti fyzickému i psychickému násilí*
 - *rozhoduje se zodpovědně podle dané situace, poskytne dle svých možností účinnou pomoc a chová se zodpovědně v krizových situacích i v situacích ohrožujících život a zdraví člověka*
- Kompetence pracovní
 - *používá bezpečně a účinně materiály, nástroje a vybavení, dodržuje vymezená pravidla, plní povinnosti a závazky, adaptuje se na změněné nebo nové pracovní podmínky*
 - *přístupuje k výsledkům pracovní činnosti nejen z hlediska kvality, funkčnosti, hospodárnosti a společenského významu, ale i z hlediska ochrany svého zdraví i zdraví druhých, ochrany životního prostředí i ochrany kulturních a společenských hodnot.*“

(Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, 2013, s. 11-14)

Vzdělávací oblasti

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání člení vzdělávací obsah na prvním stupni do následujících vzdělávacích oblastí:

- Jazyk a jazyková komunikace
- Matematika a její aplikace
- Informační a komunikační technologie
- Člověk a jeho svět
- Umění a kultura

- Člověka zdraví
- Člověk a svět práce

Každá z oblastí je charakterizována svým jedinečným vzdělávacím obsahem, který je tvořen učivem a očekávanými výstupy pro první a druhé období. První období je představováno prvním až třetím ročníkem prvního stupně, druhé období pak čtvrtým a pátým ročníkem základní školy. Cílové zaměření jednotlivých oblastí nám popisuje, k čemu jejich vzdělávací obsah směřuje.

(Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, 2013, s. 5-16)

6.2 Zařazení prevence úrazů do vzdělávacího obsahu

Zaměříme se podrobněji na přímé zařazení prevence úrazů dětí do vzdělávacího obsahu dle aktuálních školských dokumentů. Pro zařazení tematiky prevence úrazů je na prvním stupni základní školy nejvhodnější vzdělávací oblast **Člověk a jeho svět**, vyplývá tak z jejího cílového zaměření. Dále pak ve vzdělávacích oblastech *Člověk a zdraví* a *Člověk a svět práce*.

6.2.1 Vzdělávací oblast Člověk a jeho svět

Široké pojetí vzdělávací oblasti je představováno vzdělávacím obsahem, který v sobě zahrnuje témata týkající se člověka, rodiny, společnosti, vlasti, přírody, kultury, techniky, zdraví a další tematické obsahy, které jsou žákovi z vlastního života blízké.

Pro nás je podstatné, že svým zaměřením vede žáky k pochopení podstaty zdraví, především pak k ochraně vlastního zdraví a ochraně životů v rámci každodenních situací nesoucích rizika i mimořádných událostí. Žáci tak získávají předpoklad pro správné rozhodování a jednání v případných situacích, ve kterých by mohlo dojít k ohrožení jejich zdraví a bezpečnosti i zdraví druhých, včetně při mimořádných událostech. K 1. 9. 2013 vstoupil v platnost Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, který rozšiřuje starší verzi RVP ZV z roku 2010 mimo jiné právě o témata týkající se *bezpečí a ochrany člověka za běžných rizik a dopravní výchovy*, které představují významnou oporu pro začlenění velké části tematiky prevence úrazů do této vzdělávací oblasti.

Vzdělávací oblast Člověk a jeho svět je zastoupena pěti tematickými okruhy; *Místo, kde žijeme*, *Lidé kolem nás*, *Lidé a čas*, *Rozmanitost přírody*, *Člověk a jeho zdraví*. Za stěžejní, vzhledem k tématu diplomové práce, můžeme v této oblasti pak považovat tematický okruh *Člověk a jeho zdraví*, ve kterém je tematika prevence úrazů zařazena jakožto učivo. Jisté souvislosti úrazové prevence lze spatřit také s dalšími očekávanými výstupy některých tematických okruhů této vzdělávací oblasti.

(Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, 2013, s. 38-40)

Místo, kde žijeme

Prostřednictvím tematického okruhu *Místo, kde žijeme*, žáci poznávají nejbližší okolí, vztahy a souvislosti v něm, učí se chápat organizaci života v rodině, ve škole, v obci, ve společnosti. Pro výchovu k předcházení úrazům má velký význam propojení získaných poznatků žáků právě s jejich nejbližším okolím. Žáci se v něm učí bezpečnému chování a zároveň poznávají jeho rizika. K zařazení jsou zde vhodná také některá související témata z dopravní výchovy, jako například „Bezpečná cesta do školy“.

Očekávané výstupy RVP ZV související s tematikou úrazové prevence:

1. období

Žák

- „vyznačí v jednoduchém plánu místo svého bydliště a školy, cestu na určené místo a rozliší možná nebezpečí v nejbližším okolí“

(Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, 2013, s. 41)

Lidé kolem nás

V tematickém okruhu *Lidé kolem nás* jsou žáci vedeni k osvojování a upevňování základů vhodného chování a jednání v mezilidských vztazích. Z hlediska úrazové prevence je podstatné naučit děti bezpečnému chování vůči druhým. V pozici žáka školy k vhodnému a bezpečnému chování vůči spolužákům i ostatním žákům školy, dodržování pravidel stanovených učitelem tak, aby nebylo ohroženo ničí zdraví. Dále jako účastníka silničního provozu - chodce i cyklisty, a ve volném čase ve styku se sourozenci, vrstevníky apod. Patří sem také naučit žáky správnému jednání v krizových situacích, a to především poskytnout pomoc jiným lidem.

Očekávané výstupy RVP ZV související s tematikou úrazové prevence:

1. období

Žák

- „rozlišuje blízké příbuzenské vztahy v rodině, role rodinných příslušníků a vztahy mezi nimi, projevuje toleranci k přirozeným odlišnostem spolužáků i jiných lidí, jejich přednostem i nedostatkům
- odvodí význam a potřebu různých povolání a pracovních činností“

2. období

Žák

- „vyjádří na základě vlastních zkušeností základní vztahy mezi lidmi, vyvodí a dodržuje pravidla pro soužití ve škole, mezi chlapci a dívkami, v rodině, v obci (městě)
- rozpozná ve svém okolí jednání a chování, která se už tolerovat nemohou a která porušují základní lidská práva nebo demokratické principy“

(Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, 2013, s. 42, 43)

Rozmanitost přírody

Prostřednictvím tematického okruhu *Rozmanitost přírody* v souvislosti s prevencí úrazů se žáci učí rozeznávat určité druhy jedovatých rostlin, hub i živočichů a poznávat možná nebezpečí kontaktu s nimi. Rovněž může pomoci žákům pochopit způsob, jak mohou přírodní proměny ohrozit lidské zdraví a životy. V našem případě bychom zde mohli považovat za cíl vedení žáků k bezpečnému chování v jednotlivých obdobích roku, při mimořádných událostech způsobených přírodními vlivy i v situaci nepříznivého počasí. Žáci se mimo jiné v rámci tematického okruhu seznamují se základními vlastnostmi známých látek prostřednictvím jednoduchých pokusů, které si přímo vyžadují dodržování pravidel bezpečnosti.

Očekávané výstupy RVP ZV související s tematikou úrazové prevence:

1. období

Žák

- „pozoruje, popíše a porovná viditelné proměny v přírodě v jednotlivých ročních obdobích

- roztrídí některé přírodniny podle nápadných určujících znaků, uvede příklady výskytu organismů ve známé lokalitě
- *provádí jednoduché pokusy u skupiny známých látek, určuje jejich společné a rozdílné vlastnosti a změří základní veličiny pomocí jednoduchých nástrojů a přístrojů“*

2. období

Žák

- „stručně charakterizuje specifické přírodní jevy a z nich vyplývající rizika vzniku mimořádných událostí; v modelové situaci prokáže schopnost se účinně chránit
- *založí jednoduchý pokus, naplánuje a zdůvodní postup, vyhodnotí a vysvětlí výsledky pokusu“*

(Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, 2013, s. 39)

Člověk a jeho zdraví

Za stěžejní lze považovat z hlediska prevence úrazů tematický okruh *Člověk a jeho zdraví*, který se mimo jiné věnuje lidskému zdraví jako stavu bio-psycho-sociální rovnováhy života. Žáci se seznamují s tím, jak se člověk vyvíjí a mění od narození do dospělosti, co je pro člověka vhodné a nevhodné z hlediska denního režimu, hygieny, výživy, mezilidských vztahů atd. Získávají základní poučení o zdraví a nemocech, o zdravotní prevenci i o poskytování první pomoci a o bezpečném. Osvojují si pravidla bezpečného chování a vzájemnou pomoc v různých životních situacích, včetně mimořádných událostí, které ohrožují zdraví jedinců i celých skupin obyvatel. Žáci si postupně uvědomují, jakou odpovědnost má každý člověk za své zdraví a bezpečnost i za zdraví jiných lidí. Žáci docházejí k poznání, že zdraví je důležitá hodnota v životě člověka.

Očekávané výstupy RVP ZV související s tematikou úrazové prevence:

1. období

Žák

- „rozezná nebezpečí různého charakteru, využívá bezpečná místa pro hru a trávení volného času; uplatňuje základní pravidla bezpečného chování účastníka silničního provozu, jedná tak, aby neohrožoval zdraví své a zdraví jiných

- chová se obezřetně při setkání s neznámými jedinci, odmítne komunikaci, která je mu nepříjemná; v případě potřeby požádá o pomoc pro sebe i pro jiné dítě; ovládá způsoby komunikace s operátory tísňových linek
- reaguje adekvátně na pokyny dospělých při mimořádných událostech“

2. období

Žák

- „uplatňuje účelné způsoby chování v situacích ohrožujících zdraví a v modelových situacích simulujících mimořádné události; vnímá dopravní situaci, správně ji vyhodnotí a vyvodí odpovídající závěry pro své chování jako chodec a cyklista
- uplatňuje základní dovednosti a návyky související s podporou zdraví a jeho prevencí“

(Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, 2013, s. 43, 44)

6.2.2 Vzdělávací oblast Člověk a zdraví

Vzdělávací oblast je tvořena vzdělávacími obory *Tělesná výchova* (1. a 2. stupeň) a *Výchova ke zdraví* (2. stupeň).

Vzdělávací obor *Tělesná výchova* umožňuje žákům aktivně poznávat, využívat a ovlivňovat vlastní pohybové možnosti s ohledem zdraví. Pro prevenci úrazů je důležité všestranně rozvíjet pohybové dovednosti žáků, zejména rychlost a celkovou tělesnou obratnost, které mohou využívat k předcházení úrazům v různých rizikových situacích života. Tělesná výchova umožňuje pedagogům realizovat hry na cvičení postřehu, pozornosti a schopnosti orientace, které můžeme rovněž chápat jako součást předpokladů k předcházení úrazům. Svým charakterem vede tento vzdělávací obor žáky k disciplíně a respektování určitých zásad ochrany svého zdraví. Zejména k dodržování pravidel bezpečného chování, nejen během činností v tělocvičně a na hřišti, ale i během přesunů v rámci sportovních aktivit probíhajících mimo areál školy, dále pak na silnici nebo během sportovních činností jako je plavání, jízda na kole, bruslení, lyžování apod. (Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, 2013, s. 78-80)

Očekávané výstupy vzdělávacího oboru Tělesná výchova související s tematikou úrazové prevence:

1. období

Žák

- „uplatňuje hlavní zásady hygieny a bezpečnosti při pohybových činnostech ve známých prostorech školy“

2. období

Žák

- „uplatňuje pravidla hygieny a bezpečného chování v běžném sportovním prostředí; adekvátně reaguje v situaci úrazu spolužáka
- *jedná v duchu fair play: dodržuje pravidla her a soutěží, pozná a označí zjevné přestupky proti pravidlům a adekvátně na ně reaguje; respektuje při pohybových činnostech opačné pohlaví“*

(Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, 2013, s. 82, 83)

6.2.3 Vzdělávací oblast Člověk a svět práce

Vzdělávací oblast je zaměřena především na rozvoj dovedností, jako jsou práce s různými materiály a osvojování základních pracovních dovedností a návyků. Umožňuje aplikaci teoretických poznatků získaných v jiných vzdělávacích oblastech, především vzdělávací oblasti *Člověk a jeho svět*, v praktických situacích. Soustavné vedení žáků k aktivnímu dodržování zásad bezpečnosti a hygieny při rozmanitých pracovních činnostech je obsahem všech tematických okruhů. To můžeme považovat jako podklad pro osvojení a aktivní uplatňování zodpovědného a bezpečného chování žáků v běžném životě spolu s uvědomováním si možných rizik v určitých situacích, které jsou jedním z hlavních pilířů úspěšné prevence úrazů.

Vzdělávací oblast *Člověk a svět práce* je realizována v následujících tematických okruzích; *Práce s drobným materiálem, Konstrukční činnosti, Pěstitelské práce a Příprava pokrmů.*

(Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, 2013, s. 87, 88)

Práce s drobným materiálem

Prostřednictvím práce s drobným materiálem se žáci seznamují s různými druhy materiálů, ze kterých vytváří výrobky. Při tom poznávají vlastnosti těchto materiálů, volí vhodné pomůcky při práci s nimi a získávají návyky pro bezpečnou práci s nimi.

Spolu s tím zdokonalují své dovednosti v oblasti jemné motoriky. Tematiku úrazové prevence je možné začlenit také přímo, a to prostřednictvím vytváření výrobků s ní souvisejících jako jsou různé výstražné a bezpečnostní značky, předměty zvyšující účinnost prevence úrazů atd.

Očekávané výstupy RVP ZV související s tematikou úrazové prevence:

2. období

Žák

- „udrží pořádek na pracovním místě a dodrží zásady hygieny a bezpečnosti práce; poskytne první pomoc při úrazu“

(Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, 2013, s. 87, 88)

Konstrukční činnosti

V rámci konstrukčních činností žáci provádějí montáže a demontáže různých stavebnic, při kterých si také zdokonalují oblast jemné motoriky. Můžeme využít elektronické stavebnice pro simulaci dopravních situací se světelnou signalizací a jejich řešení.

Očekávané výstupy RVP ZV související s tematikou úrazové prevence:

2. období

Žák

- „dodrží zásady hygieny a bezpečnosti práce, poskytne první pomoc při úrazu“

(Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, 2013, s. 88)

Pěstitelské práce

Pěstitelské práce mohou být z hlediska bezpečnosti a ochrany zdraví dětí velmi přínosné. Učí se zde správnému i bezpečnému zacházení s pomůckami a náradím, jejich úklidu. Dále si osvojují zásady bezpečnosti a hygieny při práci s půdou, postřiky a hnojivy. Jsou vedeni k používání ochranných prostředků při práci s postřiky a hnojivy, jako jsou rukavice a respirátory, ochranné masky. Seznamují se s různými druhy rostlin, a postupně tak získávají schopnost rozlišit jedovaté či alergenní rostliny od ostatních. Stejně jako při práci s drobným materiálem se zde setkávají také se zásadami poskytování první pomoci při drobných úrazech a poraněních.

Očekávané výstupy RVP ZV související s tematikou úrazové prevence:

2. období

Žák

- „dodržuje zásady hygieny a bezpečnosti práce; poskytne první pomoc při úrazu“

(Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, 2013, s. 88, 89)

Příprava pokrmů

V tematickém okruhu se žáci prostřednictvím činností v kuchyni seznamují s postupy při přípravě jednoduchých pokrmů, při tom se učí orientaci v základním vybavení kuchyně, což poskytuje vhodný prostor k aplikaci získaných poznatků týkajících se pravidel bezpečnosti při manipulaci s elektrickými či plynovými spotřebiči či ostrými předměty v kuchyni.

Mezi očekávané výstupy RVP ZV z hlediska prevence můžeme zařadit:

2. období

Žák

- „udržuje pořádek a čistotu pracovních ploch, dodržuje základy hygieny a bezpečnosti práce; poskytne první pomoc i při úrazu v kuchyni“

(Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, 2013, s. 89)

PRAKTICKÁ ČÁST

Cílem diplomové práce je vytvořit ucelený metodický materiál pro pedagogy poskytující náměty a činnosti na zařazení prevence úrazů do výuky na prvním stupni základních škol. Smyslem metodiky je pomoci vyplnit malou mezeru v systematickém zařazení prevence dětských úrazů do školní výuky takovým způsobem, jenž povede k soustavnému a cílenému působení na žáky. Dílčím cílem bylo navrhnout a vypracovat témata úrazové prevence spolu s náměty a konkrétními činnostmi, které by byly vhodné do výuky pro jednotlivé ročníky prvního stupně základních škol.

Metodika svým veškerým obsahem poskytuje především možné způsoby, jak u žáků rozvíjet schopnost rozpoznávat rizikové situace v běžném životě, schopnost předvídat možné riziko úrazů v různých situacích běžného života a rovněž je vést k dodržování zásad a pravidel bezpečného chování jako možnému způsobu ochrany zdraví před úrazy.

Při její tvorbě mi byla oporou vzdělávací oblast Člověk a jeho svět, ve které jsem vycházela z očekávaných výstupů a učiva tematického okruhu *Člověk a jeho zdraví*. Rovněž jsem však brala v potaz souvislosti s výstupy dalších tematických okruhů této vzdělávací oblasti. Úspěšná výchova dětí k předcházení úrazům v tomto věku však znamená také zaměřit se na psychomotorickou oblast, která představuje rozvíjení smyslového vnímání, především sluchového a zrakového, schopnosti odhadu, postřehu, dovednosti orientace v prostoru, pohybové koordinace či celkové tělesné obratnosti. Tudíž i já jsem se snažila veškeré zmíněné okolnosti zohledňovat a vycházet také z dalších vzdělávacích oblastí či oborů a to především u mladších dětí.

V metodice jsem rozčlenila celou tematiku úrazové prevence do několika kategorií, které jsem nazvala „*oblasti prevence*“. Nutno podotknout, že ne všechny oblasti jsou zařazeny do každého ročníku. Způsobem, jakým jsou vymezeny, tento záměr ani nepředpokládá. Svými dílčími obsahy jsou však kolikrát natolik vzájemně provázané, že jejich dílčí témata můžeme v některých případech zařadit i do jiné *oblasti prevence* v rámci ročníku či do jiného ročníku vůbec s ohledem na charakter žáků vůbec. Záměr jednotlivých oblastí prevence je charakterizován vlastními výchovnými cíli, ke kterým svým obsahem směřují. Dále jsou již v samotných ročnících dané oblasti specifikovány příslušnými tematickými okruhy vzdělávací oblasti *Člověk a jeho svět*, s jejichž

očekávanými výstupy souvisejí a napomoci tak například při tvorbě školního vzdělávacího programu. Dále každá z oblastí v rámci ročníku popisuje náplň témat do školní výuky. Za nimi následují náměty do výuky na konkrétní činnosti učitele spolu se žáky. Jedná se většinou o náměty vlastní, některé jsou pak upravené z projektu „Bezpečná cesta do školy“ či činnosti vytvořené pro výuku na základě obrazových materiálů neziskové státní organizace sdružující záchranářské subjekty a další instituce „Záchraný kruh“ a projektu „Dětství bez úrazů“, který se zabývá problematikou primární prevence dětských úrazů. Dané materiály tvoří spolu s dalšími materiály k aktivitám přílohovou část.

V závěru bych chtěla upozornit na jednu z oblastí prevence; „Ve škole“, která se svým obsahem liší od ostatních. Do ní jsem se rozhodla zakomponovat jisté prvky prevence, které přímo souvisejí se školními činnostmi v rámci výuky některých předmětů či akcích školou pořádanými. Specifické postavení pak zaujímá úvodní vstup s názvem „*Význam bezpečného chování*“ a výstupní část „*Bezpečné chování jako prevence úrazů.*“

7. Metodika k prevenci úrazů dětí mladšího školního věku

7.1 PRVNÍ ROČNÍK

Úvod: Význam bezpečného chování

Cílem oblasti je seznámit žáky s podstatou ochrany zdraví před úrazem a s možnými příčinami úrazu. Dále vysvětlit, jakými možnými způsoby si mohou své zdraví před úrazem chránit a objasnit, jak významnou roli hraje dodržování pravidel bezpečného chování v každodenních situacích.

Vzdělávací oblast: Člověk a jeho svět

Tematický okruh: Člověk a jeho zdraví

Zaměření: bezpečné chování jako způsob předcházení úrazům

Obsah:

- Vysvětlení významu pojmů *zdraví, úraz*; uvedení příkladů ze života; v čem se liší *úraz* od *nemoci*
- Vysvětlení, jak může neočekávaná nešťastná událost náhle změnit člověku život - *úraz*
- Možné příčiny úrazu; příklady rizikového chování, situací, předmětů, které mohou být našemu zdraví nebezpečné
- Možné následky úrazů, možný zdravotní stav člověka po úrazu (dlouhodobý pobyt v nemocnici, trvalé poškození částí těla, bolestná událost pro blízké v životě)
- Dodržování pravidel jako způsob předcházení úrazům, příklady pravidel bezpečnosti pro různé situace (např. jako chodci musíme dodržovat pravidla silničního provozu; ve škole se chováme podle pravidel školního řádu; při manipulaci s jistými předměty dodržujeme daná bezpečnostní pravidla ...)
- Způsoby, jak si chránit zdraví a předcházet možným úrazům- význam bezpečného a zodpovědného chování; ochranné pomůcky v souvislosti s různými situacemi, bezpečné chování, dodržování pravidel bezpečnosti

Zvláštní činnosti:

- **„Založení úrazových notýsků“**

Popis: Žáci si na začátku školního roku založí úrazové notýsky, do kterých si průběžně zakreslují a lepí obrázky, kromě prvního ročníku také zapisují informace, zajímavosti a poznatky související s úrazy a možnostmi jejich předcházení. Notýsky jsou jejich osobními, mohou si zde tedy zaznamenávat i úrazy, které se přihodily jim samotným.

- **„Bud’me opatrní“**

Popis: Učitel založí ve třídě nástěnku s tematikou úrazů. Nástěnka slouží jako opora pro obrazové materiály, informace a zajímavosti související s prevencí úrazů. Děti si popřípadě mohou na nástěnku průběžně vyvěsit, jako jistý způsob varování pro ostatní, obrázky či fotografie úrazu, který se jim přihodil, a následně o něm mohou ve vybrané hodině spolu s učitelem diskutovat.

Poznámka: Ve vyšších ročnících také mohou žáci napsat a následně vyvěsit také krátký příběh s popisem situace, ve kterém se jim úraz přihodil či vymyslet vlastní příběh s námětem úrazové prevence např.

- **„Kde si dát pozor v naší obci i okolí?“**

Učitel ve třídě vyvěsí společný plán okolí školy a obce, jehož prostřednictvím se žáci postupně seznamují s riziky obce i jejího okolí, ve které sami žijí. Během školního roku si zde společně s učitelem značí veškerá nebezpečná, riziková místa související s průběžně zařazovanou problematikou předcházení úrazům do výuky.

Poznámka: Ve vyšších ročnících si mohou společný plán okolí školy a plán obce vytvořit sami žáci.

Náměty na rozhovor a společnou diskusi žáků s učitelem:

- *Jak podle vás vypadá zdravý člověk?*
- *Co nám může způsobit bolest?*
- *Jak se může člověku přihodit úraz? Jak mu to může změnit život?*

- *Utrpěl již někdo z vás vážnější úraz, který ho opravdu velmi bolel? Z jakého důvodu k němu došlo? Kdo jej zavinil? Jaké to mělo následky? Jak se v podobné situaci chovat tak, aby k úrazu nedošlo?*
- *Jak bychom se měli chovat a pečovat o naše zdraví, aby se nám nestal úraz?*
- *Jak bychom se měli chovat, abychom úraz sami někomu jinému nezpůsobili?*
- *Co to znamená „chovat se opatrně“ a „dávát si pozor“?*
- *Jaké ochranné pomůcky a při jakých činnostech můžeme používat? Jaké z nich používáte běžně vy?*
- *Našli bychom ve třídě nějaký předmět, kvůli kterému bychom si mohli ublížit, o který bychom se mohli poranit?*

Náměty na činnosti:

– Jaké nebezpečí dětem hrozí?

Zaměření: možné příčiny úrazů

Cíl:

- žák popíše rizika nebezpečných situací

Metoda: práce s textem (pracovní list), diskuse

Organizační forma: skupinová činnost, společná reflexe

Pomůcky: obrázky (viz Příloha č. 1)

Průběh: Učitel děti rozdělí do menších skupinek, přibližně po třech až čtyřech žácích. Každá skupinka dostane jeden z obrázků zachycující situace, při kterých hrozí určitý úraz. Děti společně diskutují nad tím, k jakému případnému úrazu by mohlo na obrázku dojít a z jakého důvodu. Poté každá skupinka představí svůj obrázek ostatním, popíše, jaký úraz dítěti na obrázku hrozí a vysvětlí, z jakého důvodu by se mu mohl úraz přihodit.

– Kdo se nechová správně?

Zaměření: ochranné pomůcky

Cíl:

- žák rozhodne, která ze situací představuje riziko úrazu

Metoda: práce s textem

Organizační forma: individuální činnost, společná reflexe

Pomůcky: pracovní list „Kdo se nechová správně?“ (viz Příloha č. 2)

Průběh: Každý žák dostane pracovní list s obrázky zachycující děti při různých činnostech. Žáci se mají rozhodnout, na kterém z obrázků hrozí nebezpečí úrazu v důsledku nesprávného chování a pastelkami jej vybarvit. Následně si s učitelem společně vysvětlí, v čem se některé děti nechovají správně, jaké neštěstí by se jim mohlo stát.

– **Co nás ochrání?**

Zaměření: ochranné pomůcky

Cíl:

- žák přiřadí ochranou pomůcku k předmětu spojenému s rizikem úrazu
- žák vysvětlí význam používání ochranných pomůcek

Metoda: práce s pracovním listem, řízený rozhovor

Organizační forma: individuální činnost, společná reflexe

Pomůcky: pracovní list Ochranné pomůcky (viz Příloha č. 3)

Průběh: Učitel dětem rozdá pracovní listy s obrázky. Na obrázcích jsou vyobrazeny předměty, které by mohly být nebezpečné a ochranné pomůcky, které mohou úrazu zabránit. Děti mají tyto předměty spojit s danými pomůckami do dvojic tak, jak by k sobě měly patřit. Následně si učitel spolu s dětmi povídá o tom, v jakých situacích mohou být dané předměty nebezpečné; proč je nutné používat ochranné pomůcky, jakým úrazům mohou zabránit; co by se mohlo stát, kdybychom je nepoužívali; zda tyto pomůcky používají sami žáci apod. Učitel žákům může položit doplňující otázky:

- *Před čím nás může nošení cyklistické přilby při jízdě na kole ochránit?*
- *Je nutné používat při plavbě na loďce záchrannou vestu, i pokud umíme plavat?*
- *Kdy je nebezpečné zapojovat do zásuvky elektrický přístroj?*
- *Na co si musíme dát pozor, pokud budeme pokládat hrníček s teplým nápojem na stůl?*
- *Čím dalším kromě pokrývky hlavy a brýlí se můžeme chránit před sluníčkem v létě?*
- *Myslíte si, že používání autosedačky je nutné? Co by se mohlo stát v případě nehody, pokud bychom v ní neseseděli?*

- *Před čím nás ochranné pomůcky tedy chrání? K čemu jsou?*
- *Myslíte, že by docházelo k úrazům častěji, kdybychom je nepoužívali?*

Oblast prevence: Ve škole

Cílem oblasti je vést žáky k bezpečnému chování ve škole i ve třídě, k rozpoznávání rizikových situací ve školním prostředí i dovednosti poradit si v rizikové situaci.

Vzdělávací oblast: Člověk a jeho svět

Tematický okruh: Místo, kde žijeme, Lidé kolem nás, Člověk a jeho zdraví

Hlavní náplň: prostředí školy, činnosti ve škole z hlediska bezpečnosti, bezpečné a ohleduplné chování ve třídě

Obsah:

- Seznámení formou exkurze s jednotlivými prostory a místy ve škole, bezpečné přístupové cesty v okolí školy
- Riziková místa a situace ve škole a jejím okolí
- Seznámení se školním řádem na začátku školního roku
- Zásady bezpečného pohybu v jednotlivých prostorech školy (šatna, chodba, schodiště, toalety)
- Pravidla bezpečného chování během tělesné výchovy, předchází možnému úrazu nošením cvičebního úboru a cvičební obuvi, bezpečnost v souvislosti s nářadím a náčiním (v tělocvičně, na školním hřišti při různých pohybových aktivitách)
- Základní pravidla bezpečného pohybu na bruslích v rámci povinné školní TV
- Pravidla bezpečnosti a jejich dodržování během pracovních činností (pořádek na lavici, zásady hygieny a bezpečnosti práce, bezpečná manipulace s pomůckami, pracovním nářadím a náčiním)
- Pravidla bezpečnosti a jejich dodržování při školních akcích (na školním výletě, soutěže, exkurze apod.)
- Praktická výuka bruslení v rámci povinné školní TV
- Aplikace pravidel bezpečnosti v rámci školní výuky (tělesná výchova, pracovní činnosti, ...)
- Řádná příprava na turistické akce v rámci školy (vhodné oblečení, obuv, léky apod.)

- Možné příčiny úrazů, příklady rizikového chování a jejich možné následky (divokost, neposednost, běhání, konflikty, strkání, ubližování, ...)
- Jak se zachovat v situaci vlastního úrazu, úrazu spolužáka (okamžitě nahlásit třídnímu učiteli nebo jinému učiteli...)
- Nácvik správného postupu v případě vlastního úrazu či úrazu spolužáka v modelových situacích
- Pravidla slušného a bezpečného chování, ohleduplné a bezpečné chování člověka člověku
- Zásady ohleduplného a bezpečného chování ve třídě během vyučování i o přestávkách, rozvíjení pozitivních vztahů mezi žáky ve třídě (např. ohleduplné a bezpečné chování ke spolužákům)
- Řešení případných konfliktů se spolužáky či ostatními žáky ve škole
- Vhodné způsoby řešení konfliktů se spolužáky v modelových situacích, osvojování asertivního chování, vyjednávání v kontaktu se spolužáky

Náměty na rozhovor a společnou diskusi:

- *Znáte některá místa v okolí školy, kde podle vás není příliš bezpečné se pohybovat?*
- *Při jakých činnostech a jaké úrazy nám ve škole hrozí?*
- *Při kterých činnostech ve vyučování bychom se měli chovat obzvláště opatrně a dávat si pozor?*
- *Jak může dojít k úrazu ve třídě, na chodbě apod.?*
- *Co bychom rozhodně neměli dělat o přestávkách?*
- *Jak můžeme předejít úrazu v tělesné výchově? Co vše musíme odložit před hodinou tělesné výchovy?*
- *Co může znamenat, řekneme-li „nedělej ostatním to, co nechceš, aby dělali oni tobě?“ Souhlasíte s tím?*

Náměty na činnosti:

- **Vytvoření pravidel třídy**

Zaměření: bezpečné a ohleduplné chování ve třídě, ve škole

Cíl:

- žák navrhne pravidla bezpečného a ohleduplného chování k ostatním spolužákům ve třídě

Metoda: tvůrčí činnost**Organizační forma:** společná činnost**Pomůcky:** tabule, arch papíru formátu A2

Průběh: Úkolem žáků je navrhnout pravidla, která považují za důležitá pro vytvoření přátelské a pozitivní atmosféry v rámci upevnění vzájemných vztahů ve třídě. Učitel zapisuje jejich návrhy na tabuli. Poté společně zhodnotí, zda by jednotlivá pravidla opravdu mohla pomoci k tomu, aby ve třídě nedocházelo k neshodám, rozporům a konfliktům, ale naopak k upevňování přátelských vztahů. Žáky vybraná pravidla následně učitel sepíše na papír velkého formátu, děti jej doplní vlastními ilustracemi a vyvěsí ve třídě. Součástí pravidel třídy mohou být také pravidla pro společnou diskusi, která si opět prostřednictvím vhodného vedení učitele vytvoří sami žáci. Měla by však obsahovat následující body:

- diskusi řídí učitel a uděluje slovo;
- během diskuse hovoří vždy pouze jeden žák;
- žáci v diskusi mohou vyjádřit své názory, ale zároveň respektují názory ostatních; nepoužívají urážky, pomluvy a neslušná slova; respektují a dodržují čas vymezený pro diskusi.

– **Jak se zachováš, když...?**

Zaměření: bezpečné a ohleduplné chování ve škole**Cíl:**

- žák předvede v modelových situacích správné chování ve vztahu ke spolužákovi či jinému žákovi

Metoda: modelové situace**Organizační forma:** společná činnost**Pomůcky:** žádné

Průběh: Učitel si s dětmi povídá o pravidlech bezpečného chování v prostředí školy, ve třídě. Následně žákům pokládá problémové otázky k zamyšlení, jejichž řešení mají ve dvojicích předvést: „*Jak se zachováš, když ...?*“:

- spolužák ti vzal omylem pero, pravítko;
- spolužáka omylem udeříš nechtěně do ruky;
- spolužák ti nevědomě stojí v cestě a ty chceš projít;
- spolužákovi nechtěně rozbiješ pomůcku;
- svému spolužákovi nechtěně vyliješ pití;
- uvidíš svého spolužáka plakat;
- uvidíš starší žáky posmívat se tvému spolužákovi.

– **Co máš rád na ...?**

Zaměření: bezpečné a ohleduplné chování ve třídě

Cíl:

- žák vyjádří vlastními slovy vlastnosti, které se mu líbí na jeho spolužákovi

Metoda: didaktická hra slovní

Organizační forma: společná činnost

Pomůcky: žádné

Průběh: Učitel se žáků zeptá: „*Co máš na mě rád?*“; žáci následně vymýšlejí vlastnosti a věci, které mají na svém učiteli rádi. Poté učitel změní otázku tak, aby se vztahovala na některého z jejich spolužáků, tedy: „*Co máš rád na (jméno žáka)?*“ Děti si tímto způsobem vzájemně sdělují, které vlastnosti se jim na ostatních spolužácích líbí.

Mezipředmětové vztahy: český jazyk

Oblast prevence: Cesta do školy

Cílem oblasti je vést žáka k bezpečnému chování při cestě do školy a ze školy, tedy v dopravním prostředí; ke schopnosti předvídat možného nebezpečí při pohybu v silničním provozu v pozici chodce, rozpoznávat rizikové situace; rozvíjet schopnost smyslového vnímání, orientace v prostoru důležitých pro pohyb v silničním provozu.

Vzdělávací oblast: Člověk a jeho svět

Tematický okruh: Místo, kde žijeme, Člověk a jeho zdraví

Zaměření: bezpečná cesta do školy a ze školy, bezpečné chování v silničním provozu v roli chodce; pravidla silničního provozu, dopravní značky

Obsah:

- Pravidla silničního provozu pro chodce (pravidla chůze po chodníku a po stezkách, po silnici; pravidla při přecházení silnice po přechodu, při přecházení víceproude silnice)
- Jednotlivé druhy účastníků provozu na pozemních komunikacích (základní vzájemné vztahy řidič-chodec, vzájemné ohleduplné a bezpečné chování)
- Bezpečná místa pro přecházení silnice (nadchod a podchodu, přechod pro chodce, rovné a přehledné úseky silnice)
- Nebezpečná místa pro přecházení silnice v okolí školy
- Možné nebezpečí při přecházení silnice bez přechodu, při přebíhání silnice
- Význam světelných signálů a jednotlivých dopravních značek pro chodce, nutnost jejich respektování
- Význam nošení pestrého oblečení v silničním provozu
- Vysvětlení rizikového chování v silničním provozu s vazbou na chyby, kterých se děti v silničním provozu často dopouštějí (např. přebíhání silnice bez rozhlédnutí, nesledování dění kolem sebe)
- Zásady bezpečného chování v hromadné dopravě, rizikové situace spojené s jízdou (nastupování, vystupování)
- Praktická cvičení formou vycházek v dodržování pravidel silničního provozu, pozorování chodců
- Hry k procvičování pravidel chování chodce
- Hry na rozvoj postřehu, pohybové koordinace, celkové tělesné obratnosti, dovednosti orientace v prostoru - vpravo, vlevo, vpředu, vzadu, blízko, daleko
 - Možnost zařazení: tělesná výchova
- Hry na rozvoj sluchového vnímání - vnímání zvuků, intenzity, směru
 - Možnost zařazení: hudební výchova
- Hry na rozvoj zrakového vnímání - barvy, tvary, velikost - velké x malé, pohyb - rychlý x pomalý (popisování předmětů, malba předmětů)
 - Možnost zařazení: český jazyk (sloh), výtvarná výchova

- Výroba dopravních značek
 - Možnost zařazení: pracovní činnosti

Náměty na rozhovor a společnou diskusi:

- *Jaké nebezpečí nám může hrozit při cestě do školy? Co musíme při cestě do školy dodržovat?*
- *V čem se od sebe liší chodník a silnice? Z jakého důvodu můžeme na chodníku spatřit zábradlí? Čemu brání?*
- *Jak bychom se měli na chodníku správně chovat? Na jaká pravidla musíme dbát? Co naopak na chodníku dělat nesmíme, jelikož je to nebezpečné?*
- *Jakou cestou chodíte nebo jezdíte z domova do školy? Vyprávějte, co na cestě vidíte.*
- *Myslíte si, že chodíte nebo jezdíte do školy nejbezpečnější cestou?*
- *Jak se zachováte, když...? Jdete do školy a ulice, kterou běžně chodíváte, je uzavřená a je tam značka Zákaz vstupu chodcům? Potřebujete přejít silnici, ale nikde nevidíte přechod pro chodce?*
- *Jaké oblečení je vhodné nosit při cestě do školy?*
- *Proč dochází k dopravním nehodám?*
- *Jaká jsou pravidla chování na stezkách pro chodce?*
- *Jaká jsou nejbezpečnější místa pro přecházení silnice?*
- *Na kterých místech v žádném případě nesmíme přecházet silnici? Které další situace mohou být pro přecházení silnice nebezpečné?*

Náměty na činnosti:

– **Umístí správně autíčka podle pokynů**

Zaměření: orientace v prostoru

Cíl:

- žák se orientuje podle pokynů - vpravo/vlevo, nahoru/dolů

Metoda: instruktáž

Organizační forma: individuální činnost, společná kontrola

Pomůcky: pracovní listy s autíčky a herní plán pro každého žáka (viz Příloha č. 4)

Průběh: Každý žák má před sebou pracovní listy na procvičení pravolevé orientace. Na jednom listu jsou nakreslena malá a velká autíčka po šesti. Děti si všechna malá i velká autíčka vybarví šesti různými barvami (žlutou, modrou, zelenou, červenou, hnědou a černou) a následně vystříhnou. Jejich úkolem bude umístit autíčka na správné místo do herního plánu, rozděleného do čtyř polí, podle pokynů učitele:

- *malé modré vpravo dolů*
- *malé žluté vlevo nahoru*
- *velké modré vlevo dolů*
- *malé zelené ke žlutému apod.*

Učitel se této činnosti účastní spolu se žáky, podle rozmístění autíček na jeho plánu, které poté ukáže, mají žáci možnost ověřit si správnost jejich provedení.

Další možnosti: Pokyny k umístění autíček může dávat také jeden z žáků, které je současně s ostatními vykonává.

Poznámka: Děti si mohou autíčka samy vyrobit podle šablony v hodině pracovních činností. (Záchranný kruh: Pro školy. [online])

– **Ukaž předmět**

Zaměření: orientace v prostoru

Cíl:

- žák se orientuje v prostoru - vpravo, vlevo, vpředu, vzadu, blízko, daleko

Metoda: didaktická hra

Organizační forma: společná činnost

Pomůcky: různé předměty ve třídě, venku

Průběh: Všichni žáci stojí čelem k učiteli. Jejich úkolem je pozorně poslouchat a následně vykonat pokyny, které vydává. Žák, který pokyn vykoná chybně, dostává trestný bod. Na konci hry si žáci spočítají trestné body. Žák, který nemá ani jeden nebo má nejméně trestných bodů vyhrává. Učitel začíná nejdříve lehčími pokyny, postupně přistupuje ke složitějším, například:

- *Ukaž předmět, který je vzadu ve třídě*
- *Ukaž předmět umístěný blízko tabule*
- *Ukaž předmět, který je daleko od tebe*
- *Ukaž dva předměty, které jsou blízko sebe*

- *Ukaž předmět, umístěný blízko po tvé levé straně*
- *Ukaž malý předmět, umístěný blízko po mé pravé straně....*

Další možnosti: Učitel může zařazovat cvičení orientace žáků také na vycházkách. Žáci mohou určovat vzájemnou polohu objektů – postavení automobilů, dopravních značek, domů (první, poslední, vpravo, vlevo, uprostřed, vzadu, vpředu, v, u).

Poznámka: Hru může učitel uskutečnit ve třídě i venku (například na hřišti, při vycházce apod.)

– **Reaguj správně na pokyny**

Zaměření: orientace v prostoru, pohotovost

Cíl:

- žák reaguje na pokyny učitele související se schopnosti rozlišit pravou a levou stranu

Metoda: didaktická hra

Organizační forma: společná činnost

Pomůcky: různé předměty ve třídě, venku

Průběh: Žáci chodí po třídě, jakmile uslyší příkaz učitele, musí se zastavit a správně jej splnit. Učitel dává pokyny například:

- *Dotkni se levou rukou pravého kolena*
- *Dotkni se pravou rukou levého ucha*
- *Poskakuj po levé noze*
- *Podívej se doprava a ukaž levou rukou na předmět, na který se díváš*

Další možnosti: Činnost můžeme spojit se známou hrou „Kuba řekl ...“, při které žáci plní pokyny pouze, pokud věta začíná tímto slovním spojením.

– **Co představuje tvoji cestu do školy?**

Zaměření: účastníci silničního provozu

Cíl:

- žák ilustruje, co představuje pojem „cesta do školy“

Metoda: tvůrčí činnost

Organizační forma: společná činnost

Pomůcky: papír pro každého žáka, pastelky

Průběh: Nejdříve učitel děti vyzve, aby se každý sám zamysleli nad tím, co si představí, když se řekne „*cesta do školy*“. Nikomu nic zatím nesdělují, učitel žákům rozdá prázdné papíry, na které následně své představy namalují. Ve chvíli, kdy mají všichni žáci obrázek namalovaný, přemístí se společně na koberec, kde se posadí do kroužku. Následně každý žák představí svůj obrázek ostatním a popíše svoji obvyklou cestu do školy. Žáci poté hodnotí, jaké předměty, osoby či jevy se na výkresech vyskytovaly nejčastěji, tedy ty, se kterými se děti při cestě do školy setkávají nejčastěji. Učitel vede vhodným způsobem žáky ke zjištění, že to jsou ty, které představují dopravní prostředí. Žáci by tímto měli získat povědomí o tom, jak často se vlastně mnohdy i neuvědoměle stávají účastníky silničního provozu během téměř každodenní cesty do školy.

Poznámka: Činnost je vhodné využít pro motivaci v hodinách s tématem bezpečné cesty do školy.

Mezipředmětové vztahy: výtvarná výchova

– **Pohyb vozidel**

Zaměření: rozvoj sluchového vnímání

Cíl:

- žák rozliší různé způsoby jízdy vozidel

Metoda: didaktická hra

Organizační forma: společná činnost

Pomůcky: nahrávka

Průběh: Žáci poslouchají nahrávku, na které jsou zaznamenány různé druhy jízdy (zastavování, rychlá jízda, rozjíždění apod.) automobilů. Učitel žáky vede otázkami: „*Které vozidlo jelo rychleji? Které zpomalovalo?*“

Mezipředmětové vztahy: český jazyk (komunikační a slohová výchova), hudební výchova

– **Co slyšíš?**

Zaměření: sluchové vnímání

Cíl:

- žák pojmenuje různé sluchové podněty

Metoda: didaktická hra

Organizační forma: společná činnost

Pomůcky: různé předměty

Průběh: Všichni žáci se postaví vedle svých lavic zády k tabuli tak, aby neměli možnost sledovat dění v prostoru před ní. Jejich úkolem je pozorně poslouchat zvuky, které učitel vytváří například otevřením okna, otevřením dveří. Pokud žáci uslyší nějaký zvuk, dřepnou si, učitel se jich ptá:

- *Co jste slyšeli? Co tento zvuk způsobilo? Byl tichý nebo hlasitý?*
- *Odkud zvuk šel?*

Další možnosti: Hru může učitel ztížit tím, že vytváří více paralelních zvuků. Ve stejnou chvíli tedy mohou žáci slyšet zvuk dopadu svazku klíčů na zem a dupnutí nohou o zem apod., poté hádají podněty obou zvuků.

– **Hlídač**

Zaměření: rozvoj sluchového vnímání

Cíl:

- žák pojmenuje směr zvukového podnětu

Metoda: didaktická hra

Organizační forma: společná činnost

Pomůcky: různé předměty

Průběh: Žáci vytvoří kruh. Učitel zvolí jednoho žáka, který bude nočním hlídačem vzácného šperku. Jelikož hlídá v noci, nevidí nic jiného než tmu. Musí se tedy spoléhat pouze na to, co slyší. Žák se postaví doprostřed kruhu a učitel mu zaváže oči. Jeden žák z kruhu představující zloděje se potichu snaží ke šperku přiblížit a ukrást jej. Hlídač se sluchem snaží poznat, odkud se zloděj plíží. Pokud hlídač správně ukáže, ze které strany zloděj přichází, vymění si navzájem své role.

– **Co vidíš?**

Zaměření: rozvoj zrakového vnímání

Cíl:

- žák pojmenuje různé zrakové podněty z hlediska směru, rychlosti

Metoda: didaktická hra

Organizační forma: společná činnost

Pomůcky: různé předměty

Průběh: Všichni žáci se postaví vedle svých lavic čelem k oknu, rukama si zakryjí uši a dívají se pouze vpřed. Učitel vykoná určitý pohyb např. hod míčkem, zvednutí ruky, posun předmětu. Kdo z žáků zahlédne pohyb, posadí se na židli. Učitel žákům pokládá následující otázky, na které sedící žáci odpovídají:

- *Co jste viděli?*
- *Byl pohyb rychlý nebo pomalý? Jakým směrem?*

Další možnosti: Hru může učitel ztížit tím, že vykonává současně více pohybů. Ve stejnou chvíli tedy může například hodit různými směry dva míčky apod.

– **Svědék činu**

Zaměření: rozvoj zrakového vnímání

Cíl:

- žák popíše daný předmět z hlediska velikosti, barvy, tvaru velké, malé, pomalé, rychlé, barvy, tvary

Metoda: didaktická hra

Organizační forma: párová činnost

Pomůcky: různé předměty

Průběh: Učitel žákům sdělí, že se stali svědci trestného činu, při kterém hrál roli jistý předmět. Jedna polovina žáků ve třídě si zakryje oči nebo se otočí k učiteli zády. Učitel následně druhé polovině žáků předmět ukáže. Ti poté tento předmět popisují svému sousedovi v lavici, který má poznat, co je to za předmět. Žáci se snaží popsat daný předmět od celku k detailům. Všímají si jejich barvy, velikosti, tvaru. Snaží se popsat co nejvíce detailů, které zaznamenali.

– **Poznej účastníky silničního provozu**

Zaměření: účastníci silničního provozu

Cíl:

- žák vyjádří vlastními slovy pojem dopravní prostředí
- žák pojmenuje účastníky silničního provozu
- žák vysvětlí, koho označujeme v dopravním prostředí jako chodce

Metoda: práce s pracovním listem, řízený rozhovor

Organizační forma: párová, společná činnost

Pomůcky: pastelky, obrázek situace v dopravním prostředí (viz Příloha č. 5)

Průběh: Každý žák dostane obrázek dopravního prostředí. Se sousedem v lavici společně diskutuje, co je na obrázku vyobrazeno. Následně se všichni žáci přemístí na koberec, kde se posadí. Pomocí řízeného rozhovoru s učitelem se děti seznámí s pojmy v silničním provozu a účastníky silničního provozu. Zároveň si vysvětlí, které osoby jsou v silničním provozu považovány za chodce. Na závěr si všechny chodce na obrázku vybarví.

- *Co vše můžeme na obrázku vidět?*
- *Jak říkáme osobám jdoucím po chodníku?*
- *Kdo z osob na obrázku tedy představuje chodce?*
- *Co v případě, pokud bychom jeli na koloběžce po chodníku, jsme chodci? Jak bychom mohli nazvat dívku, který jede na kole po silnici?*
- *Koho ještě můžeme vidět na silnici?*
- *Kdo vše tedy představuje účastníky silničního provozu?*

– **Přiřadíte dopravní značky k jejich správnému názvu**

Zaměření: dopravní značky

Cíl:

- žák přiřadí dané dopravní značky k jejich správnému názvu
- žák popíše, kde se s danou značkou můžeme setkat v okolí školy
- žák vlastními slovy vysvětlí význam jednotlivých dopravních značek

Metoda: práce s obrazem, řízený rozhovor

Organizační forma: skupinová činnost, společná reflexe

Pomůcky: kniha, sady obrázků dopravních značek - Stezka pro chodce, Stezka pro chodce a cyklisty, Zákaz vstupu chodců, Přejezd pro chodce (svislá i vodorovná), Podchod nebo nadchod, Obytná zóna, Pěší zóna, Zastávka MHD, Jiný zákaz - Chod'te vlevo, Přejdi na druhou stranu, Nemocnice,

Průběh: Učitel rozdělí žáky do skupin po čtyřech. Každá skupina dostane sadu dopravních značek a kartičky, na kterých jsou uvedeny názvy daných dopravních značek. Jejich úkolem je přiřadit dané dopravní značky k jejich správným názvům.

K dispozici mohou mít na pomoc knihu, ve které mohou značky, jejichž název neznají, nalézt. Poté si žáci s učitelem společně zkontrolují, zda přiřadili dopravní značky správně k jejich názvům. Učitel postupně značky s jejich správnými názvy umístí na magnetickou tabuli. Následně si s dětmi vysvětlují, co daná dopravní značka oznamuje a jak se podle ní máme řídit. U každé dopravní značky žáky vyzve, aby se pokusili vysvětlit její význam a jak se podle ní mají chodci řídit. Dále se ptá:

- *Kde se s touto značkou můžeme setkat?*
- *Můžeme ji vidět v okolí školy?*
- *Jaký je rozdíl mezi stezkou pro chodce a stezkou pro cyklisty a chodce?*

– **Poznávání dopravních značek v okolí školy**

Zaměření: dopravní značky

Cíl:

- žák rozpozná danou dopravní značku v dopravním prostředí
- žák zakreslí danou dopravní značku do plánu okolí školy

Metoda: pozorování

Organizační forma: celá třída, vycházka

Pomůcky: plán okolí školy

Průběh: U příležitosti vycházky si žáci pozorně všimají dopravních značek v okolí školy. Pokud některý ze žáků spatří značku, se kterou se v rámci výuky již seznámili, vysloví nahlas určité smluvené heslo, například „*vidím značku*“, na kterou ukáže rukou. Všichni ostatní žáci vytvoří v její blízkosti na vhodném místě shluk. Žák, který značku uviděl, řekne její název. Pokud je správný, získává bod. Ten, kdo bude mít nejvyšší počet bodů, vyhrává.

Další možnosti: Ve třídě poté žáci za pomoci učitele mohou zakreslit pozice jednotlivých dopravních značek, které na procházce viděli, do společného třídního plánu okolí školy.

Mezipředmětové vztahy: tělesná výchova

– **Namaluj dopravní značku**

Zaměření: dopravní značky

Cíl:

- žák ilustruje danou dopravní značku podle názvu

Metoda: produkční činnost, didaktická hra

Organizační forma: individuální činnost, společná kontrola

Pomůcky: pastelky, kartičky s názvy dopravních značek

Průběh: Každý žák obdrží jednu kartičku, na které je napsán název jedné z dopravních značek. Daný název se vyskytuje vždy na dvou kartičkách, tudíž název dané dopravní značky budou mít vždy dva žáci stejný. Úkolem žáka je namalovat na druhou stranu kartičky k danému názvu správnou dopravní značku.

Další možnosti: Pokud má třída kartičky s názvy a obrázky dopravních značek kompletně vyrobené, mohou si žáci společně zahrát pexeso. Sednou si do kroužku a postupně každý žák, který je na řadě odkryje jednu kartu s dopravní značkou, ke které hledá další stejnou. Pokud vytvoří správnou dvojici, vysvětlí, jak se podle dané značky správně řídíme, jinak musí kartičky vrátit na místo, prostor pak dostává další žák, který je na řadě.

Mezipředmětové vztahy: výtvarná výchova

– **Vytváření dopravních značek z lana a vlastních těl**

Zaměření: dopravní značky

Cíl:

- žák předvede, jak se podle dané dopravní značky řídit

Metoda: didaktická hra

Organizační forma: skupinová činnost

Pomůcky: lano (pro každou skupinu)

Průběh: Žáci se rozdělí do několika skupin tak, aby ve všech skupinách byl stejný počet žáků, přibližně osm. V jednotlivých skupinách se postaví podél lana položeného na zem tak, že lano mají před sebou na zemi. Pozorně poslouchají učitele, který vysloví název určité dopravní značky. Na signál žáci uchopí do rukou lano a v rámci skupiny vytvářejí obrazec dané dopravní značky – jde o její tvar a jev v ní vyobrazen. Tvar znázorní právě pomocí švihadla, význam značky, který, pokud její značka má, je zobrazen v prostoru hranice tvaru dotvoří žáci pomocí těl. Ne všichni žáci se tedy musí držet lana, podmínkou však je, aby byli všichni žáci do

vytvořeného obrazce jistou částí těla zapojení. Skupina, která jako první danou značku správně vytvoří, následně předvede, jak se podle ní mají chodci řídit. Ostatní posoudí, zda je tomu tak správně, pokud ano - vítězí.

Poznámka: Hra si vyžaduje větší prostor, vhodným místem pro její realizaci může být například tělocvična, hřiště apod.

Mezipředmětové vztahy: tělesná výchova

– **Jak se bezpečně chovat na chodníku?**

Zaměření: pravidla v silničním provozu

Cíl:

- žák rozliší správné a nebezpečné chování chodce na chodníku
- žák objasní možné důsledky nebezpečného chování chodce na chodníku
- žák vyvodí obecné závěry bezpečného chování na chodníku

Metoda: dramatizace situace z fotografie, řízený rozhovor

Organizační forma: párová činnost, společná kontrola

Pomůcky: jedna fotografie pro každou dvojici žáků zachycující děti jako ukázněné/ neukázněné chodce v různých situacích

Průběh: Učitel rozdává žákům do dvojic fotografie, které zachycují děti na chodníku v různých situacích. Na některých se děti chovají správně, na některých jsou naopak vzhledem ke svému neukázněnému chování vystaveni velkému riziku. Žáci nejdříve navzájem se sousedem posoudí, zda je jednání dětí správné či nikoliv. Každá dvojice žáků následně situaci z obrázku předvede ostatním. Jejich úkolem je říci, co je na jejich fotografii zobrazeno. Ve chvíli, kdy některý z žáků zodpoví úkol správně, ukáže učitel fotografii ostatním žákům a pokládá jim následující otázky:

- *Myslíte si, že se chovají správně?*
- *Pokud ano, proč?*
- *Pokud ne, v čem je jejich chování špatné? Co by se jim mohlo stát?*

Všechny fotografie zobrazující správné chování dětí na chodníku poté učitel umístí na magnetickou tabuli, aby si je žáci mohli kdykoliv prohlédnout. Následně se společně všichni přemístí na koberec a posadí se do kroužku. Učitel před děti rozmístí na zem fotografie, které zhodnotili jako příklady špatného chování a blíže jednotlivé situace rozebírají. Učitel se ptá:

- *Co by se dětem mohlo stát? Jaké jim hrozí nebezpečí?*

Nejdříve se každý sám zamyslí, proč bychom se takovým způsobem na chodníku chovat neměli, co by se nám mohlo stát. Poté se žáci, kteří chtějí, k dané situaci vyjádří, a pokusí se vysvětlit její riziko. Učitel je případně doplní nebo opraví.

Poznámka: Tato činnost může posloužit k vyvození obecných pravidel pro chůzi a bezpečné chování na chodníku. Učitel může žákům v této souvislosti sdělit také pravidla chůze po silnici.

– **Jak se zachovat v problémové situaci na chodníku?**

Zaměření: chůze po chodníku

Cíl:

- žák navrhne řešení problémové situace na chodníku

Metoda: demonstrace

Organizační forma: společná činnost

Pomůcky: dvě švihadla představující obrubníky chodníku

Průběh: Učitel spolu se třemi žáky představuje situaci chodců jdoucích ve dvojicích proti sobě po úzkém chodníku, kde je pro míjení málo místa. Nejdříve předvedou příklad špatného chování, kdy se žádný chodec z obou dvojic nevyhne. Důsledkem toho je, že do sebe dvojice vzájemně narazí a jeden z chodců skončí mimo chodník.

Učitel se děti ptá:

- *Proč tato situace vedla k tomu, že se jeden z nás ocitnul mimo chodník?*
- *Jak se měli chodci správně zachovat?* (Většinou ti, kteří jsou v každé dvojici po levé straně, mají zpomalit a zařadit se za svého partnera jdoucího vpravo)

Pokud má někdo z dětí nápad, půjde k tabuli a v roli jednoho z chodců následně předvede, jak by se takové situace dalo předejít. Na závěr učitel spolu se žáky sehraje scénku znovu, tentokrát však již předvedou příklad správného míjení. Následně dostávají prostor ostatní žáci, aby si zkusili, jak by se měli chodci v takové situaci správně chovat.

– **Vysvětlete Zvidálkovi, jak bezpečně přejít silnici**

Zaměření: přecházení silnice

Cíl:

- žák předvede v modelové situaci způsob bezpečného přecházení silnice po přechodu pro chodce

Metoda: dramatizace, řízený rozhovor

Organizační forma: společná činnost

Pomůcky: maňásek, švihadlo, křída

Průběh: Učitel představuje dětem maňásků *Zvídálka*, jehož prostřednictvím k žákům promlouvá: „*Milé děti, rozhodl jsem se, že za vámi dnes přijdu do školy na návštěvu. Málem jsem se za Vámi však za vámi nepodíval, jen co jsem se za vámi vydal na cestu, byl jsem zaskočen tím, jaké venku číhá nebezpečí. Tolik podivných plechových věcí na kolečkách jsem snad ještě neviděl. A jak vám rychle jezdí!*

Učitel dětem pokládá následující otázky:

- *Poradil by mi někdo z vás, kde mám příště přejít silnici?* (na přechodu pro chodce)
- *Jak ten přechod na silnici vlastně vypadá, jak mu říkáme?* (zebra)
- *Jen, abych si ho všimnul. Značí ho také nějaká, myslím, že tomu říkáte, dopravní značka? Jak vypadá?*
- *Je v blízkosti vaší školy takový přechod, tedy zebra? Kde přesně? Ukáže mi ji někdo v plánu okolí školy?*

Poté napíše na tabuli klíčová slova pro bezpečné přecházení silnice po přechodu. Nejdříve podle této osnovy vyvolání žáci *Zvídálkovi* krátce popisují správný postup při přecházení. Poté mají žáci možnost nacvičit si tyto zásady správného rozhlédnutí při přecházení silnice ve dvojicích pomocí krátkých hraných scének. Učitel na zemi křídou nakreslí přechod pro chodce a švihadly vymezení krajnice vozovky. Role mohou oba žáci sehrát jako dva chodci. Učitel může situaci obměnit tak, že jeden žák vystupuje v roli chodce, druhý v roli řidiče vozidla.

– **Jakých chyb se chodci dopouštějí během přecházení silnice?**

Zaměření: přecházení silnice

Cíl:

- žák zhodnotí různé způsoby přecházení silnice po přechodu pro chodce z hlediska bezpečnosti

Metoda: pozorování

Organizační forma: společná činnost (vycházka)

Pomůcky: žádné

Průběh: Učitel v rámci vycházky zorganizuje pro žáky hromadné pozorování bezpečného chování chodců v silničním provozu, konkrétně při přecházení silnice. Pro pozorování zvolí vhodné místo - v blízkosti frekventovaného přechodu pro chodce. Žáci tedy pozorují a hodnotí chování chodců při přecházení silnice po přechodu z hlediska bezpečnosti. Učitel pomocí řízeného rozhovoru vede žáky k rozboru jednotlivých situací. Sdělí si, co dělají chodci správně, a v čem některé naopak chybují.

- *Před přecházením se zastavíme a rozhlédneme vlevo, vpravo a vlevo*
- *Nerozhlížíme se z obrubníku, ale o krok zpátky, aby nás nezachytilo projíždějící auto.*
- *Nikdy nevstupujeme do vozovky, jestliže vozidla nezastavila. Řidič si zastavení může rozmyslet. S řidičem bychom měli navázat oční kontakt.*
- *Pokud je to možné, přecházíme silnici po přechodu pro chodce (nebo podchodem či nadchodem). Silnici nikdy nepřecházíme napříč křižovatkou*
- *Přecházíme jen na zelenou, na červenou do vozovky nesmíme vstoupit*
- *Pokud přecházíme silnici, rozhlédneme se vlevo, vpravo a ještě jednou vlevo (ke směru k přijíždějícím vozidlům)*
- *Po celou dobu přecházení se rozhlížíme na obě strany.*
- *Při přecházení jdeme rychlou chůzí, v žádném případě však neběžíme.*

Poznámka: Společně si tímto způsobem zopakují zásady správného přecházení.

– **Přecházíme podle semaforu**

Zaměření: přecházení silnice

Cíl:

- žák předvede bezpečné přecházení silnice po přechodu pro chodce podle semaforu

Metoda: předvádění činností

Organizační forma: společná činnost

Pomůcky: dvě čáry vzdálené přibližně 20 metrů od sebe, červený a zelený terč

Průběh: Žáci jsou rozděleni na dvě poloviny, které se vedle sebe postaví do řady za čáry proti sobě čelem vpřed. Jedná se o soutěž s cílem pochytat všechny žáky z druhé skupiny. Vymezený prostor mezi čarami představuje přechod pro chodce. Učitel s červeným a zeleným terčem představující semafor stojí opodál tak, aby jej žáci dobře viděli. Podle toho, jakou barvu terče v danou chvíli ukazuje, žáci zareagují. Pokud zdvihne červený terč, stojí všichni na místě. Zdvihne-li zelený terč v pravé ruce, znamená to, že polovina dětí - chodců stojících na pravé straně má zelenou a mohou přejít přes přechod. Pokud zvedne zelený terč v levé ruce, přechází stejným způsobem děti – chodci stojící po levé straně učitele. Žáci tak předvedou správný postup při přecházení silnice po přechodu pro chodce podle semaforu.

Mezipředmětové vztahy: tělesná výchova

– **Jak přejít víceproudou silnici?**

Zaměření: přecházení silnice

Cíl:

- žák předvede bezpečné přecházení víceproudé silnice po přechodu pro chodce

Metoda: rozhovor, demonstrace

Organizační forma: společná činnost

Pomůcky: fotografie či obrázek silnice s přechodem, křída, tabule, arch papíru velikosti A3 pro každou skupinu se schematickou kresbou silnice s dvěma pruhy v každém směru a přechodem pro každou skupinu

Průběh: Učitel ukazuje dětem v lavicích fotografii či obrázek silnice s přechodem přes více jízdnicích pruhů a pokládá se na následující otázky:

- *Jestlipak víte, v čem se tato silnice liší od silnice klasické, kterou běžně většina z vás přechází?*
- *Už jste se, děti, ocitly v situaci, ve které jste samy přecházely takovou silnicí?*
- *Věděly jste si rady s tím, jak ji správně přejít?*

Následně učitel vyznačí na zemi křídou jízdnicích pruhy a přechod. Zvolí jednoho žáka, který bude představovat vozidlo přijíždějící k přechodu. Na přechodu stojí učitel v roli chodce, který se právě chystá přejít silnicí. Žák jako vozidlo postupně zpomaluje a u přechodu zastaví. Učitel předvede, nejdříve bez komentáře, správný způsob přecházení. Žáci jej pozorně sledují, pokusí se popsat způsob jeho

přecházení. Učitel poté opět demonstruje přecházení vícepruhové silnice, tentokrát již žákům jednotlivé kroky, kterými se musí řídit, komentuje a stručně je zapíše na tabuli, kde je také její nákres. Kdo z žáků bude chtít, může si vyzkoušet přecházení takové silnice, další žák hraje roli auta. Ostatní jej pozorují a všímají si, zda postupuje správně, popřípadě jej opraví.

Další možnosti: Žáci jsou rozděleni do skupin přibližně po čtyřech. Každá skupinka má před sebou na zemi papír s nakreslenou silnicí se dvěma pruhy v každém směru a přechodem. Společně si nejdříve s pomocí nákresu vícepruhové silnice na tabuli a učitele popisují, jak správně přecházet přes čtyři pruhy. Žáci ve skupinách poté podle instrukcí učitele zakreslují pomocí jednoduchých tvarů (křížek, kroužek) a šipek:

- místo odkud přecházejí;
- místa, kde se zastaví a rozhlédnou se;
- směr, kterým se rozhlédnou.

Poznámka: Dílo mohou žáci dotvořit v hodině výtvarné výchovy, plakát vyvěsit na nástěnku a použít pro další opakování.

Mezipředmětové vztahy: tělesná výchova, pracovní činnosti

Oblast prevence: Jízda automobilem

Cílem oblasti je vést žáky k bezpečnému chování v souvislosti s jízdou automobilem; používání ochranných prvků při jízdě automobilem, k rozpoznávání rizikových situací, které by mohly vést k dopravní nehodě.

Vzdělávací oblast: Člověk a jeho svět

Tematický okruh: Člověk a jeho zdraví

Zaměření: bezpečné chování v silničním provozu, krizové situace, pravidla silničního provozu; předcházení rizikovým situacím v dopravních prostředcích (bezpečnostní prvky)

Obsah:

- Zásady bezpečného chování při jízdě automobilem a v souvislostech s ní (ohleduplné chování k řidiči i mezi ostatními spolucestujícími v autě, pravidla bezpečnosti při nastupování a vystupování)
- Pravidla bezpečnosti při nastupování a vystupování
- Rizikové chování řidičů v souvislosti s příčinami dopravních nehod (nevěnování se řízení, rychlá jízda)
- Používání bezpečnostních prvků při jízdě automobilem (dětská autosedačky, bezpečnostní pásy)
- Rizikové chování dětí jako možné příčiny dopravních nehod (příklady nebezpečného nástupu či výstupu, chování na parkovišti)
- Zásady bezpečného chování při jízdě automobilem v modelových situacích
- Nácvik správného nastupování, vystupování v modelových situacích

Náměty na rozhovor a společnou diskusi:

- *Jaké znáte druhy dopravních prostředků? Které jsou lidmi nejčastěji využívány? Při jakých příležitostech cestuješ se svými rodiči automobilem?*
- *Jakým budeš řidičem, až vyrosteš, jak se budeš chovat? Na co si budeš muset dát pozor při jízdě, až z tebe bude řidič?*
- *Kdo může sedět na sedadle vedle řidiče?*
- *Jak bychom se jako spolucestující měli k řidiči chovat?*
- *Na co nesmíme zapomenout, pokud nasedneme do automobilu před jízdou?*
- *Jaké mohou být následky, pokud bychom se v automobilu za jízdy nepřipoutali?*
- *Do kdy je nutné, aby děti při jízdě automobilem používali autosedačku?*

Náměty na činnosti:

– Jaké je nebezpečí při výstupu z automobilu?

Zaměření: rizikové situace v silničním provozu

Cíl:

- žák zhodnotí možné riziko nesprávného nástupu a výstupu v souvislosti s jízdou automobilem

Metoda: práce s obrazem, předvádění situace

Organizační forma: skupinová činnost, společná reflexe

Pomůcky: dva obrázky dívek v situacích správného a chybného nástupu a výstupu v souvislosti s jízdou automobilem (viz Příloha č. 6)

Průběh: Učitel žákům předloží dva obrázky zachycující dívku v situacích při výstupu z automobilu. Její chování je ovšem na jednom z obrázků nesprávné. Žáci se mají nejdříve zamyslet, zda obě dívky nastupují i vystupují do/z vozidla správně a zdůvodnit možné riziko plynoucí z nebezpečného nástupu či výstupu. Učitel se následně dělí ptá:

- *Nastoupily i vystoupily obě dívky z auta správně? Pokud ne, které z nich mohlo hrozit nebezpečí?*
- *V čem přesně dívka chybí? Co by se jí mohlo stát?*

Žáci poté postupně ve skupinkách po čtyřech předvedou správný nástup a výstup do automobilu. Sedadla automobilu budou představovat dvě čtyři židle v prostoru před tabulí. Žáci se mezi sebou mohou také domluvit, dvojice předvede správný i nesprávný nástup do automobilu, ostatní se snaží poznat, kdo z dvojice nastoupil špatně.

Další možnosti: Žáci si mohou ve skupinkách (např. po čtyřech) vyrobit v hodině pracovních činností nebo výtvarné výchovy auto. U velké krabice bez víka si načrtnou po obou stranách dvoje dveře, které následně vystříhnou tak, aby se dala krabice v těchto místech otevřít. Krabici představující auto dotvoří dalšími prvky skutečného vozidla - např. lepením, malováním světel, poznávací značky, kol a následně jej využít při dalších činnostech.

Mezipředmětové vztahy: pracovní činnosti, výtvarná výchova

– **Proč se musíme ve vozidle poutat**

Zaměření: používání ochranných prvků

Cíl:

- žák vysvětlí význam bezpečnostních pásů v automobilu

Metoda: předvádění situace

Organizační forma: společná činnost

Pomůcky: hračka, případně vajíčko vozík

Průběh: Učitel názorně žákům pomocí hračky a vozíku předvede následky v případě, že se řidič či spolucestující v automobilu nepřipoutá. Demonstruje jízdu automobilem v případech připoutaného a nepřipoutaného jezdce. S hračkou na vozíku narazí na překážku. V prvním případě hračka připoutaná není, a z vozíčku vypadne. Při druhém pokusu hračku připoutá. Poté si pokus vyzkouší samotní žáci. Totéž může předvést s vajíčkem.

(Heinrichová, 2006)

Oblast prevence: Osobní bezpečí při kontaktu s lidmi

Cílem oblasti je vést žáky k bezpečnému chování při kontaktu s cizími lidmi, rozeznávání rizikových situací; požádání o pomoc vhodnou osobu v případě nebezpečí; k rozpoznávání rizikového chování člověka k člověku.

Vzdělávací oblast: Člověk a jeho svět

Tematický okruh: Lidé kolem nás; Člověk a jeho zdraví

Zaměření: chování při setkání s cizím člověkem; přivolání pomoci v případě ohrožení fyzického zdraví

Obsah:

- Vysvětlení pojmů *kamarád, blízká osoba, cizí osoba, trápení, smutek, pomoc*, uvedení příkladů ze života
- Vysvětlení, proč je důležité znát telefonní čísla tísňového volání a blízkých osob, adresu bydliště
- Rizika kontaktu s cizími lidmi (získání povědomí o lidech, kteří jsou schopni záměrně ublížit)
- Zásady bezpečného chování při setkání s cizím člověkem (nutnost obezřetného chování při kontaktu s cizími lidmi)
- Riziková místa (výťah, schodiště, dopravní prostředky, park, opuštěné budovy), konkrétní příklady rizikových míst v okolí domu a školy
- Objasnění, za jakých okolností a jaké konkrétní nebezpečí hrozí od cizích lidí, předcházení rizikovým situacím (nechodit za tmy venku, nepohybovat se na rizikových místech)

- Způsoby nesprávného a rizikového chování při kontaktu s cizími lidmi, uvedení příkladů ze života
- Na koho se obrátit o pomoc v konkrétních rizikových situacích (důležitá telefonní čísla tísňového volání a blízkých osob)
- Procvičování dovednosti přivolat pomoc dospělého
- Jak postupovat při komunikaci s operátory tísňové linky
- Návuk komunikace s operátory tísňové linky v modelových situacích (představení se, adresa bydliště, popis osoby, místa)
- Vnější popis osoby, popis prostředí (popis místa, kde se nacházím)
- zařazení: český jazyk (komunikační a slohová výchova)

Náměty na rozhovor a společnou diskusi:

- *Kdo z vás se již setkal s cizím člověkem, který vám nebyl od pohledu příjemný, zdál se vám podivný a oslovil vás jenom tak na ulici, případně někde jinde? Jak jste se při tom cítili? Jak ses zachoval?*
- *Co můžeme rozumět tím, řekne-li se „neznámý člověk by nám mohl ublížit“?*
- *Pokud bychom se dostali do nesnázi na ulici, koho požádáme o pomoc?*

Náměty na činnosti:

– **Vyjádři své pocity**

Zaměření: ochrana duševního a fyzického zdraví

Cíl:

- žák vyjádří vlastními slovy možné pocity při setkání s cizím člověkem

Metoda: grafické činnosti, diskuse

Organizační forma: individuální činnost, společná reflexe

Pomůcky: prázdné archy papíru pro každého žáka, pastelky

Průběh: Žáci výtvarně vyjádří na papír pomocí barev své pocity, které v nich vyvolává milovaná osoba a naopak pocity, které mají při setkání s cizím člověkem. Kdo z žáků bude chtít, může svůj výkres představit ostatním a přiblížit význam použitých barev ostatním. Mohou hovořit o lidech, kteří v nich vyvolávají příjemné

pocity jako např. lásku, důvěru a naopak o setkání s lidmi, které jim bylo z jistého důvodu nepříjemné, při němž se necítili „ve své kůži“ apod.

Poznámka: Činnost lze zařadit jako motivaci na úvod hodiny k danému tématu.

– **Jak se správně zachováš?**

Zaměření: zásady bezpečného chování při setkání s cizím člověkem

Cíl:

- žák rozhodne, které ze způsobů chování rizikové situaci je bezpečné
- žák vysvětlí, jak se má chovat při setkání s neznámými lidmi

Metoda: práce s textem

Organizační forma: společná činnost

Pomůcky: pracovní listy (viz Příloha č. 7)

Průběh: Učitel rozdá žákům pracovní listy, na nichž jsou vyobrazeny tři situace, kdy je dítě kontaktováno druhým člověkem. Ke každé situaci jsou předkládána dvě možná řešení. Učitel se žáky o jednotlivých situacích postupně hovoří, žáci se mají rozhodnout, jak by se v dané situaci správně zachovali tak, aby uchránili své bezpečí a nestalo se jim nic nepříjemného. Správnou možnost označí. Poté společně s učitelem diskutují o tom, jak se v takových situacích správně zachovat. Učitel se dále u každé situace ptá, co by se jim mohlo stát, pokud by zvolili druhou možnost, zachovali by se nesprávně, při tom si vyvodí, jak se správně chovat v rizikových situacích při kontaktu s cizí osobou. Dále jim učitel položí otázky:

- *Co vše by se mohlo dětem stát, kdyby zvolili druhou možnost a přijaly by nabídku takového člověka?*
- *Stalo se vám již někdy v životě něco podobného?*
- *Co byste udělali vy na místě dětí?*

– **Jak odmítneš nabídku cizího člověka?**

Zaměření: chování při setkání s cizím člověkem

Cíl:

- žák předvede v modelových situacích bezpečné chování
- žák prokáže schopnost odmítnout nabídku cizího člověka

Metoda: modelové situace

Organizační forma: společná činnost

Pomůcky: žádné

Průběh: Následně si žáci vyzkouší v praktických situacích dovednost říci „ne“ a odmítnout tak nabídku cizích lidí. Učitel vystupuje v jednotlivých scénách v roli cizího člověka, žáci pak v rolích dětí předvedou, jak by na nabídku neznámé osoby reagovali. Jejich úkolem je vymyslet co nejvíce možných účinných reakcí, jak by takového člověka odmítli. Učitel například:

- v pozici neznámého člověka se obrací na žáka s prosbou o radu ohledně správné cesty a následně jej požádá o doprovod.
- v pozici údajného rodinného známého láká žáka ke svezení domů autem, jelikož jej o to požádala jeho maminka.
- v pozici opraváře žádá žáka k puštění do bytu, do domu jako opravář, o kterém rodiče vědí
- v pozici neznámého člověka láká žáka v parku, aby si k němu přisedl na lavičku.
- v pozici neznámého člověka láká žáka k sobě domů na návštěvu za účelem ukázat mu psa, sbírku plyšových zvířat apod.

Oblast prevence: Prostředí domova

Cílem oblasti je vést žáky k bezpečnému chování a rozpoznávání rizikových situací v prostředí domova, dále ke schopnosti poradit si v případě rizikových situací.

Vzdělávací oblast: Člověk a jeho svět

Tematický okruh: Místo, kde žijeme, Člověk a jeho zdraví

Zaměření: bezpečné chování v prostředí domova, bezpečné chování při činnostech v domácnosti, rizikové situace a předměty v prostředí domova

Obsah:

- Rizika jednotlivých místností domova a jeho okolí (kuchyně, koupelna, schodiště, balkón, sklep, garáž, dílna, zahrada, apod.), uvedení konkrétních příkladů (kuchyně - nebezpečí popálení v důsledku svrnutí nádoby s horkou vodou apod.)
- Rizikové činnosti, při kterých může dojít k úrazu (vaření, koupání, manipulace s elektrickými přístroji...)

- Náčiní, pomůcky, nářadí, které mohou způsobit úraz (kráječe, roboty, nože, čisticí prostředky apod.)
- Nebezpečí plynu, elektřiny, otevřeného ohně (riziko popálení)
- Nedbalost dětí, která může skončit úrazem (přivření prstů do dveří apod.), uvedení příkladů ze života
- Vysvětlení a objasnění možných příčin vzniku požáru v domácnosti
- Jak se chovat, na co si dát doma pozor, aby k požáru nedošlo; na co nezapomenout při odchodu z domu (nesmíme zapomenout zkontrolovat, zda jsme nezapomněli vypnout elektrické spotřebiče apod.)
- Jak poznáme, když u nás doma začne hořet (situace, ve kterých oheň způsobí požár)
- Přivolání první pomoci v situaci požáru
- Návuk správného chování v situaci požáru v modelové situaci (pravidlo – zastav se – lehni si – kutálej se)

Náměty na rozhovor a společnou diskusi:

- *Čím a jak se můžeme doma poranit?*
- *Co tedy rozhodně nebudeme dělat, na co si musíme dát pozor, abychom se doma neporanili?*
- *Představte si, že jste s malou sestrou sami doma, maminka si na chvíli odskočila a sestra na sebe zvrhla hrnec s horkou polévkou. Co uděláte?*
- *Co může způsobit požár doma?*
- *Jak poznáme, když u nás doma začne hořet?*
- *Co uděláme, pokud u nás doma začne hořet? Kdo nás může zachránit, pokud u nás doma začne hořet? Co uděláme?*
- *Co vše by mohl požár způsobit? Jaké předměty by mohly chytnout i od malého plamene?*
- *Co nesmíme zapomenout zkontrolovat při odchodu z domu?*

Náměty na činnosti:

- **Objevíš předměty, o které by ses mohl doma poranit?**

Zaměření: nebezpečné předměty v domácnosti

Cíl:

- žák rozpozná nebezpečné předměty vyskytující se v prostředí domova

Metoda: didaktická hra**Organizační forma:** skupinová činnost, společná reflexe**Pomůcky:** papír pro každého žáka, úrazové notýsky, červená páska, rekvizity nebo obrázky nebezpečných předmětů (viz Příloha č. 8)

Průběh: Ve třídě, která představuje prostředí domácnosti, umístí učitel na různá místa výše uvedené předměty. Žáci spolupracují v menších skupinách přibližně po čtyřech. Úkolem každé skupiny je objevit a nakreslit na papír předměty, které by podle nich mohly představovat nějaké nebezpečí. Žáci v rámci skupin diskutují, v čem by mohl být daný předmět nebezpečný. Tento papír bude později představovat seznam nebezpečných předmětů (vloží do notýsku). Po uplynutí stanovené doby učitel ukončí činnost. Děti případně dokreslí poslední objevený předmět a papíry s předměty si nechají u sebe. Nastává chvíle odhalení nebezpečných předmětů. Každá skupina řekne název jednoho z předmětů, který objevila a ukáže, kde se ve třídě nachází. Důležité je, aby zdůvodnila, proč jej považuje za nebezpečný. Učitel spolu s ostatními zhodnotí, zda tomu tak opravdu je. Pokud ano, předmět umístí do červeného prostoru na koberec. Zatím ho tam nechá ležet. Další skupina ukáže jiný předmět. Tímto způsobem odhalí postupně všechny nebezpečné předměty. Nastane-li situace, že některý z předmětů zůstane neobjeven, učitel řekne: „*Jste si opravdu jistí, že už máme domácnost bezpečnou?*“ Nechá dětem krátký prostor na reakci (děti ještě pečlivě mapují třídu). Učitel přistoupí k předmětu, uchopí jej a podle situace zareaguje tak, jako by se o něj poranil...

Poznámka: Učitel musí počítat s fantazií a tvůrčími schopnostmi žáků, kteří mohou jmenovat věc, která nebyla ani v původních rekvizitách připravených pro tuto hru, přitom ji žáci mohou považovat za nebezpečnou. Pokud bude vysvětlení důvodu nebezpečnosti předmětu dávat smysl/logické, učitel jej potvrdí a žáci, kteří ji ve svém obrázkovém seznamu nemají, si ji dokreslí.

– **Znáš dobře riziko nebezpečných předmětů v domácnosti?**

Zaměření: nebezpečné předměty a činnosti v domácnosti**Cíl:**

- žák vysvětlí možné nebezpečí daného předmětu z hlediska vzniku úrazu
- žák popíše způsob správné a bezpečné manipulace s daným předmětem pro prevenci úrazu

Metoda: řízený rozhovor

Organizační forma: společná činnost

Pomůcky: papír pro každého žáka, úrazové notýsky, červená páska, rekvizity nebezpečných předmětů nebo jejich obrázky (viz předchozí činnost)

Průběh: Učitel se s dětmi posadí do kruhu na koberec. Uprostřed kruhu jsou obrázky předmětů představující riziko jistého úrazu doma. Žáci tak mají před svými očima sbírku (obrázků) různých předmětů, na které by si měli dávat v domácnosti velký pozor, jelikož by pro ně mohly být nebezpečné. Učitel ukazuje žákům jednotlivé předměty, o kterých si se žáky povídá. Ptá se na následující otázky:

- *Kde se s touto věcí můžeme setkat? V jaké místnosti/jakých místnostech v domácnosti?*
- *Kde přesně bývá uložena? Můžeme ji spatřit na prvý pohled nebo bývá obvykle někde uložena? (na polici, na kuchyňské lince, ve skříni apod.)*
- *K čemu se používá, na co je určena? Pro koho je určena?*
- *V čem, v jakém případě by pro nás mohla být nebezpečná? Co by se nám v takovém případě mohlo stát?*
- *Poučil vás někdo o správném zacházení s touto věcí?*
- *Varoval vás někdo o jejím nebezpečí?*
- *Můžeme s ní manipulovat, aniž bychom k tomu potřebovali pomoc dospělého?*
- *Stala se vám nebo někomu z vašeho okolí již nějaká nehoda způsobená tímto předmětem?*

Poznámka: Touto činností lze navázat na předchozí aktivitu. Učitel předměty, které žáci objevili, postupně umístí na koberec, následně se žáci kolem nich posadí.

– **Co by se dětem mohlo stát?**

Zaměření: nebezpečné předměty a činnosti v domácnosti

Cíl:

- žák pojmenuje nebezpečné předměty a činnosti v prostředí domova z hlediska vzniku úrazu.

- žák popíše správný postup v případě vzniku úrazu způsobeného nesprávnou manipulací s daným předmětem

Metoda: práce s textem, diskuse

Organizační forma: individuální činnost, společná kontrola

Pomůcky: pracovní list (viz Příloha č. 9)

Průběh: Každý žák dostane pracovní list s tématem úrazů, které se mohou stát v prostředí domova. Jejich úkolem je rozpoznat veškeré úrazy v souvislosti s rizikovými činnostmi dětí na obrázku. Společně s učitelem poté diskutují nad možným rizikem chování dětí. Učitel se dětí také ptá, jak by se dané předměty měly správně používat, případně správné zacházení s nimi mohou názorně předvést. Dále jim může položit doplňující otázky:

- *Kdo se mohl otrávit, udusit, popálit, poranit oči či hlavu apod.?*
- *Jak by se měly děti zachovat v případě, že by k úrazu došlo?*
- *Jak by se měly děti chovat, aby se jim úraz nestal?*

– **Jak by mohlo dojít k požáru?**

Zaměření: příčiny vzniku požáru

Cíl:

- žák vysvětlí příčinu vzniku požáru v souvislosti s daným předmětem

Metoda: didaktická hra

Organizační forma: společná činnost

Pomůcky: obrázky předmětů v domácnosti představující riziko vzniku požáru (zásuvka, zápalky, žehlička, svíčka, zapalovač, lampa, krb s ohněm)

Průběh: Učitel s dětmi sedí v kroužku, uprostřed kterého jsou rozloženy obrázky předmětů otočené směrem dolů, které mohou způsobit požár v domácnosti. Děti si postupně vytahují jeden z obrázků, pomocí něhož mají vytvořit krátký příběh se situací vzniku požáru, který může daný předmět způsobit, a vyprávět jej ostatním. Po krátkém vyprávění každého příběhu žákem vede učitel ostatní prostřednictvím řízeného rozhovoru k vyvození kritického okamžiku, který byl příčinou požáru. Tímto způsobem se tak seznámí s možnými příčinami vzniku požárů v domácnosti.

Poznámka: Žáci si následně tyto předměty mohou zakreslit do úrazových notýsků.

– **Zastav se, lehni si a kutálej se**

Zaměření: ochrana při požáru

Cíl:

- žák předvede způsob ochrany vlastního zdraví

Metoda: didaktická hra

Organizační forma: společná činnost

Pomůcky: žádné

Průběh: Žáci si nejdříve společně na koberci předvedou, jak se správně kutálet po zemi, aby si uhasili hořící oblečení. Poté se společně posadí do kruhu. Učitel určuje různá místa, na kterých začalo žákům hořet oblečení. Ti se podle toho mají kutálet takovým způsobem, aby hořící oblečení uhasili.

Další možnosti: místo, na kterém začalo hořet oblečení, zvolí jeden z žáků. Ostatním jej však neprozradí. Následně si začne dané místo kutálením hasit. Úkolem žáků je poznat, jaká část oblečení mu vzplála.

Mezipředmětové vztahy: tělesná výchova

Oblast prevence: Hry a zábava

Cílem oblasti je vést žáky k bezpečnému chování jako možnému způsobu předcházení úrazů při hře a činnostech ve volném čase, k rozpoznávání rizikových her a činností; k zařazování bezpečných her a činností do jejich volného času.

Vzdělávací oblast: Člověk a jeho svět

Tematický okruh: Místo, kde žijeme; Člověk a jeho zdraví

Zaměření: vhodná a nevhodná místa pro hru, bezpečné chování při hře a dalších činnostech venku

Obsah:

- Rizikové hry, při kterých může dojít k úrazu (pohybové hry, při kterých hrozí například pády; hry spojené s osobním kontaktem, při které může dojít k různým druhům poranění; zvláště rizikové jsou hry, při kterých se střílí například lukem, kuší, vzduchovkou nebo hází oštěpem, koulí apod.)

- Další nebezpečné činnosti, při kterých se může stát úraz a jejich následky, zejména při lezení do výšek - na stromy, žebříky, posedy, lešení apod.
- Nevhodná místa pro hru a jejich nebezpečí (v blízkosti silnice, kolejí, různých vodních ploch, stožárů elektrického vedení, skladiště, vřakoviště, staveniště, lešení, výkopy, prostory starých a zchátralých budov, věže, skály, lomy, strže, studny)
- Venkovní nálezy (stříkačka, obvaz, bonbony, zbraň, krabička od léků, láhev s neznámou tekutinou ...), možná nebezpečí (mohou poranit, způsobit otravu ...)
- Jak se zachovat v případě nálezu neznámého předmětu venku
- Vhodná a bezpečná místa pro konkrétní hry a jejich přesná poloha v dané obci (dětská hřiště, sportoviště, přírodní areály)

Náměty na rozhovor a společnou diskusi:

- *Na kterých místech venku si hrajete nejčastěji? Znáte některá místa ve svém okolí, která mohou být pro hru nebezpečná?*
- *Kam bychom si v žádném případě neměli chodit hrát? Proč? Jaké nám zde hrozí nebezpečí?*
- *Jaké hry bychom rozhodně neměli hrát, jelikož jsou nebezpečné? Jaké úrazy by se nám při nich mohly stát?*
- *Jak a proč se nám může stát úraz při hře?*
- *Představte si, že jdete po cestě na kraji města a vidíte, že plot, který byl kolem nebezpečné skládky je povalený, a hrají si tam vaši kamarádi. Jak se zachováte?*

Náměty na činnosti:

– Uhádneš, co dělám?

Zaměření: vhodná a nevhodná místa pro hru

Cíl:

- žák zhodnotí vhodnost dané hry z hlediska bezpečnosti
- žák objasní možné riziko v případě nebezpečné hry
- žák popíše možný úraz jako následek nebezpečné hry

Metoda: didaktická hra

Organizační forma: skupinová činnost, společná kontrola

Pomůcky: obrázky zachycující různé dětské činnosti a her

Průběh: Každá skupinka přibližně čtyř žáků si vylosuje obrázek, na kterém je zobrazena jedna z činností, kterými děti tráví volný čas. Děti ve skupinkách po vzájemné domluvě pantomimicky předvedou danou činnost ostatním, ti hádají, o jakou konkrétní činnost se jedná. Poté žáci ještě sdělí, na kterých místech je danou hru vhodné hrát a naopak, kde by ji rozhodně hrát neměli, jelikož by to mohlo být nebezpečné. Dále řeknou, kde v obci se taková místa nachází.

Poznámka: Žáci mohou vhodná a nevhodná místa pro hru vyhledat v plánu obce.

– **Kde si hrát?**

Zaměření: vhodná a nevhodná místa pro hru

Cíl:

- žák zhodnotí vhodnost daného místa pro hru z hlediska bezpečnosti

Metoda: didaktická hra

Organizační forma: skupinová činnost, společná reflexe

Pomůcky: obrázky vhodných a nevhodných míst pro hru (viz Příloha č. 10)

Průběh: Každá skupinka dostane obrázek určitého místa. Jejím úkolem je nejdříve posoudit, zda je dané místo vhodné ke hře. Poté daný obrázek s daným místem Místo ostatním popisují, aniž by ho přímo pojmenovali. Ostatní žáci mohou klást doplňující otázky, na které se jim dostává pouze odpovědi „ano“ a „ne“. Skupina, která jako první uhádne, o jaké místo se jedná, získává bod. Na konci hry se body sečtou, skupina s nejvyšším počtem bodů vyhrává. Dále spolu s učitelem hovoří o tom, kde v obci se taková místa nachází.

Poznámka: Žáci mohou vhodná a nevhodná místa pro hru vyhledat v plánu obce.

– **Nebezpečí venkovních nálezů**

Zaměření: nebezpečí venkovních nálezů

Cíl:

- žák rozpozná nebezpečné předměty vyskytující se venku
- žák vlastními slovy vysvětlí riziko daného předmětu

Metoda: didaktická hra

Organizační forma: skupinová činnost

Pomůcky: rekvizity nebo kartičky s obrázky různých bezpečných a nebezpečných předmětů (viz Příloha č. 11)

Průběh: Obrázky výše uvedených nebezpečných předmětů položí učitel spolu s ostatními na zem do prostoru představující venkovní prostředí a otočí je směrem dolů. Žáci vytvoří tři skupinky přibližně o stejném počtu hráčů, jejichž úkolem bude nalézt a odstranit nebezpečné předměty z dětského hřiště. Na znamení vyběhají první žáci z každé skupiny, jejichž úkolem je na první pokus nalézt obrázek jednoho z nebezpečných předmětů a zanést jej do červeného prostoru u své skupiny ohraničeného červenou páskou. Pokud žák otočí obrázek předmětu, který nepředstavuje riziko nebezpečí, nechá jej mezi ostatními, opět otočený obrázkem dolů, a vrací se zpátky. Soutěž končí ve chvíli, kdy ve společném prostoru nezůstane jediný předmět, který by dětem mohl způsobit úraz či poranění. Vyhrává družstvo, které nasbíralo nejvíce obrázků nebezpečných předmětů. Následně si společně s učitelem o nebezpečných předmětech povídají. Učitel s dětmi hovoří o tom, z jakého důvodu jsou dané předměty nebezpečné a jaké je jejich riziko.

Mezipředmětové vztahy: tělesná výchova

– **O zápalkách aneb nebezpečí malé krabičky**

Zaměření: nebezpečné činnosti

Cíl:

- žák vyjádří vlastními slovy riziko hry se zápalkami

Metoda: práce s textem, tvůrčí činnost žáků

Organizační forma: společná činnost

Pomůcky: text O zápalkách (viz Příloha č. 12)

Průběh: Učitel dětem přečte vypravování „*O zápalkách*“. Nejdříve žáci společně s učitelem diskutují nad otázkami v textu. Poté učitel dětem přečte čtyři příklady situací, ve kterých děti způsobily požár z důvodu, že nebyly poučeny o nebezpečí manipulace se zápalkami a rozdělávání ohně. Učitel se dětí zeptá: „*Proč myslíte, že k těmto tragickým případům došlo?*“ Žáci vyjadřují své názory....

Učitel poté vysvětlí, jaký význam má řádné poučení dětí o nebezpečí hry se zápalkami. Následně dostanou prostor žáci, kteří mají ve dvojicích sehrát krátkou scénku s ponaučením pro ostatní o možném nebezpečí dětské hry se zápalkami.

Další možnosti: Žáci si z uvedených případů jeden vyberou a následně k němu namalují obrázek, který by darovaly danému dítěti jako varování před nebezpečnou situací.

Mezipředmětové vztahy: výtvarná výchova

7.2 DRUHÝ ROČNÍK

Oblast prevence: Cesta do školy

Cílem oblasti je vést žáka k bezpečnému chování při cestě do školy a ze školy, tedy v dopravním prostředí; ke schopnosti předvídat možného nebezpečí při pohybu v silničním provozu v pozici chodce, rozpoznávání rizikových situací; dále rozvíjet schopnost smyslového vnímání, orientace v prostoru důležitých pro pohyb v silničním provozu.

Vzdělávací oblast: Člověk a jeho svět

Tematický okruh: Místo, kde žijeme; Rozmanitost přírody; Člověk a jeho zdraví

Zaměření: bezpečná cesta do školy a ze školy; bezpečné chování v silničním provozu v roli chodce, krizové situace, pravidla silničního provozu, dopravní značky; předcházení rizikovým situacím v dopravě

Obsah:

- Vysvětlení pojmu *snížená viditelnost* (déšť, mlha, šero, sníh, tma),
- Vysvětlení pojmu *reflexní materiál* (materiál, který odráží světlo, viditelný z poměrně velké vzdálenosti)
- Reflexní materiál v podobě doplňků na oblečení (nášivky, proužky, odrazky apod.)
- Nebezpečí, které dětem hrozí za snížené viditelnosti, význam nošení pestrého oblečení, reflexních doplňků; místa, na kterých jsou nejlépe vidět (na kalhotách, na zádech, na kapuci, rukávech, batohu, botách a čepici; na obou stranách oděvu)

- Vliv počasí na bezpečnost dětí v silničním provozu; nebezpečí, které hrozí chodcům za nepříznivého počasí - rizika přecházení kluzké silnice v důsledku deště, sněhu či náledí (delší brzdná dráha na hladkém a kluzkém povrchu)
- Bezpečné nastupování a vystupování v souvislosti s jízdou v prostředcích hromadné dopravy
- Nebezpečná místa pro přecházení silnice; příklady, kde se tato místa nacházejí v dané obci (přecházení za vozidly, mezi zaparkovanými vozidly, šikmo přes vozovku v obcích a přes silnici ve volné krajině, před vrcholem kopce a na jiných nepřehledných místech i při snížené viditelnosti);
- Nebezpečné situace a další možná rizika silničního provozu při cestě do školy a ze školy (vozidla s právem přednosti v jízdě, tramvaj)
- Přejezd přes železniční přejezd bez závor i se závorami; jak jej správně přecházet (nikdy nepřecházíme železniční trať, pokud jsou stažené závory, nebo pokud bliká červené světlo.)
- Nejčastější příčiny dopravních nehod (spěch, neukázněnost chodců, nepozornost řidičů apod.); časté úrazy jako jejich následky (vážná poranění všeho druhu, zlomeniny, vykloubeniny, tržné rány, poranění hlavy, ...)
- Jak se zachovat při dopravní nehodě
- Pozorování chování chodců v silničním provozu, odhady záměru řidičů vozidel, odhady vzdáleností a rychlostí
- Zařazení: praktická cvičení v rámci vycházky
- Rozvoj schopnosti odhadu vzdálenosti
- Zařazení: v rámci vycházky, matematika

Náměty na rozhovor a diskusi:

- *Jaké hrozí chodcům nebezpečí za snížené viditelnosti? Proč je důležité nosit oblečení s reflexními prvky? Na kterých částech oblečení je vhodné nosit reflexní prvky?*
- *Znáte některá místa v okolí školy, kde musí být žáci při přechodu obzvláště opatrní?*
- *Co dělat, chceme-li přecházet vozovku, svítí nám zelená, ale je kluzko, náledí a k přechodu přijíždí vozidlo?*

- *Všimli jste si, že některými úseky vozidla projíždějí pomaleji? Z jakého důvodu mohou jet vozidla v jistých úsecích pomaleji? Které úseky to mohou být? Co z toho plyne pro nás jakožto chodce?*
- *Proč musíme být obzvláště opatrní při přechodu přes železniční přejezd? Na co nesmíme zapomenout u železničního přejezdu? Jak se zachováme, pokud blikají červená světla a jsou stažené závory?*
- *Která místa v obci jsou nebezpečná pro přecházení silnice?*
- *Představte si, že jdete po ulici a najednou vidíte, že se na silnici srazila dvě auta. Co uděláte?*

Náměty na činnosti:

– Za jakých okolností je důležité „být viděn“?

Zaměření: význam pestrého oblečení a reflexních doplňků

Cíl:

- žák vysvětlí význam nošení pestrého oblečení a reflexních doplňků

Metoda: řízený rozhovor, výklad

Organizační forma: společná činnost

Pomůcky: fotografie/obrázky silnice za nepříznivého počasí v podmínkách snížené viditelnosti - soumrak, šero, tma, mlha, déšť, sněžení, svítání, tma

Průběh: Učitel se s dětmi posadí na koberec kolem obrázků, které jsou na něm položeny. Zeptá se žáků:

- *Co vidíte na obrázkách před sebou?*
- *Co mají společného?*
- *Proč pro nás může takové počasí nebezpečné?*

Následně si vysvětlí, že situaci, při které mohou řidiči chodce hůře vidět z důvodu špatného počasí, nazýváme snížená viditelnost. V takových případech se vzdálenost, na kterou řidič vidí, zkracuje. Řidič tedy vidí chodce na silnici později a nemusí mít dost času zareagovat, vyhnout se, objet nebo zastavit.

- *Za jakého počasí bychom si tedy na základě obrázků, které máte před sebou, měli dávat na silnicích obzvláště pozor z důvodu snížené viditelnosti? (Společně*

si vyvodí, že snížená viditelnost nastává, pokud je soumrak, šero, tma, mlha, déšť, sněžení, svítání, tma.)

Učitel dětem následně vysvětlí význam nošení pestrého oblečení a reflexních doplňků: „*Abychom byli jako chodci lépe vidět v silničním provozu, měli bychom nosit pestré oblečení či oblečení s reflexními prvky. Zejména pak za snížené viditelnosti a za tmy nás řidiči lépe uvidí a stihnou včas zpomalit. Tyto doplňky jsou vyrobeny z reflexního materiálu a odrážejí světlo. I malý reflexní doplněk vám může zachránit život. Mohou mít různou podobu, například přívěsků, zažehlovacích nebo samolepících pásků, nášivek... Tyto prvky by měly být na přední i zadní části oděvu, aby nás viděli řidiči z obou směrů.*“

Poznámka: Žáci si mohou obrázky nepříznivého počasí nakreslit s výstražným vykřičníkem do svých úrazových notýsků.

– **Viditelnost ve tmě – „svítivost“ barev a reflexního materiálu**

Zaměření: význam pestrého oblečení a reflexních doplňků

Cíl:

- žák porovná viditelnost klasických barev a reflexního materiálu ve tmě.

Metoda: řízené objevování na základě manipulace

Organizační forma: skupinová činnost, společná kontrola

Pomůcky: barevné proužky, reflexní materiál, černý papír pro každou skupinu

Průběh: Žáci jsou rozděleni do skupin přibližně po čtyřech. V rámci skupin pak přikládají jednotlivé barevné proužky na černý papír a zjišťují, které barvy jsou nejlépe a nejhůře viditelné. Poté přiloží reflexivní proužky a porovnávají viditelnost při osvětlení ve tmě. Na závěr všechny skupiny společně zhodnotí, které z barev byly nejlépe/nejhůře vidět.

(Heinrichová, 2006)

– **Kdo z vás je vhodně oblečen pro pohyb v silničním provozu?**

Zaměření: význam pestrého oblečení a reflexních doplňků

Cíl:

- žák zhodnotí vhodnost daného oblečení pro pohyb v silničním provozu

Metoda: pozorování

Organizační forma: párová činnost, společná reflexe

Pomůcky: žádné

Průběh: Žáci si se sousedem v lavici vzájemně zhodnotí, jak dobře by je řidič vozidla viděl na silnici během dne a za tmy na silnici. Poté porovnají, kdo z nich by byl v silničním provozu lépe viděn. Učitel žáky ve dvojicích postupně vyzývá, aby popsali oblečení svého spolužáka a zhodnotili jeho vhodnost pro pohyb v silničním provozu. Na závěr činnosti všichni žáci spolu s učitelem vyhodnotí nejvhodněji a nejméně vhodně oblečeného žáka ve třídě z hlediska viditelnosti na silnici.

Mezipředmětové vztahy: český jazyk

– **Kam nejlépe umístíme reflexní doplňky?**

Zaměření: význam pestrého oblečení a reflexních doplňků

Cíl:

- žák popíše, na jakých částech oděvu je vhodné nosit reflexní prvky
- žák umístí reflexní proužky na správné části oděvu

Metoda: pokus, produkční činnost

Organizační forma: skupinová činnost, společná kontrola

Pomůcky: reflexní pásky pro každou skupinu (případně papíry)

Průběh: Žáci jsou rozděleni do skupin přibližně po čtyřech. V rámci skupiny se mají domluvit a zvolit jednoho figuranta, který si na vlastní kůži vyzkouší oblečení řádně vybavené reflexními prvky. Každá skupina dětí dostane reflexní pásku, ze které odstříhne čtyři proužky. Děti se mezi sebou dohodnou, na kterých částech oblečení by bylo nejvhodnější tyto reflexní prvky umístit a následně je na daných místech oblečení spolužákovi nalepí. Poté své návrhy prezentují. Učitel spolu s ostatními žáky hodnotí správnost provedení. V závěru činnosti se žáci s reflexními prvky postaví k tabuli a učitel zhasne světlo. Na vlastní oči mají děti nyní možnost vidět, jak jsou reflexní prvky za tmy dobře viditelné. (Heinrichová, 2006)

Další možnosti: Žáci mohou reflexní prvky umístit také na obkreslenou postavu jednoho ze spolužáků na papíře a následně tyto plakáty vyvěsit na tabuli.

Poznámka: Žáci si mohou všechny části oblečení, na kterých je vhodné reflexní doplňky nosit překreslit do svých úrazových notýsků.

Mezipředmětové vztahy: pracovní činnosti

– **Vyprávěj o své cestě do školy**

Zaměření: bezpečné chování v silničním provozu

Cíl:

- žák popíše svoji cestu do školy

Metoda: didaktická hra

Organizační forma: společná činnost

Pomůcky: žádné

Průběh: Žák vypráví o své cestě do školy. Vypráví, kudy chodí po chodníku, kdy a na jakých místech přechází silnici. Rovněž nezapomene popsat, jakým způsobem vozovku přechází při příchodu ke škole, jaké místo si pro přecházení zvolí apod. Ostatní žáci přitom hádají místo žákova bydliště.

Mezipředmětové vztahy: český jazyk

– **Společná mapa cesty do školy**

Zaměření: nebezpečí v silničním provozu

Cíl:

- žák vyjádří ilustrací a následně vysvětlí možné nebezpečí na cestě do školy

Metoda: produkční činnost

Organizační forma: společná činnost

Pomůcky: arch papíru, fixy, pastelky

Průběh: Učitel žáky připraví tvorbu společné mapy několik dnů dopředu. Během své cesty z domova do školy a zpět si žáci všímají možného nebezpečí, které je může potkat. Je nutné, aby si uvědomili, možná rizika určitých míst při své cestě do školy. Zkrátka budou získávat co nejvíce námětů, které následně využijí; celá třída si společně vytvoří mapu, do které každý žák nakreslí svoji cestu do školy a vyznačí zde veškerá riziková místa.

Další možnosti: Do mapy mohou žáci průběžně zakreslovat také místa, kde přecházejí silnici spolu s dopravními značkami, které při cestě do školy mohou vidět. Žák si svoji cestu do školy může kreslit do svého úrazového notýsku.

Poznámka: Ve vyšších ročnících pak mohou spolupracovat například tři žáci z různých částí obce ve skupinách a opět nakreslit a zapsat všechna rizika při cestě

do školy. Žáci tak poznají i nebezpečí, se kterým se mohou setkat při přecházení obce za kamarádem.

Mezipředmětové vztahy: výtvarná výchova

(Heinrichová, 2006)

– **Vyberte místa, na kterých přecházet silnici rozhodně nebudeme**

Zaměření: nepřehledná a nebezpečná místa pro přecházení silnice

Cíl:

- žák zhodnotí vhodnost míst pro přecházení silnice

Metoda: kritického myšlení

Organizační forma: společná činnost (vycházka)

Pomůcky: žádné

Průběh: Při vycházce učitel poukazuje na různá místa a obrací se na děti s otázkou, zda by bylo bezpečné, v daném místě silnici přejít. Děti se ve skupinkách mezi sebou domluví a jasnou odpovědí dají učiteli najevo své stanovisko.

Poznámka: Učitel volí záměrně spíše nevhodné úseky silnic (zatačky, vrcholy stoupání, překážky, zúžená místa apod.)

– **Přecházejí dívky správně?**

Zaměření: rizikové situace v silničním provozu

Cíl:

- žák popíše možné nebezpečí při přecházení mezi zaparkovanými auty
- žák popíše možné nebezpečí při přecházení před nebo za prostředkem hromadné dopravy

Metoda: práce s obrazem, řízený rozhovor

Organizační forma: společná činnost

Pomůcky: fotografie dívky přecházející mezi zaparkovanými auty a dívky přecházející silnici před nebo za dopravním prostředkem

Průběh: Učitel žákům ukazuje a popisuje dvě fotografie dívek zachycených v rizikových situacích. Na jedné dívka přechází mezi zaparkovanými vozidly, na druhé pak žáci vidí dívku, která přechází před/ za prostředkem hromadné dopravy. Žáci v rozhovoru odpovídají na učitelovy otázky:

- *Která z těchto dvou dívek by mohla být v ohrožení?*
- *Proč si to myslíš? Co by mohlo představovat pro dívku riziko? Co dívce brání v rozhlédnutí?*
- *Ve kterém momentě se musíme rozhlédnout, chystáme-li se přecházet mezi vozidly či po výstupu z prostředku hromadné dopravy?*

– **Poznej, jaké chyby se při přecházení silnice dopouštím**

Zaměření: rizikové chování v silničním provozu

Cíl:

- žák zdůvodní chybné chování při přecházení silnice
- žák vysvětlí možné následky chybného chování při přecházení silnice

Metoda: pozorování, demonstrace

Organizační forma: společná činnost

Pomůcky: dvě lana představující krajnice silnice

Průběh: Učitel žákům předvádí různé způsoby špatného přecházení silnice. Žáci ho pozorně sledují, jejich úkolem je poznat, jaké chyby se učitel v roli chodce dopouští a zdůvodnit možné následky chybného jednání. Učitel demonstruje následující chybné způsoby přecházení, které si poté společně vysvětlí:

- šikmo přes vozovku,
- v běhu,
- bez zastavení na okraji vozovky,
- v blízkosti zatáčky

– **Nebezpečí na rohu a zatáčky**

Zaměření: nebezpečná místa a rizikové situace v silničním provozu

Cíl:

- žák vysvětlí vlastními slovy nebezpečí přechodu silnice v blízkosti zatáčky

Metoda: pokus

Organizační forma: společná činnost

Pomůcky: autíčka různé délky, kostky, případně velká krabice

Průběh: Žáci se seznámí s nebezpečím, se kterým se mohou setkat, pokud stojí na rohu nebo v zatáčce. Tramvaj, kamion, auto s vlekem apod. potřebují při zatáčení

větší plochu. Žáci sestaví z kostek úzkou zatačku a střídavě ji projíždějí krátkými a delšími autíčky. V zatačce dochází při projíždění delším vozidlem k posunutí kostek.

Další možnosti: Zatačku si sestaví žáci z vlastních těl. Touto zatačkou projede nejdříve jeden žák sám. Pak si „obleče“ velkou krabici (např. z pračky) a prochází zatačkou s touto krabicí. Žáci tak na vlastním těle poznají, co způsobí větší „vozidlo“ a jaké jim hrozí nebezpečí.

(Heinrichová, 2006)

– **Mrtvý úhel a zpětné zrcátko**

Zaměření: nebezpečí v silničním provozu

Cíl:

- žák vysvětlí nebezpečí při přecházení na nevhodných místech

Metoda: pokus

Organizační forma: společná činnost

Pomůcky: zrcátko

Průběh: Učitel žákům zopakuje nebezpečí přecházení mezi zaparkovanými auty i před (za) prostředkem hromadné dopravy. Vysvětluje, že pokud oni vidí auto, nemusí i vždy řidiči na parkovišti, řidiči autobusu na zastávce apod. vidět je. Mají totiž pouze omezený výhled z auta i s pomocí zpětných zrcátek nevidí vše. To vede často k tragickým nehodám, jelikož děti často na takových místech přecházejí, řidiči je nevidí a srazí je. Co je mrtvý úhel, si žáci vyzkoušejí pomocí zrcátek, ve kterých hledají různé obrázky a objekty.

(Heinrichová, 2006)

– **Bylo by místo bezpečné pro přecházení?**

Zaměření: vhodná místa pro přecházení

Cíl:

- žák zhodnotí vhodnost daného místa pro přecházení

Metoda: kritického myšlení

Organizační forma: společná činnost (vycházka)

Pomůcky: plán okolí školy

Průběh: Učitel s dětmi posiluje schopnost rozeznat vhodná (bezpečná) a nebezpečná místa pro přecházení. Při vycházce se spolu se žáky zastavuje na několika vybraných místech v blízkém okolí školy. Každý žák se nad vhodností daného místa k přecházení nejdříve sám zamyslí. Poté vyzvaný žák určí a zdůvodní vhodnost daného místa k bezpečnému přejetí vozovky. Žáci poté daná místa vyznačí do plánu okolí školy, modře zakroužkují vhodná místa a nebezpečná místa označí červeným vykřičníkem.

– **Můžeš bezpečně přejít přes koleje?**

Zaměření: přechod přes železniční přejezd

Cíl:

- žák rozezná bezpečné a nebezpečné situace pro přecházení kolejí
- žák vyvodí nebezpečí plynoucí z porušení zákazu

Metoda: práce s obrazem

Organizační forma: společná činnost

Pomůcky: obrázky železničního přechodu v různých situacích (viz Příloha č. 13), usmívající se a mračící se obličej z papíru

Průběh: Učitel žákům ukazuje obrázky, na nichž je v různých situacích vyobrazen železniční přechod. Každou situaci na obrázku komentuje, žáci se mají rozhodnout, zda s ním souhlasí či nikoliv. Podle toho ukazují na špejli obrázek usmívajícího (souhlasí) nebo mračícího se (nesouhlasí) obličej. Učitel si se žáky povídá o možném nebezpečí, které hrozí při přecházení kolejí.

Poznámka: Žáci si mohou usmívající se a mračící se obličej z papíru vyrobit v hodině pracovních činností nebo může učitel využít jiné formy kontroly.

Mezipředmětové vztahy: pracovní činnosti

(Záchranný kruh: Pro školy. [online])

– **„Brzdná dráha na různých typech povrchu“**

Zaměření: nebezpečí hrozící chodcům za nepříznivého počasí

Cíl:

- žák vysvětlí riziko přecházení kluzké silnice

Metoda: předvádění činností

Organizační forma: společná činnost

Pomůcky: prak, kostka, provázek nebo pravítko, různé typy povrchu

Průběh: Učitel žákům vysvětlí, jaké riziko představuje pro chodce kluzká silnice za deště, sněžení, či v případě náledí. Následně žákům prakticky předvede brzdnu dráhu různých předmětů na různém povrchu (na koberci, PVC, dlažbě, fólii). Pomocí praku vystřelí dřevěnou kostku na hladkém povrchu, na drsném povrchu apod. Žáci změří rozdíl v délce dráhy. Prak musí být vždy stejně napnutý, aby kostka měla stejné „startovací“ podmínky. Děti porovnávají rozdíl.

Poznámka: V souvislosti s tímto pokusem je vhodné zařadit také hry na postřeh, při kterých by děti porovnávaly i různou reakční dobu.

(Heinrichová, 2006)

– **Zkouška rychlosti reakce**

Zaměření: nebezpečí hrozící chodcům za nepříznivého počasí

Cíl:

- žák ověří různě dlouhou reakční dobu jedinců

Metoda: praktické činnosti

Organizační forma: párová činnost, společná reflexe

Pomůcky: pravítko pro každou dvojici žáků

Průběh: Žák drží ve svislé poloze pravítko a v nestřeženém okamžiku ho pustí. Druhý žák je chytá. Počet centimetrů, o který pravítko pokleslo, je míra rychlosti reakce. Cílem je ověřit, že každý žák má různě dlouhou reakční dobu. To stejné pak platí i u řidičů, kteří ji potřebují ke zhodnocení situace a k rychlé následné reakci. Při pokusu mohou žáci porovnávat různou reakční dobu mezi sebou.

Poznámka: Starší děti pak mohou tvořit příklady, při kterých sestavují varianty reakční doby řidičů s brzdnu dráhou.

Mezipředmětové vztahy: matematika

– **Splníš správně úkol?**

Zaměření: bezpečné chování v silničním provozu

Cíl:

- žák v modelové situaci předvede správný způsob bezpečného chování v silničním provozu

Metoda: předvádění činností

Organizační forma: párová činnost, společná reflexe

Pomůcky: kartičky s úkoly

Průběh: Učitel napíše na kartičky různé úkoly s dovednostmi, které by žáci měli ovládat v souvislosti s bezpečným chováním v silničním provozu. Žáci poté chodí ve dvojicích k tabuli, kde si vyberou jednu z těchto kartiček otočených zněním úkolů směrem dolů, tudíž je nevidí. Odevzdají kartičku učiteli, který třídě nahlas úkol přečte. Každá dvojice má krátký čas na vzájemnou domluvu. Poté dostanou prostor pro splnění úkolu. Učitel spolu s ostatními kontroluje, zda jej žáci splnili správně.

Úkoly:

- Předved'te a popište správné přecházení silnice.
- Předved'te a popište správný nástup do vozidla.
- Předved'te a popište správný výstup z vozidla.
- Předved'te, co znamená „oční kontakt“.
- Předved'te povinnost spolucestujícího ve vozidle.

– **Odhadni záměry řidičů**

Zaměření: rozvoj schopnosti odhadu

Cíl:

- žák odhadne záměr řidiče v konkrétní situaci

Metoda: pozorování

Organizační forma: společná činnost (vycházka)

Pomůcky: žádné

Průběh: U příležitosti vycházek učitel se žáky posiluje schopnost odhadu různých záměrů řidičů v situacích silničního provozu. Učitel pro pozorování zvolí vhodné místo, nejlépe přehledný úsek s větší hustotou chodců a vozidel. Žáci z bezpečného místa pozorují a usuzují záměry řidičů ve vzniklých situacích a světelných znamení. Za úkol mají určit:

- zda bude dané vozidlo odbočovat nebo pojedete přímo;

- zda a kdy bude dané vozidlo brzdít, zpomalovat, zastavovat, zrychlovat.

– **Pozorování silničního provozu**

Zaměření: bezpečné chování v silničním provozu

Cíl:

- žák zhodnotí chování chodců v silničním provozu z hlediska bezpečnosti

Metoda: kritického myšlení

Organizační forma: společná činnost (vycházka)

Pomůcky: žádné

Průběh: U příležitosti vycházek učitel se žáky pozoruje bezpečné chování účastníků silničního provozu, tedy chodců i řidičů. Úkolem žáků je zhodnotit, zda se daní účastníci silničního provozu:

- chovají ohleduplně a ukázněně;
- respektují pravidla silničního provozu;
- nenarušují plynulost silničního provozu;
- věnují dostatečnou pozornost dění kolem sebe.

Žáci se vyjadřují k jednotlivým reakcím, hodnotí je a vysvětlují, jak by se chovali oni sami.

Oblast prevence: Osobní bezpečí při kontaktu se zvířaty

Cílem oblasti je vést žáky k bezpečnému chování, rozpoznávání rizikových situací při kontaktu se zvířaty i ke schopnosti poradit si v nich.

Vzdělávací oblast: Člověk a jeho svět

Tematický okruh: Rozmanitost přírody, Člověk a jeho zdraví

Zaměření: Osobní bezpečí při kontaktu se zvířaty

Obsah:

- Rizika kontaktu s cizím psem (napadení, pokousání, potrhání, přenos vztekliny)
- Způsoby, jak se bezpečně chovat v situacích setkání s neznámým psem (neprovokovat, nedráždit jej, nesahat na něj, nevolat na něj apod.)

- Způsoby nesprávného a rizikového chování při kontaktu s cizím psem, uvedení příkladů (nečekané narušení teritoria psa, ...)
- Objasnění zákazu vstupu do míst označených cedulí „Pozor pes“
- Vysvětlení rozdílného vnímání významu lidských gest psem a člověkem
- Výstražné komunikační signály v řeči těla psa
- Rizika kontaktu s volně žijícími zvířaty v přírodě (např. riziko nákazy vzteklinou)
- Způsoby, jak se bezpečně chovat v situacích setkání s volně žijícími zvířaty v přírodě
- Poznávání vybraných druhů možných „nebezpečných“ zvířat volně žijících v přírodě (liška, zmije obecná, klíště, komár)

Náměty na rozhovor a společnou diskusi:

- *Proč pes nemůže na dětské hřiště?*
- *Co by měl každý majitel psovi zajistit?*
- *Jakými způsoby může dát pes najevo, že bychom se k němu neměli přibližovat, jelikož by na nás mohl zaútočit?*
- *Máte někdo osobní zkušenosti s napadením člověka psem?*
- *Víte, jak probíhá léčba po kousnutí psem?*
- *Jaké může být riziko, pokud bychom v lese potkali lišku, která by byla krotká, nebála by se nás, neutekla by před námi, ...?*

Náměty na činnosti:

Příběh psa

Zaměření: riziko kontaktu s neznámým psem

Cíl:

- žák vyjádří vlastními slovy, jak se chovat při setkání s cizím psem

Metoda: kritického myšlení

Organizační forma: společná činnost

Potřeby: plyšové zvíře, příběh k vyprávění (viz Příloha č. 14)

Průběh: Učitel prostřednictvím plyšového maňáska vypráví dětem příběh, ve kterém pokousal chlapce. Z pohledu psa je zde popsáno, jakých chyb se chlapec při kontaktu s ním dopustil. Učitel dětem pokládá následující otázky:

- *Co psa vedlo k tomu, že chlapce kousl?*
- *Choval se chlapec správně? Jaké chyby se dopustil?*
- *Jak byste se chovali vy na jeho místě, kdybyste si chtěli psa pohladit?*
- *Na co bychom tedy měli být opatrní v podobných situacích?*

Pomocí řízeného rozhovoru se učitel snaží děti navést na to, jak nebezpečné je hladit volně pobíhající psy – bez pána, vodítka a náhubku, jelikož by je mohli pokousat. Zdůrazní, že se k psovi nesmí přibližovat, ani na něj nesahat, zezadu, nehladit ho po hlavě, jelikož by se mohl leknout.

Další možnosti: Učitel děti poté seznámí se zásadami bezpečného chování při setkání s neznámým, volně pobíhajícím psem.

Mezipředmětové vztahy: český jazyk (komunikační a slohová výchova)

– Co vyjadřuje pes svým postojem?

Zaměření: riziko kontaktu s neznámým psem

Cíl:

- žák posoudí možný význam postoje psa

Metoda: práce s obrazem

Organizační forma: skupinová činnost, společná reflexe

Pomůcky: obrázky pro každou skupinu (viz Příloha č. 15)

Průběh: Učitel rozdělí žáky do menších skupin přibližně po třech. Děti dostanou do skupinek čtyři obrázky psa, na každém obrázku pes zaujímá jiný postoj. Nejdříve děti necháme zamyslet se, co by mohl každý z postojů psa znamenat. Poté nechá děti, které chtějí, aby se podělily o své domněnky s ostatními spolužáky. Učitel zatím na vyjádření žáků nijak nereaguje. Poté dostane každá skupina čtyři lístečky, na kterých jsou stručně jednotlivé pozice. Děti mají za úkol přiřadit jednotlivá vysvětlení ke správným obrázkům.

- a) Pes nám nabízí přátelství a pohladit se nechá.
- b) Pes je nedůvěřivý, stojí o přátelství, ale zároveň se bojí.
- c) Pes o pohlázení nestojí, odhání nás, ale zároveň má také strach.

d) Pes je připraven na možný útok, je nevrlý.

Poznámka: Vhodné je rozdělit žáky skupiny podle toho, zda mají či nemají v rodině psa. Poté si mohou mezi sebou porovnat, které skupiny žáků lépe odhadly postoje psů.

Oblast prevence: Zimní období

Cílem oblasti je vést žáky k bezpečnému chování v zimním období; rozpoznávání rizikových situací; k uvědomování si rizika zimního období v souvislosti s přírodními podmínkami.

Vzdělávací oblast: Člověk a jeho svět

Tematický okruh: Rozmanitost přírody, Člověk a jeho zdraví

Zaměření: rizika zimního období

Obsah:

- Vysvětlení, jak zimní počasí ovlivňuje pohyb osob a vozidel a vyvození závěrů (zvýšená bezpečnost při přecházení vozovky v zimě)
- Riziko úrazu v souvislosti s místy, jejich možné nebezpečí v zimě (ledové plochy, náledí na chodníku a na silnicích, silná námraza na elektrickém vedení, na stromech, padající nánosy sněhu, rampouchy ze střech apod.)
- Riziko úrazů v souvislosti s hrou na sněhu a na ledě (např. nebezpečí klouzaček na ledu)
- Možnosti, jak předcházet úrazům v zimním období
- Zásady bezpečného chování o zimních prázdninách, upozornění na možná rizika (manipulace s předměty zábavné pyrotechniky, nebezpečí svíček a prskavek v podobě vznícení vánočního stromku, záclon ...)

Náměty na rozhovor a společnou diskusi:

- *V čem se liší krajina v létě a v zimě? Jaké jsou rozdíly mezi délkou dne a noci v létě a v zimě? Na co bychom si tedy měli dát v zimě pozor?*
- *Jaké je nebezpečí namrzlého chodníku v zimě?*

- *Jaké nebezpečí nás může potkat, pokud budeme bruslit na rybníku? Na co si musíme dát pozor?*
- *Na co bychom si měli dávat pozor, pokud půjdeme sáňkovat?*
- *Na co si musíme dát pozor při sáňkování? Na kterých místech není vhodné sáňkovat?*
- *Představte si, že jdete po ulici a vidíte, jak na chodníku uklouzla a spadla stará paní. Nemůže vstát. Co uděláte?*
- *Co uděláme, pokud se pod námi proboří led? Kdo nám v takových situacích může pomoci? Jaké je telefonní číslo hasičů?*
- *V čem by mohly být prskavky na vánočním stromku nebezpečné? Na co si tedy musíme dávat pozor, zapalujeme – li svíčky či prskavky na vánočním stromku?*

Náměty na činnosti:

– **Jak tohle asi dopadne?**

Zaměření: rizika spojená s činnostmi v zimním období

Cíl:

- žák vysvětlí možná rizika činností v zimním období
- žák vysvětlí způsob předcházení možnému riziku

Metoda: práce s obrazem

Organizační forma: individuální činnost, společná reflexe

Pomůcky: pracovní list pro každého žáka (viz Příloha č. 16)

Průběh: Učitel rozdá žákům pracovní listy, na kterých jsou čtyři obrázky dětí zachycené v různých situacích. Žáci mají ke každému obrázku nakreslit vlastní obrázek, který bude vystihovat, jak by mohla daná událost dopadnout. Společně poté nad obrázky diskutují; učitel se dětí u každého obrázku zeptá, v čem by mohla být daná situace nebezpečná. Žáci vysvětlí její možné riziko a způsob, jak možnému riziku předejít.

– **Nebezpečí zimních radovánek**

Zaměření: rizika spojená s činnostmi v zimním období

Cíl:

- žák vysvětlí možná rizika činností v zimním období

Metoda: práce s obrazem

Organizační forma: individuální činnost, společná reflexe

Pomůcky: pracovní list pro každého žáka (viz Příloha č. 17)

Průběh: Každý žák dostane pracovní list s obrázkem dětí při různých činnostech v období zimy. Žáci se mají vybarvit nebo označit děti, kterým podle nich hrozí nějaké riziko úrazu. Následně učitel s dětmi hovoří o tom, které děti se podle nich chovají nesprávně a co by se jim mohlo stát.

Poznámka: Všechny děti zachycené na obrázku se chovají jistým způsobem neopatrně.

(Dětství bez úrazu o.p.s.: Prevence úrazů dětí. [online])

Oblast prevence: Letní období

Cílem oblasti je vést žáky k bezpečnému chování; rozpoznávání rizikových situací v letním období; k uvědomování si rizika letního období v souvislosti s přírodními podmínkami.

Vzdělávací oblast: Člověk a jeho svět

Tematický okruh: Rozmanitost přírody; Člověk a jeho zdraví

Zaměření: rizika letního období

Obsah:

- Rizikové činnosti v letním období (koupání ve volné přírodě, vodní hry bez dozoru dospělého, potápění se, nebezpečí skoků do vody, rozdělávání ohně, nebezpečí lezení do výšek, nebezpečné hry v přírodě), možné následky v podobě úrazů (tonutí, poranění se, popálení ...)
- Rizika v souvislosti s cestováním o prázdninách (přecházení po kolejích, vystupování a nastupování během cestování vlakem, autobusem, nebezpečí vyklánění se z oken jedoucího vlaku, zvýšený provoz na silnicích)
- Rizika letního období v souvislosti s počasím (nebezpečí bouřky, vlny veder)
- Způsoby, jak předcházet úrazům v letním období (např. nepohybovat se v lese po nevyznačených stezkách, dbát na zvýšenou bezpečnost v době prázdnin apod.)

- Zásady bezpečného chování o letních prázdninách; vysvětlení důvodu zvýšené bezpečnosti při cestování o letních prázdninách (opatrnost při nástupu a výstupu při jízdě vlakem, nebezpečí vyklánění z oken jedoucího vlaku)

Náměty na rozhovor a společnou diskusi:

- *Které činnosti mohou být v létě nebezpečné, jelikož by se nám při nich mohl přihodit úraz?*
- *Na kterých místech je nebezpečné se koupat? Jaké pro nás představují riziko?*
- *Co je potřeba vzít si s sebou na výlet do přírody?*
- *Proč se nesmíme vyklánět během jízdy vlakem z oken? Jaké velké nebezpečí zde hrozí?*
- *Můžeme v přírodě ochutnávat vše, co nás napadne? Jaké nebezpečí pro nás může představovat požití bobulí z neznámé rostliny?*
- *Co dalšího by nám mohlo způsobit otravu?*
- *Na co nesmíme zapomenout při každém příchodu domů?*
- *Můžeme se v lese chovat, jak nás napadne? Co zde rozhodně nebudeme dělat?*

Náměty na činnosti:

– Nebezpečí letních radovánek

Zaměření: rizika spojená s činnostmi v letním období

Cíl:

- žák vysvětlí možná rizika činností v zimním období

Metoda: práce s textem

Organizační forma: individuální činnost, společná kontrola

Pomůcky: pracovní list pro každého žáka (viz Příloha č. 18)

Průběh: Žáci zakroužkují ty předměty a činnosti, které mohou být pro děti na obrázku nebezpečné. Zamyslí se, z jakého důvodu mohou být nebezpečné. Dále se zamyslí, jak se chovat, aby se nikomu nestal úraz. Poté učitel se žáky společně porovnává jejich odpovědi a u každé situace hledají správné řešení.

(Dětství bez úrazu o.p.s.: Prevence úrazů dětí. [online])

7.3 TŘETÍ ROČNÍK

Oblast prevence: Cesta do školy

Cílem oblasti je vést žáka k bezpečnému chování, ke schopnosti předvídat možného nebezpečí při pohybu v silničním provozu v pozici chodce, rozpoznávat rizikové situace; rozvíjet schopnost smyslového vnímání, orientace v prostoru důležitých pro pohyb v silničním provozu.

Vzdělávací oblast: Člověk a jeho svět

Tematický okruh: Místo, kde žijeme; Člověk a jeho zdraví

Zaměření: bezpečné chování v silničním provozu, krizové situace, pravidla silničního provozu, dopravní značky; předcházení rizikovým situacím v dopravě; základní pravidla jízdy na kole

Obsah:

- Upevňování pravidel bezpečného chování v silničním provozu (viz první a druhý ročník)
- Pravidla bezpečného pohybu na koloběžce, kolečkových bruslích, skateboardu (od kdy smí dítě na koloběžce po silnici); základní pravidla pro jízdu na kole v silničním provozu
- Vhodná a nevhodná místa pro jízdu na koloběžce, skateboardu, kolečkových bruslích, vyhledávání míst v plánu obce
- Ochranné prvky zvyšující bezpečnost pohybu na koloběžce, skateboardu, kolečkových bruslích (reflexní doplňky, pestré barvy na oblečení, přilba, chrániče)
- Nesprávné a nebezpečné způsoby jízdy jako možné příčiny úrazů, uvedení příkladů
- Praktická cvičení v dodržování pravidel silničního provozu
 - Možnost zařazení: vycházka
- Zručnost a obratnost, cvičení rovnováhy, přesnosti, obratnosti, pozornosti v jízdě na koloběžce, kolečkových bruslích nebo na skateboardu (formou her)
 - Možnost zařazení: tělesná výchova

Náměty na rozhovor a diskusi:

- *Na čem děti nejčastěji jezdí?*
- *Kdo může na silnici a za jakých podmínek?*
- *Co to znamená jezdit bezpečně?*
- *Jaký způsob jízdy je naopak neomalený, neopatrný?*
- *Která místa jsou bezpečná pro jízdu na koloběžce, skateboardu, kolečkových bruslích? Na kterých místech je naopak nebezpečné jezdit?*
- *Představte si, že jedete s kamarádem na koloběžce, on náhle spadne. Kamarád nemá helmu. Bolí ho hlava, ale tvrdí, že jinak mu nic není. Co uděláte?*

Náměty na činnosti:

– Závody koloběžek

Zaměření: rozvoj rovnováhy, jízda zručnosti

Cíl:

- žák rozvíjí dovednost rovnováhy a obratnosti na koloběžce

Metoda: nácvik pohybových dovedností

Pomůcky: koloběžky pro polovinu žáků

Průběh: Učitel zorganizuje na školním hřišti závody koloběžek v různých disciplínách. Vytyčí trať přibližně 50 metrů dlouhou a rozdělí žáky na dvě poloviny. První polovina žáků představuje závodníky, kteří budou soutěžit ve dvou disciplínách. Druhou polovinu žáků jmenuje rozhodčími, kteří budou na průběh závodu dohlížet spolu s ním. Domluví se mezi sebou tak, že každý z nich bude kontrolovat jednoho soutěžícího - zda dodržuje stanovená pravidla a jeho konečné pořadí v obou disciplínách. Soutěž probíhá způsobem vyřazování závodníka (popřípadě závodníků), který skončil (kteří skončili) na posledním místě.

- **První disciplína** je zaměřená na cvičení rovnováhy. Všichni žáci stojí na startovní čáře, na pokyn učitele zaujmou startovní polohu - jednou nohou se postaví na podložku koloběžky a uchopí její řídítka do rukou, druhou nohu mají stále na zemi. Na znamení se všichni nohou ze země jednou odrazí. Každý se snaží odrazit co nejvíce, aby dojel co nejdále.

- **Druhá disciplína** prověří zručnost v jízdě na koloběžce. Závodníci opět stojí na startovní čáře a na pokyn učitele zaujmou startovní polohu. Na znamení se odrazí a na koloběžkách projíždí krátkou, nepříliš obtížnou trasu.

- **Soutěž „Poznej dopravní značku“**
Zaměření: dopravní značky
Cíl:
 - žák pojmenuje/ilustruje dané dopravní značky**Metoda:** práce s obrazem
Organizační forma: individuální činnost
Pomůcky: obrázky vybraných dopravních značek
Průběh: Učitel se žáky průběžně upevňuje znalosti dopravních značek. Jednou za čas vyhlásí týdenní soutěž v poznávání značek. V tomto týdnu učitel pravidelně každý den zavěsí na třídní nástěnku jednu dopravní značku. Úkolem žáků je zapsat její význam na podepsaný papír a ten vhodit do schránky zavěšené pod nástěnkou. Za každý správný název dané dopravní značky získává žák jeden bod. Učitel body žákům průběžně sčítá. V závěru týdne vyhlásí učitel vítěze soutěže, tedy žáka/žáky s nejvyšším počtem bodů.
Další možnosti: Učitel žákům napíše název dopravních značek, žáci dané dopravní značky nakreslí.
Mezipředmětové vztahy: výtvarná výchova

- **„Krok za krokem na cestě do školy“**
Zaměření: rozvoj schopnost předvídat nebezpečí
Cíl:
 - žák zhodnotí riziková místa silničního provozu ve svém okolí**Metoda:** kritického myšlení
Organizační forma: skupinová činnost
Pomůcky: papíry pro každou skupinu, plán okolí školy
Průběh: Žáci se rozdělí do několika skupin. Úkolem skupin je sepsat seznam nebezpečných míst, rizikových situací a dalších nebezpečí, se kterými se setkávají (případně mohou setkat) v dopravním prostředí při každodenní cestě do školy. Ke

každému bodu v seznamu napíše jednoduché a krátké vysvětlení, proč je tato situace nebezpečná. Žáci musí nebezpečí odhalit a přemýšlet, co se může přihodit. Naučí se tak všimnout okolí a předvídat možná rizika. Mohou zaznamenat také rizika pro handicapované kamarády, seniory, malé děti, apod. Nutné je zapojení všech dětí pro rozvíjení schopnosti spolupráce. Následně jednotlivé skupiny představují své návrhy ostatním, kteří spolu s učitelem hodnotí, zda by daná místa opravdu mohla představovat riziko.

Poznámka: seznamy si žáci mohou vyvěsit na společnou třídní nástěnku.

Mezipředmětové vztahy: informatika, výtvarná výchova, pracovní činnosti (Heinrichová, 2006)

– **Co by se mohlo stát?**

Zaměření: rizikové situace

Cíl:

- žák zhodnotí možná rizika dané situace

Metoda: práce s obrazem

Organizační forma: individuální činnost, společná reflexe

Pomůcky: fotografie (viz Příloha č. 19)

Průběh: Na interaktivní tabuli promítne učitel třídě fotografii, která zachycuje cyklistu při jízdě po silnici. Žáci se mají nad danou situací zamyslet a pokusit se vymyslet co nejvíce možných rizik, která by mohla způsobit dopravní nehodu. Mohou o svých nápadech debatovat vzájemně se spolužákem v lavici. Rozvíjí tak schopnost odhadnout možná nebezpečí rizikových situací. Následně učitel společně se všemi žáky diskutuje nad možnými příčinami dopravní nehody.

– **Doved' bezpečně kamaráda na místo**

Zaměření: bezpečné chování v silničním provozu

Cíl:

- žák popíše vhodnou cestu z daného místa do cíle

Metoda: práce s obrazem

Organizační forma: individuální činnost, společná reflexe

Pomůcky: pracovní list pro každého žáka (viz Příloha č. 20)

Průběh: Každý žák dostane obrázek dětí ve městě. Jejich úkolem bude dovést daného kamaráda pěšky nebo na kole do určitého místa podle zadání učitele. Učitel nejdříve sám volí jedno z dětí a místo, kam mají žáci správnými pokyny dítě navést. Žáci dostanou krátký čas na promyšlení trasy, jejíž průběh si mohou do obrázku zakreslit. Poté vyvolá žáka, který mu popisuje průběh cesty. Je nutné dbát na to, aby žák zmínil místo, kde se má dítě rozhlédnout, komu dá přednost, zda si nepletou pravou a levou stranu.

Další možnosti: Žáci mohou sami volit dítě a jeho cíl cesty, poté společně či jeden vybraný žák popsat průběh cesty. Učitel dále může položit doplňující otázky:

- *Pozorně si prohlédněte čtyři přechody pro chodce, které se nachází na křižovatce v blízkosti školy a cukrárny. V čem se liší od ostatních přechodů?*
- *Na co nesmíme zapomenout u železničního přejezdu?*
- *Jak se máme zachovat v případě, že jsou stažené závory a blikají červená světla?*
- *Zvolíme raději podchod/nadchod nebo přejdeme vozovku jinde?*
- *Pozorně se podívejte na Pavla jedoucího na kole, jak říkáme cestě, po které jede?*
- *Co musí Pavel udělat na kole předtím, než odbočí?*
- *Kolik let by mohlo Pavlovi být, kdyby jel sám po silnici?*

– **Napište dopis řidičům**

Zaměření: bezpečné chování v silničním provozu

Cíl:

- žák zhodnotí chování řidičů v silničním provozu

Metoda: produkční činnost

Organizační forma: individuální činnost, společná reflexe

Pomůcky: papír, obálka pro každého žáka

Průběh: Žáci mají napsat varovný nebo děkovný dopis řidičům, se kterými se setkávají při své cestě do školy. Sami si mohou zvolit, zda jim napíšou dopis, jehož prostřednictvím jim poděkují za jejich ohleduplné chování k ostatním účastníkům silničního provozu nebo naopak, ve kterém je budou k ohleduplnému chování nabádat. Nejdříve se tedy každý žák zamyslí nad tím, s jakým chováním řidičů se setkávají častěji.

Další možnosti: Žáci mohou uspořádat průzkum v dopravním prostředí, ve kterém zjistí přibližný poměr dospělých osob - „řidičů a dospělých osob, které průkaz řidiče nevlastní. Při té příležitosti mohou věnovat dané dopisy řidičům.

Mezipředmětové vztahy: český jazyk

Oblast prevence: Osobní bezpečí při kontaktu s lidmi

Cílem oblasti je vést žáky k bezpečnému chování při kontaktu s lidmi; k rozpoznávání rizikových situací; ke schopnosti požádat o pomoc vhodnou osobu v případě nebezpečí; k rozpoznávání rizikového chování člověka k člověku

Vzdělávací oblast: Člověk a jeho svět

Tematický okruh: Místo, kde žijeme; Lidé kolem nás; Člověk a jeho zdraví

Zaměření: nebezpečí zneužití mladšího a slabšího - šikana

Obsah:

- Vysvětlení pojmů *šikana, tělesné týrání*
- Objasnění možných způsobů chování, které nemusí být jinému kamarádovi, spolužákovi příjemné
- Následky pro oběť šikany
- Citlivé a věku odpovídající vysvětlení rizikového chování, jeho možné projevy jako nebezpečí začínající šikany (posměch, výhružky, vyčlenění z kolektivu, agresivita)
- Objasnění, na koho se v situacích ohrožení obrátit, koho požádat o pomoc (linka bezpečí, svěření blízké osobě, pomoc dospělého)
- Návčik požádání o pomoc dospělé či blízké osoby, návčik komunikace s operátorem linky bezpečí v modelových situacích

Náměty na rozhovor a společnou diskusi:

- *Co si představíte, když se řekne šikana? Uveďte konkrétní situaci. Pokud řekneme, že je dítě šikanováno svými spolužáky, co vše tím můžeme myslet?*
- *Jaké důvody mohou mít děti k tomu, aby šikanovali svého spolužáka?*
- *Čím bychom my sami mohli způsobit někomu ublížit? Myslíte si, že je správné dělat ostatním to, co by se vám samotným nelíbilo?*

- *Jak se asi může cítit šikanovaný žák?*
- *Jak byste řešili situaci, kdybyste se ocitli v pozici šikanovaného? Myslíte, že by bylo vhodné svěřit se o tom někomu dospělému? Nebo se o tom alespoň poradit se svým kamarádem?*
- *Pokud uslyšíte žáky posmívat se vašemu spolužákovi či kamarádovi, jak se zachováte?*
- *Kamarád, který s vámi dříve rád trávil volný čas a vyhledával také společnost ostatních dětí, se najednou chová samotářsky. Raději je o přestávkách ve třídě v lavici, s nikým se nebaví a po škole pokaždé spěchá rychle domů. Co si o tom budete myslet?*

Náměty na činnosti:

– **Poznáš, co je vyjádřeno na obrázku?**

Zaměření: ochrana duševního a fyzického zdraví

Cíl:

- žák vysvětlí pojmy související s osobním bezpečím

Metoda: didaktická hra

Organizační forma: společná činnost

Pomůcky: kartičky s pojmy (kamarádství, radost, trápení, smutek, pomoc, strach, pocit bezpečí, ohrožení, nebezpečí, příjemný dotyk, problém, nepříjemný pocit, úleva, důvěra)

Průběh: Učitel rozdělí žáky do skupin přibližně po třech. Žáci se mezi sebou dohodnou, kdo z nich bude „hadačem“. Učitel postupně vyzývá dvojice žáků z jednotlivých skupin, aby si vylosovaly jednu z kartiček s uvedenými pojmy. Pojem, který si vylosovaly, napíše učitel na tabuli také pro ostatní. Žák ze skupiny, který byl určen „hadačem“, se půjde posadit na židli před tabuli. Úkolem dvojice bude svému spolužákovi co nejpřesněji během jedné minuty daný pojem co nejpřesněji popsat tak, aby jej poznal. Nesmí však zaznít žádné slovo, které obsahuje kořen hledaného pojmu. Skupiny, kterým se úkol podaří splnit během určené časové doby, získávají bod.

Další možnost: Žáci ve skupinách přibližně po čtyřech si vylosují jednu z kartiček s obrázkem vyjadřující daný pojem. Učitel se nejdříve ujistí, zda žáci znají jeho význam. Pomocí pantomim se pokusí o co nejdůvěrnější vyjádření pojmu. Ostatní žáci mají za úkol daný pojem uhodnout.

Oblast prevence: Hry a zábava

Cílem oblasti je vést žáky k bezpečnému chování jako možnému způsobu předcházení úrazům; ke schopnosti rozeznávat rizikové hry a činnosti; dále také žáky vést k zařazování bezpečných her a činností do volného času.

Vzdělávací oblast: Člověk a jeho svět

Tematický okruh: Místo, kde žijeme; Člověk a jeho zdraví

Zaměření: nebezpečí manipulace s předměty zábavné pyrotechniky a dalších rizikových činností

Obsah:

- Vysvětlení pojmů zábavná pyrotechnika; jed, výbušnina, hořlavá látka
- Riziko zábavné pyrotechniky v souvislosti s oslavami, nebezpečných her
- Možné úrazy při nesprávné manipulaci s ní (popálení, ztrátová poranění a poškození končetin, ztráta zraku, ...)
- Zásady bezpečnosti při manipulaci se zábavnou pyrotechnikou (kdo a na jakých místech může se zábavnou pyrotechnikou manipulovat)
- Komu naopak zábavná pyrotechnika do rukou v žádném případě nepatří
- Nebezpečí při nález nevybuchlé, selhané pyrotechniky (nesahat na ni, nález nahlásit, odstranění provedou pověřené osoby)
- Další nebezpečné hry a situace, které mohou způsobit popálení, ztrátu zraku (nebezpečné pokusy dětí)
- Způsoby, jak si chránit zrak (nošení ochranné přilby na kolo, ochranných brýlí při práci s chemikáliemi nosit ochranné brýle, nebezpečí her s ostrými a špičatými předměty, manipulaci s různými předměty)
- Jak se správně zachovat při nález neznámého předmětu, látky (nedotýkat se, místo označit, informovat policii)

Náměty na rozhovor a společnou diskusi:

- *Co si představíte pod pojmem zábavná pyrotechnika?*
- *Při jakých příležitostech se zábavná pyrotechnika používá?*
- *Kdo s ní může zacházet? Proč nepatří do rukou dětem?*
- *V čem je zábavná pyrotechnika nebezpečná? Co se při ní může stát?*
- *Znáte ve svém okolí člověka, kterému se přihodil úraz při manipulaci s pyrotechnikou?*
- *Jaké to může být trávit svátky pobyt v nemocnici v důsledku poranění nebo úrazu místo doma s rodinou?*
- *Jaké další předměty se dětem do rukou dostat neměly?*
- *Napadají vás další činnosti, při kterých mohou lidé přijít o zrak? Co by měli lidé dělat pro to, aby se takovému nebezpečí vyhnuli?*
- *Dokážete si sami představit, jaké by bylo být přijít o zrak? Jak se asi může cítit nevidomý člověk?*

Náměty na činnosti:

- **Co se může stát? – rozvoj schopnosti objevovat nové možnosti**

Zaměření: zábavná pyrotechnika

Cíl:

- žák vysvětlí riziko hry a manipulace se zábavnou pyrotechnikou

Metoda: pracovní činnosti

Organizační forma: párová činnost

Pomůcky: papíry pro každou dvojici žáků, pastelky

Průběh: Žáci mají ve dvojicích vytvořit letáček či plakát, prostřednictvím kterého by varovali ostatní děti od činností se zábavnou pyrotechnikou. Zamyslí se tedy nad možnými riziky, které s sebou manipulace s předměty zábavné pyrotechniky nese. Plakát mohou ztvárnit pomocí obrázků s kombinací krátkého psaného textu v podobě varovných hesel.

– **Příběh dobrého i špatného konce**

Zaměření: ztráta zraku

Cíl:

- žák zhodnotí dané způsoby chování

Metoda: práce s textem

Organizační forma:

Pomůcky: pracovní list (viz Příloha č. 21)

Průběh: Učitel žákům přečte úvodní část příběhu z pracovního listu, který následně žákům rozdá. Příběh dále pokračuje pouze obrázkovou osnovou, která jej od druhého obrázku popisuje ve dvou verzích – jedná se o zlomový bod děje, kdy se příběh dále odehrává podle rozhodnutí jedné z postav pro zodpovědné či nebezpečné chování. Děti si prohlédnou všechny obrázky a následně domyslí pokračování příběhu v obou variantách, tedy v případě nebezpečného chování vedoucího k úrazu a bezpečného chování s dobrým koncem. Do prázdných bublin k obrázkům pak mají doplnit řeč postav. Poté se ještě zamyslí, jak by se mohl jejich život změnit, pokud by přišly o zrak a do listu vypíší činnosti, které by jako slepé dělat již nemohly. Následně se všichni žáci posadí s učitelem na koberec do kruhu, a kdo z nich bude chtít, přečte svůj dopsaný komiksový příběh ostatním. Společně si povídají o tom, jak důležitý je pro lidi zrak a o možných způsobech, jakými by měli své oči chránit. Žáci popisují činnosti, které by jako slepí nemohli dělat.

(Dětství bez úrazu o.p.s.: Prevence úrazů dětí. [online])

– **Jak se cítí nevidomý člověk?**

Zaměření: ztráta zraku

Cíl:

- žák se prostřednictvím modelové situace vcítí do pozice nevidomé osoby
- žák vyjádří vlastními slovy možné pocity člověka, který přišel o zrak

Metoda: modelové situace

Organizační forma: individuální činnost, společná reflexe

Pomůcky: slepecké hole, šátky, překážky, páska na ohraničení prostoru, tři různé předměty (např. mísa, vařečka, plastová láhev)

Průběh: Žáci si na vlastní kůži vyzkouší, jak se může cítit nevidomý člověk v určitých situacích. Žáci se rozdělí do trojic, jeden žák z trojice bude mít zavázané oči šátkem a se slepeckou holí si vyzkouší překonávat různé překážky. Ostatní žáci z trojice mají za úkol jej provádět vytyčenou trasou, během které žáka čeká:

- chůze podél zdi
- chůze po schodech
- překročení nebo obejití překážky
- rozpoznání předmětu pouze po hmatu
- stoj na jedné noze, zavázání tkaničky apod.

V roli slepého se postupně všichni vystřídají. Na závěr pokládá učitel žákům otázky:

- *Jaké to pro vás bylo? Jak jste se cítili?*
- *Co pro vás bylo nejobtížnější?*
- *Už si dokážete alespoň částečně představit pocity nevidomého člověka?*

Poznámka: Tato činnost je sama o sobě náročná z hlediska dodržování bezpečnostních zásad, vyžaduje si tedy obezřetný dozor učitele. Jednotlivé trojice žáků tak prochází trasou postupně.

Mezipředmětové vztahy: tělesná výchova

Oblast prevence: Letní období

Cílem oblasti je vést žáky k bezpečnému chování; k rozpoznávání rizikových situací v letním období; k uvědomování si rizika letního období v souvislosti s přírodními podmínkami.

Vzdělávací oblast: Člověk a jeho svět

Tematický okruh: Místo, kde žijeme; Člověk a jeho zdraví

Zaměření: bezpečné chování při koupání

Obsah:

- Rizika letního koupání (tonutí, uklouznutí a pády na dlaždicích, rohožích, náraz hlavou na stěnu při plavání pod vodou apod.)

- Nevhodná místa ke koupání, rizika koupání ve volné přírodě (kamenité břehy, kořeny a větve stromů, nebezpečí jezů na řekách, vodní víry)
- Místa vhodná ke koupání vhodná, kde se tato místa konkrétně v blízkosti obce nacházejí, uvedení příkladů
- Zásady bezpečnosti při koupání (koupání na bezpečných místech, nejlépe v doprovodu, vždy však za přítomnosti dospělé osoby, nepřeceňování vlastních sil)
- Zásady bezpečnosti na koupališti (neskákat po hlavě do mělké vody, dodržovat pokyny pro návštěvníky, pokyny plavčíka)
- Nebezpečí skoků do neznámé vody, z velké výšky, ze skal (poranění hlavy, míchy, ochrnutí, ...)
- Jak se chovat v případě tonutí (poloha na znak, nepanikařit)
- Zásady při poskytování pomoci topícímu se člověku (provádí zkušená osoba či jakákoli osoba dospělá, pamatovat na vlastní bezpečnost v pozici záchranáře apod.)
- Vyhledávání vhodných vodních ploch určených ke koupání na mapě okolí obce

Vzdělávací obor: Tělesná výchova

Zaměření: osvojení dovednosti plavání

- Zásady hygieny, názvy částí areálu, vybavení bazénu, smluvené signály pro dorozumívání v prostředí bazénu
- Zásady hygieny a bezpečnosti při plavání
- Nebezpečí při plavání na volné vodě
- Průpravná cvičení na suchu
- Seznámení s vodou; dýchání do vody
- Zásady při poskytování pomoci topícímu se člověku (provádí zkušená osoba nebo osoba dospělá, pamatovat na vlastní bezpečnost v pozici záchranáře apod.)
- Pády a skoky do vody;
- Bezpečné osvojení jednoho plaveckého způsobu; plavání úseku 10 – 100 m
- Modelové situace – záchrana tonoucího

Náměty na rozhovor a společnou diskusi:

- *Která místa jsou pro koupání určena?*

- *Která místa v blízkosti naší obce jsou ke koupání vhodná?*
- *Na kterých se naopak koupat nesmíme nebo bychom neměli, protože vhodná nejsou?*
- *Najdeme taková i v okolí naší obce?*
- *Jaké nebezpečí nám mohou taková místa skrývat?*
- *Co bychom na takových místech v žádném případě neměli dělat?*
- *Mohlo by nám hrozit nějaké riziko i na koupališti? Jaké? Co se zde například nesmí?*
- *Představte si, že jste v létě u vody a najednou uslyšíte křik. Někdo se topí. Co uděláte?*
- *Co je dobré udělat, pokud člověk při plavání ve vodě daleko od břehu již nemá síly plavat dál? Jakou polohu by měl ve vodě zaujmout? Jak je možné, že nás voda v poloze „na znak“ nadnáší?*
- *Co je třeba, aby topící se člověk nedělal, jelikož by plaval ještě více ke dnu?*

Náměty na činnosti:

– **Co mohlo předcházet situaci na obrázku?**

Zaměření: nebezpečí u vody

Cíl:

- žák navrhne možnou příčinu situace záchrany tonoucího člověka

Metoda: ilustrační

Organizační forma: individuální činnost, společná reflexe

Pomůcky: text „Pozor voda“, obrázek pro každého žáka (Příloha č. 22)

Průběh: Učitel nejdříve dětem přečte motivační text. Společně si poté blížeji vysvětlí, proč je bezpečné položit si ve vodě na záda namísto bezhlavého máchání rukama a panikaření v případě, že již nejsme schopni plavat. Každý žák poté obdrží jeden obrázek (všichni stejný). Jejich úkolem je vymyslet vlastní vyprávění příběhu, který se mohl udát před situací na obrázku. Nejdříve dostanou trochu času na promyšlení. Poté budou rozděleni do šesti skupinek, v těchto skupinkách si navzájem sdělí přibližně během pěti minut své příběhy. Po společné domluvě vybere každá skupinka nejlepší příběh a následně jej ztvární pomocí obrázkového komiksu a představí ostatním.

– **Nebezpečí u vody**

Zaměření: zásady bezpečnosti při koupání ve volné přírodě, na koupališti

Cíl:

- žák navrhne zásady bezpečného koupání ve volné přírodě a na koupališti

Metoda: tvůrčí činnost

Organizační forma: individuální činnost, společná reflexe

Pomůcky: mapa okolí obce, psací potřeby, papír pro každého žáka

Průběh: Celá třída je poté jmenována „ochránci plavců. Každý žák se nejdříve sám zamyslí nad možnými riziky, které s sebou letní koupání ve vodách volné přírody nebo na koupalištích přináší a sepíše je na papír. Učitel žáky následně vyzve, aby se pokusili vymyslet pravidla a zásady, kterých by se děti během vodních radovánek měly řídit. U toho mohou vycházet právě z rizik, které si sepsali. Žáci se hlásí a sdělují své nápady, rovněž se také k jednotlivým nápadům vyjádří. Pokud je zásada třídou schválena, půjde ji žák napsat na papír visící na tabuli. Ten bude později představovat plakát pravidel a zásad pro bezpečné koupání.

– **Jaká mohou hrozit v létě nebezpečí?**

Zaměření: rizika letních prázdnin

Cíl:

- žák navrhne možné nebezpečí, které hrozí člověku v souvislosti s letním obdobím
- žák zhodnotí míru možných nebezpečí, které hrozí člověku v souvislosti s letním obdobím

Metoda: didaktická hra

Organizační forma: individuální činnost, společná reflexe

Pomůcky: prázdná kartička pro každého žáka

Průběh: Každý žák dostane prázdnou kartičku, na kterou napíše jedno slovo, které je napadne, když se řekne „nebezpečí pro člověka v létě“. Kartičky se slovy odevzdají učiteli do klobouku, ten je zamíchá a následně žáky s tímto kloboukem obchází. Žáci si z něj postupně vytahují kartičku se slovem, každý jednu, ne však se slovem, které sami napsali. Dané slovo představující nebezpečí v létě popisují sousedovi v lavici, aniž by jeho název použili, ten se jej snaží uhádnout, poté se

v činnostech vymění. Každý žák poté půjde na tabuli napsat slovo z kartičky, kterou si vytáhl a popisoval svému spolužákovi. Všichni žáci společně s učitelem hodnotí, zda, a do jaké míry jednotlivé pojmy opravdu představují nebezpečí, na které by si měl člověk během letního období dávat pozor.

Další možnosti: Učitel na tabuli napíše nad slova tři témata - nebezpečí u vody; nástrahy počasí, příroda; výlety, tábory, pobyt v přírodě. Žáci se pokusí jimi vytvořená slova přiřadit k jednomu z těchto témat (v případě souvislosti).

7.4 ČTVRTÝ ROČNÍK

Oblast prevence: Jízda na kole

Cílem oblasti je vést žáky k bezpečnému chování při jízdě na kole, ke schopnosti předvídat možné nebezpečí při jízdě na kole v silničním provozu; k používání ochranných prvků při jízdě na kole.

Vzdělávací oblast: Člověk a jeho svět

Tematický okruh: Místo, kde žijeme; Člověk a jeho zdraví

Zaměření: bezpečné chování v silničním provozu v roli cyklisty; pravidla silničního provozu, dopravní značky

Obsah:

- Základní pravidla bezpečné jízdy v silničním provozu (jízda při pravém okraji vozovky, podmínky jízdy po pravé krajnici, přizpůsobování rychlosti jízdy podmínkám, vyhýbání, předjíždění, objíždění překážek, odbočování, přednosti v jízdě na křižovatce, vyjíždění do silnice a vyjíždění z ní, znamení o změně směru jízdy dávané upažením; změna směru jízdy - včasné ohlédnutí a znamení, včasné zvýšení nebo snížení rychlost jízdy)
- Bezpečné chování v silničním provozu v roli cyklisty
- Nebezpečné způsoby jízdy a jejich následky
- Základní pravidla bezpečné jízdy v silničním provozu (jízda při pravém okraji vozovky, podmínky jízdy po pravé krajnici, přizpůsobování rychlosti jízdy podmínkám, vyhýbání, předjíždění, objíždění překážek, odbočování, přednosti

v jízdě na křižovatce, vyjíždění do silnice a vyjíždění z ní, znamení o změně směru jízdy dávané upažením; změna směru jízdy - včasné ohlédnutí a znamení, včasné zvýšení nebo snížení rychlosti jízdy)

- Způsoby správného vedení kola (jak přecházet s kolem po silnici bez přechodu a po přechodu)
- Jednotlivé části povinné a doporučené výbavy jízdního kola a cyklisty - přilba, její funkce a použití; chrániče, reflexní doplňky, ostatní doplňky povinné výbavy pro bezpečnou jízdu a jejich funkce - zvonek, blatníky, dvě funkční nezávislé brzdy, světla, odrazky, pumpička, nářadí, barevné oblečení atd.)
- Význam údržby jízdního kola jako předcházení úrazům a kontroly technického stavu kola před každou jízdou na něm, drobných oprav a seřízení - předvedení v modelových situacích
 - Možnost zařazení: pracovní činnosti
- Hry na procvičování pravidel chování cyklisty

Vzdělávací obor: Tělesná výchova

Zaměření: nácvik jízdy na kole

- Nácvik jízdy na kole, cvičení rovnováhy, přesnosti, obratnosti, pozornosti - jízda na šlapadle jízdního kola po rovině, jízda a rovnováha bez šlapání, přímá jízda se šlapáním, zatáčení o mírném poloměru, nasedání, rozjetí, zastavení a sesedání z kola, překonání malé překážky a jízda v určeném směru
- Hry na procvičování pravidel chování cyklisty
- Hry ke zdokonalování zručnosti a obratnosti při jízdě na kole
- Hry ke zdokonalování zručnosti a obratnosti při jízdě na kole

Náměty na rozhovor a společnou diskusi:

- *Jaké jsou vaše zkušenosti s jízdou na kole? Přihodil se někomu z vás při jízdě na kole úraz?*
- *Jak bychom měli jezdit na kole bezpečně?*
- *Jak bychom na kole rozhodně jezdit neměli? Co by nám mohlo hrozit v případě takového způsobu jízdy?*

- *Co musíš udělat, pokud jedeš na kole, než odbočíš?*
- *Co bychom měli udělat, než nasedneme na kolo?*
- *Víte, bez čeho by žádný cyklista nikdy neměl vyjet na jízdním kole? (bez cyklistické přilby)*
- *Do kolika let je u nás jízda na kole s cyklistickou přilbou povinná?*
- *Při jakých dalších aktivitách, kromě jízdy na kole, bychom ji měli ještě nosit?*
- *Co je u přilby bezesporu důležité? Na co si musíme dávat pozor, pokud si s rodiči půjdeme koupit cyklistickou přilbu? Pouhé nasazení na hlavu nestačí, co si při tom musíme pohlídat, pokud v ní chceme jezdit na kole?*
- *Před čím nás cyklistická přilba na kole může ochránit?*
- *Pokuste se odhadnout, z kolikátého patra budovy může mít pád na beton stejné následky jako srážka cyklisty s autem v malé rychlosti?*

Náměty na činnosti:

– **Zásady začínajícího cyklisty**

Zaměření: pravidla silničního provozu pro jízdu na kole

Cíl:

- žák vysvětlí nutnost dodržování základních zásad bezpečné jízdy na kole

Metoda: práce s textem (pracovní list), výklad

Organizační forma: individuální činnost, společná reflexe

Pomůcky: pracovní list pro každého žáka (viz Příloha č. 23)

Průběh: Žáci se samostatně pokusí vyluštít tři úkoly, které jsou obsahem pracovního listu. Učitel případně žákům napoví princip luštění. Vyřešením těchto úkolů se dozví tři zásady bezpečnosti jízdy na kole. Řešením jsou tyto zásady:

- *Než cyklista odbočí na křižovatce, musí se podívat za sebe a dát znamení paží.*
- *Jakmile s kolem vyjedu na silnici, musím jako ostatní řidiči znát a dodržovat pravidla a pozorně sledovat dopravní značky.*
- *Sám smím na silnici vyjet až od deseti let. Do té doby jen doprovodu dospělého.*

Učitel si s dětmi následně o těchto zásadách povídá. Ukazuje žákům, jak správně dáváme znamení rukou, pokud chceme při jízdě na kole odbočit.

Další možnosti: V souvislosti s tím si učitel se žáky může povídat o dalších zásadách bezpečnosti na kole. (Dětství bez úrazu o.p.s.: Prevence úrazů dětí. [online])

– **Dokončete správně věty**

Zaměření: výbava jízdního kola a cyklisty

Cíl:

- žák objasní význam daných částí povinné výbavy jízdního kola

Metoda: didaktická hra

Organizační forma: skupinová činnost, společná reflexe

Pomůcky: žádné

Průběh: Žáci se rozdělí do skupin přibližně po čtyřech. Učitel říká nahlas věty, které mají žáci dokončit. Žáci se mezi sebou ve skupině mají poradit, jak by měla věta správně pokračovat. Skupina, která jako první doplní větu správně, získává bod. Podmínkou však je, že se musí hlásit všichni žáci ze skupiny, jinak nemůže být vyvolaná.

1. obrázek: *Když jedu na kole po silnici a předjíždí mě auto, musím....*
2. obrázek: *Pokud chci na kole zpomalit nepozastavit, nesmí mi na kole chybět....*
3. obrázek: *Pokud spadnu z jízdního kola, ochrání mě před úrazem hlavy a rukou...*
4. obrázek: *Abych nesrazil chodce, musím mít na kole...*
5. obrázek: *Abych nebyl od bláta, když pojedou na kole v dešti, pomohou mi na kole...*
6. obrázek: *Pokud jedu na kole, musí mě vidět řidiči vozidel, proto potřebuji...*
7. obrázek: *Když jedu na kole a chci odbočit, musím ...*
8. obrázek: *Vždy je třeba dodržovat pravidla proto, pokud jedeme s kamarádem na kole*

– **Vyprávěj příběh jízdního kola, kterému něco chybí**

Zaměření: výbava jízdního kola a cyklisty

Cíl:

- žák popíše možné následky chybějící části povinné výbavy jízdního kola

Metoda: práce s obrazem, produkční činnost

Organizační forma: individuální činnost, společná reflexe

Pomůcky: obrázky jízdního kola s chybějícími částmi

Průběh: Každý žák si vytáhne kartičku s obrázkem jízdního kola, kterému však chybí jedna část z povinné výbavy. Na každém obrázku je však chybějící část jízdního kola jiná. Žáci se nyní „personifikují“ do role kola a připraví si krátké vyprávění, ve kterém kladou důraz na možné následky chybějících prvků povinné výbavy. V příběhu by však nemělo zaznít, jaká část kolu konkrétně chybí. Žáci si poté sednou do kruhu a postupně si jednotlivé příběhy vyprávějí. Ostatní žáci se snaží poznat, která z částí žákovi jakožto kolu chybí. Učitel musí podle obrázku zkontrolovat, zda žák onu chybějící část kola sám správně poznal.

Mezipředmětové vztahy: český jazyk

– **Proč je důležité nosit cyklistickou přilbu?**

Zaměření: výbava jízdního kola a cyklisty

Cíl:

- žák vysvětlí význam nošení cyklistické přilby při jízdě na kole

Metoda: rozhovor, demonstrace

Organizační forma: společná činnost

Pomůcky: meloun, cyklistická přilba, modelína, polovina skořápky z vlašského ořechu

Průběh: Učitel si s dětmi nejdříve pomocí řízeného rozhovoru povídá o významu nošení cyklistické přilby na kole. Následně jim ukáže pokus. Do starší, nepoužívané přilby upevní meloun a před žáky jej pustí na zem. Meloun zůstane nepoškozený. V druhé části pokusu pustí učitel meloun na zem bez přilby, žáci mohou pozorovat, jak se roztrhne.

Další možnosti: Žáci si poté mohou sami vymodelovat z hlíny malou hlavu, pustit ji na zem z malé a větší výšky (přibližně 1 metr). Poté na ni připevní prázdnou skořápku a pokus zopakují.

(Heinrichová, 2006)

– **Příběh vyprávějí o chlapcově úrazu na kole**

Zaměření: výbava jízdního kola a cyklisty

Cíl:

- žák zhodnotí riziko neopatrného chování

Metoda: práce s textem, řízený rozhovor

Pomůcky: obrázky chlapce na kole pro tvorbu příběhu (viz Příloha č. 24)

Organizační forma: individuální činnost, společná reflexe

Průběh: Žáci mají na magnetické tabuli pět obrázků představující obrázkovou osnovu pro vyprávění příběhu o chlapci a o jeho výletu na kole, který mají za úkol vymyslet a napsat. Opět příběh začíná stejnou větou jako v první části: „*Aleš se rozhodl, ...*“. Jakmile žáci příběh dokončí, učitel je postupně vyzývá, aby jej přečetli ostatním. U každého vyprávění učitel vybírá vhodné momenty a ptá se dětí:

- *Kde udělal chlapec chybu?*
- *Na co zapomněl?*
- *Bylo v něčem jeho chování nebezpečné?*
- *Mohl chlapec svému zranění nějakým způsobem předejít?*
- *Co se mu stalo?*
- *Může mít jeho úraz trvalé následky?*

Další možnosti: Každý žák vymyslí a napíše vlastní smyšlený příběh s odstrašujícím nebo úsměvným koncem o tom, jak boural na kole.

Poznámka: Pokud některý z žáků utrpěl úraz při jízdě na kole, může o něm napsat krátké vypravování.

Mezipředmětové vztahy: český jazyk

– **Nácvik techniky jízdy na kole**

Zaměření: rozvoj rovnováhy a obratnosti

Cíl:

- *žák rozvíjí schopnost rovnováhy a obratnosti*
- *žák bezpečně projede na kole danou cyklistickou dráhu*

Metoda: nácvik

Organizační forma: individuální činnost (školní nebo dopravní hřiště)

Pomůcky: jízdní kola, cyklistické přilby, kužely, popřípadě PET láhve, zvonek, provázek

Průběh: Žáci v menších skupinkách, přibližně po 6-8 prakticky nacvičují správnou techniku jízdy na kole. Projíždějí za sebou v

Nejdříve si procvičí základní prvky držení rovnováhy a obratnosti:

- Žáci jedou za sebou s dostatečnými rozestupy zpočátku přímou dráhou, poté projíždějí pravotočivou a levotočivou zatáčkou.
- Žáci projíždějí jednoduchou slalomovou dráhou a střídavě řídí levou a pravou rukou, druhou ruku mají v upažení.
- Žáci nacvičují brzdění a zastavování při pomalém dojezdu na čáře, poté před nečekanou překážkou.
- Žáci projíždějí dráhou, při které se musí během podjíždění větve stromu dotknout zvonku, který je na ní zavěšen (asi 2 m od země).
- Při projíždění dráhou se žáci nesmí dotknout dvou tyčí postavených vedle sebe ve vzdálenosti asi 60 cm (šíře řídicích + 10 cm).

– **Jízda zručnosti na kole**

Zařazení: jízda zručnosti

Cíl:

- žák si nasadí správně cyklistickou přilbu, ochranné rukavice a chrániče loktů
- žák bezpečně projede na kole danou cyklistickou dráhu

Metoda: nácvik

Organizační forma: individuální činnost (školní nebo dopravní hřiště)

Pomůcky: jízdní kola, cyklistické přilby, kužely, popřípadě PET láhve, prkna na lávku, křída nebo páska na vyznačení trasy

Průběh: Učitel dětem podle jejich možností připraví na školním či dopravním hřišti jednoduchou cestu pro jízdu zručnosti na jízdním kole, při které si děti vyzkouší svoji obratnost a dovednost jízdy na kole. Zároveň prokážou dovednost samostatně si nasadit cyklistickou přilbu a další ochranné prvky, jelikož bez nich jim není dovoleno zúčastnit se. Úkolem každého zúčastněného žáka tedy bude nasadit si správně cyklistickou přilbu a bezpečně projet danou překážkovou dráhu, jejíž náplní je:

- jízda v úzké pěšině ohraničené kužely
- slalom mezi kužely (PET láhvemi zčásti naplněnými vodou nebo pískem),

- podélný a příčný přejezd prkna (překážky),
- správné ukázání rukou před odbočením,
- pomalá jízda,
- jízda v písku.

Poznámka: Učitel musí řádně dbát na to, aby měl každý žák jedoucí na kole správně nasazenou cyklistickou přilbu, jinak je ze hry okamžitě vyloučen.

Oblast prevence: Letní období

Cílem oblasti je vést žáky k bezpečnému chování; rozpoznávání rizikových situací v letním období; k uvědomování si rizika letního období v souvislosti s přírodními podmínkami.

Vzdělávací oblast: Člověk a jeho svět

Tematický okruh: Rozmanitost přírody, Člověk a jeho zdraví

Zaměření: bezpečné chování v rizikových situacích v období léta v souvislosti s přírodními podmínkami; rizikové činnosti

Obsah:

- Bezpečné chování v situacích nepříznivého počasí (bouřka, krupobití, vichřice)
- Riziková místa v přírodě (skály, lomy, propasti, pískovny, jeskyně)
- Rizika činností a předcházení jim v souvislosti s tábořením a přípravou ohně (činnosti, při kterých se používá náradí spojené s přípravou ohně, jejich správné držení, nebezpečí práce s nožem a sekerou)
- Objasnění, za jakých okolností a na jakých místech se může používat otevřený oheň, objasnění významu cedule Zákaz rozdělávání ohně, Vstup s ohněm zakázán
- Možné příčiny vzniku požárů v lese
- Jak se zachovat v případě požáru v lese

Poznámka: Rizika spojená s koupáním ze třetího ročníku oblasti Letní období lze zařadit také do této oblasti.

Náměty na rozhovor a společnou diskusi:

- *Jaké nepříznivé počasí nás může zastihnout v létě ve volné přírodě?*

- *Kde se můžeme dopředu dozvědět, jaké bude počasí?*
- *Podle čeho poznáme, že bude bouřka?*
- *Jak bychom se měli při bouřce správně zachovat, aby nám nehrozilo nebezpečí?*
- *Co bychom při bouřce naopak vůbec dělat neměli?*
- *Jaké nebezpečí může člověku při bouřce hrozit?*
- *K čemu slouží hromosvody? Kde se s nimi můžeme setkat?*
- *V čem se liší oheň od ostatních přírodních živlů? Jaké je jeho riziko?*
- *Na jakých místech se především můžeme setkat s výstražnými tabulkami „Zákaz rozdělávání ohně!“ a „Vstup s ohněm zakázán!“?*
- *Proč je v obdobích velkého sucha zakázáno rozdělávat oheň v lese?*

Náměty na činnosti:

– **Nebezpečí ohně**

Zaměření: rizika letních prázdnin

Cíl:

- žák navrhne možnou příčinu vzniku lesního požáru

Metoda: práce s textem

Organizační forma: skupinová činnost, společná reflexe

Pomůcky: text „Zákaz rozdělávání ohně“ (viz Příloha č. 25)

Průběh: Učitel žákům přečte ukázkou, která by měla u žáků probudit vědomí o velkém nebezpečí tohoto přírodního živlu. Žáci jsou poté vyzváni, aby jmenovali slova, která podle nich oheň dokonale popisují (např. nevyzpytatelný, rychle se šířící, zákeřný apod.). Poté se žáci rozdělí do skupin přibližně po čtyřech. Úkolem každé skupiny je sepsat krátkou reportáž do novin o tom, jak dva chlapci v důsledku nedbalosti založili požár v lese.

– **Zásady chování při bouřce v přírodě**

Zaměření: nástrahy počasí a přírody

Cíl:

- žák vyjmenuje a vysvětlí zásady bezpečného chování při bouřce v přírodě

Metoda: řízený rozhovor

Organizační forma: individuální činnost, společná reflexe

Pomůcky: příběh a obrázky (viz Příloha č. 26)

Průběh: Učitel žákům přečte příběh, ve kterém vystupuje pět kamarádů, kteří se vydali na výlet. Na výletě je však přepadla náhlá bouřka. K příběhu se pojí pět obrázků s popisem, které zobrazují, jak se při bouřce každý z kamarádů zachoval. Tyto obrázky rozdá učitel žákům, každý z nich dostane jeden. Žáci se mají rozhodnout, zda se dítě na obrázku zachovalo správně, nebo ne. K obrázku dopíše, proč jeho jednání považují za správné či špatné. Následně žáci vytvoří skupinky podle toho, zda je na jejich obrázku zobrazena situace správného nebo nebezpečného chování dětí při bouřce. Poté si žáci své obrázky navzájem představí a zdůvodní, zda a proč považují chování dítěte na obrázku za bezpečné/nebezpečné. Jejich. Až si žáci navzájem představí všech pět obrázků, ptá se učitel celé třídy:

- *Jak byste se v tomto příběhu zachovali vy?*
- *Myslíte si, že je dobré, když se kamarádi rozdělili? Proč?*
- *Stala se vám již někdy podobná situace jako dětem? Kam jste se před bouřkou rozhodli ukrýt? Bylo by vaše rozhodnutí správné?*

(Dětství bez úrazu o.p.s.: Prevence úrazů dětí. [online])

– **Pobyt v přírodě**

Zaměření: výlety, táboření, pobyt v přírodě

Cíl:

- žák navrhne možné úrazy jako následky rizikových činností

Metoda: diskuse, práce s textem

Organizační forma: individuální činnost, společná reflexe

Pomůcky: texty „Na skály“, „Do jeskyň“, „Na stromy“ (viz Příloha č. 27)

Průběh: Učitel rozdá texty se třemi různými příběhy vyprávějíci o nebezpečném lezení na skály, do jeskyň a na stromy. Každý z žáků dostane jeden příběh, který si pozorně přečte. Na pokyn učitele vytvoří každý žák trojici se spolužáky, kteří četli jiný příběh. Navzájem si sdělí, o čem jednotlivé příběhy vyprávěly. Následně každý žák na základě přečtených příběhů i příběhů slyšených od svých spolužáků sepiše úrazy či poranění, které by se mohly člověku při riskantních činnostech v přírodě

stát. Poté společně s učitelem diskutují nad možnými úrazy jakožto následky rizikových činností.

7.5 PÁTÝ ROČNÍK

Oblast prevence: Prostředí domova

Cílem oblasti je vést žáky k bezpečnému chování; k rozpoznávání rizikových situací v prostředí domova, dále ke schopnosti poradit si v případě požáru.

Vzdělávací oblast: Člověk a jeho svět

Tematický okruh: Místo, kde žijeme, Člověk a jeho zdraví

Zaměření: riziko manipulace s elektrickými spotřebiči; rizika nebezpečných látek v domácnosti; způsob správného chování v situaci požáru

Obsah:

- Rizika v souvislosti s provozem elektrických spotřebičů a plynového lokálního topení
- Základní pravidla bezpečného zacházení s elektrickými a plynovými spotřebiči
- Opakování možných příčin vzniku požáru v domácnosti
- Jak se zachovat, pokud doma začne hořet
- Možnosti hašení požáru
- Domácí únikový plán, způsob vyhlášení požáru
- Ochrana proti požáru v podobě požárních hlásičů
- Zásady bezpečného užívání léku, riziko otravy; co můžeme vyčíst z příbalových informací k lékům
- Riziko otravy jedovatými pokojovými rostlinami
- Riziko otravy plynem, čisticími prostředky, chemickými látkami, neznámými a nebezpečnými látkami ve sklepích
- Zásady bezpečného chování při manipulaci s rizikovými látkami; co můžeme vyčíst z obalů chemických prostředků
- Poznávání jedovatých pokojových rostlin a hub

- Kresba možného evakuačného plánu domácnosti
- Jak se zachovat, pokud začne doma hořet

Náměty na rozhovor a společnou diskusi:

- *Představte si, že jste doma a najednou vás velmi rozbolela hlava, nikdo z rodiny doma není, co uděláte? Proč bychom si nemohli vzít léky samy?*
- *Znáte některé pokojové rostliny, které by mohly být našemu zdraví nebezpečné? Jaké konkrétní nebezpečí představují?*

Náměty na činnosti:

– **Pozor na chemické látky**

Zaměření: rizika otrav, jejich příčiny, příznaky

Cíl:

- žák vysvětlí riziko požití chemických přípravků

Metoda: řízený rozhovor

Organizační forma: společná činnost

Pomůcky: PET láhve s vodou s cedulkami různých chemikálií, stůl

Průběh: Učitel připraví předem na stůl šest PET láhví, které jsou předem polepeny cedulkami s nápisy: Denaturovaný líh; Hnojivo na květiny; Prostředek na hubení škůdců, Hydroxid sodný; Peroxid vodíku; Roztok na chemikálie.

Jednu láhev nechá bez cedulky s původní etiketou limonády. Láhve jsou zprvu otočeny těmito nápisy k žákům obráceně tak, že je nemohou přečíst. Učitel se žáků ptá:

- *Tipnete si, co může být na první pohled v těchto láhvích?*
- *Ze které byste se napili?*

Poté postupně otočí láhve s nápisy směrem k žákům.

- *Už víte, ze které bychom se mohli napít, aniž by nám hrozilo nebezpečí?*
- *Jak říkáme souhrnně těmto látkám obsažených v láhvích?*
- *Víte, co by se mohlo stát, pokud bychom se z nich napili?*
- *Kde tyto prostředky bývají zpravidla uschovány?*

- *Otravy nezpůsobují pouze různé chemickými prostředky. Na co dalšího bychom si měli dát doma pozor, jelikož by to mohlo způsobit otravu?* (léky, pokojové rostliny, zkažené potraviny, alkohol, cigarety, plyn, čisticí prostředky)

– **Nebezpečí léků**

Zaměření: rizika otrav, jejich příčiny, příznaky

Cíl:

- žák vysvětlí nebezpečí daného léku

Metoda: práce s textem, hraní rolí

Organizační forma: skupinová činnost, společná reflexe

Pomůcky: prázdné krabičky léků s příbalovými informacemi

Průběh: V první části činnosti rozdá učitel žákům ve trojicích prázdné krabičky různých léčivých přípravků s příbalovým informačním textem daného léku. Nechá krátkou chvíli pro seznámení žáků s těmito léčivými přípravky a sdělí, co bude jejich úkolem. Z informací mají vyčíst a zapsat:

- k jakým účelům je daný lék určen, co léčí, k čemu se používá;
- kdo nesmí lék užívat;
- jak často a jakým způsobem se podává.

Ve druhé části si žáci v rámci trojic rozdělí role; jeden z žáků bude dospělý člověk, další dva budou představovat jeho nemocné děti. Žáci při nácviu scének vycházejí z informací, které si měli nastudovat. Úkolem žáků představující děti je zahrát příznaky problémů, onemocnění, při kterých má daný lék pomoci. Jeden z žáků bude mít roli o trochu těžší, jelikož bude hrát roli jedince, kterému se lék podat nesmí (např. je alergický na látku v něm obsaženou, nesmí jej užívat vzhledem k nízkému věku apod.) a vhodně tento fakt do scénky zakomponovat. Žák v roli rodiče musí lék správným způsobem podat a říci, jak často, a kterému dítěti jej bude dávat. Učitel žákům vysvětlí základní pravidla pro užívání a uchování léků. Zdůrazní, že děti samy, bez dohledu dospělé osoby, léky brát nemohou.

– **Příprava pohoštění**

Zaměření: rizika v souvislosti s provozem elektrických a plynových spotřebičů

Cíl:

- žák udržuje pořádek a čistotu pracovních ploch
- žák dodržuje základy hygieny a bezpečnosti práce

Metoda: produkční činnost

Organizační forma: skupinová činnost, společná reflexe

Pomůcky: recept pro každou skupinu žáků, vybavení cvičné kuchyňky

Průběh: Při příležitosti přípravy pokrmů ve cvičné kuchyňce mají žáci možnost praktického ověření svých dovedností v souvislosti s bezpečnou manipulací s elektrickými, či plynovými spotřebiči. Z hlediska bezpečnosti a organizace práce rozdělí učitel žáky do čtyř menších skupinek podle vybavení kuchyně. Každá skupinka bude pracovat ve vyhrazeném prostoru kuchyňské linky, kde mají také předložen pracovní postup - recept, podle kterého mají postupovat. Žáci mají za úkol připravit podle receptu jednoduchý pokrm. Při tom však musí řádně dodržovat veškeré zásady bezpečného zacházení s kuchyňskými spotřebiči. Během přípravy učitel kontroluje chod a průběh činností v obou skupinkách. Hlavním smyslem činnosti je upevňování pravidel bezpečného chování v prostředí kuchyně. V této souvislosti

Poznámka: Vhodné k realizaci v hodinách pracovních činností při přípravě pokrmů.

Oblast prevence: Zimní období

Cílem oblasti je vést žáky k bezpečnému chování; rozpoznávání rizikových situací v zimním období; k uvědomování si rizika zimního období v souvislosti s přírodními podmínkami; dále vést žáky k provozování bezpečných sportovních aktivit v zimním období.

Vzdělávací oblast: Člověk a jeho svět

Tematický okruh: Místo, kde žijeme, Rozmanitost přírody, Člověk a jeho zdraví

Zaměření: bezpečnost při provozování zimních sportovních aktivit v zimním období

Obsah:

- Rizika zimních sportovních aktivit
- Zásady bezpečné jízdy na lyžích, snowboardech, sáních, bobech, bruslích

- Zásady bezpečného pohybu na zamrzlých vodních plochách v přírodě
- Nebezpečná a riziková místa pro zimní sportovní aktivity, příklady s vazbou na lokalitu místa bydliště a školy
- Vhodné a nevhodné povětrnostní podmínky v zimě pro sportování
- Možná nebezpečí na svazích, sjezdovkách, vleku, lanovce
- Možná nebezpečí horské turistiky (sněhová pole, laviny atd.)
- Způsoby ochrany při provozování zimních sportovních aktivit (řádná výzbroj a výstroj)
- Příklady rizikového chování při provozování zimních sportovních aktivit a typické úrazy jako následky (zlomeniny, vykloubeniny, úrazy hlavy, páteře, řezná poranění), jejich příčiny a předcházení jim

Náměty na rozhovor a společnou diskusi:

- *Co způsobuje silný mráz v zimě?*
- *Na které ledové ploše je bezpečno?*
- *Na co si musíme dát pozor při hokeji a při bruslení?*
- *Jaké nebezpečí nám může hrozit na svazích, sjezdovkách?*
- *Za jakého počasí bychom rozhodně neměli lyžovat?*
- *Proč se seřizuje vázání na lyžích?*
- *Kdo je horská služba? V jakých situacích se na ni můžeme obrátit s prosbou o pomoc?*

Náměty na činnosti:

Vymyslete příběh a předved'te jej

Zařazení: rizika zimních sportů

Cíl:

- žák navrhne možné zásady bezpečného chování při provozování daného zimního sportu, činnosti

Metoda: tvůrčí činnost, dramatizace, řízený rozhovor

Organizační forma: skupinová činnost, společná reflexe

Pomůcky: kartičky s názvy zimních sportů, linkované archy papíru, psací potřeby pro každou skupinu

Průběh: Učitel rozdělí žáky do skupin přibližně po čtyřech. Každá skupina si vytáhne kartičku s názvem jednoho zimního sportu či pohybové činnosti (hokej, lyžování, bruslení, jízda na snowboardu, klouzání, sáňkování). Žáci mají za úkol v rámci skupiny společně vymyslet a napsat příběh podle zadané osnovy, který bude s daným sportem či činností souviset. Podmínkou je, že v něm musí vystupovat čtyři postavy. Zadaná osnova obsahuje následující body:

1. Bezvadný nápad
2. Neočekávaný problém
3. Nepříjemná bolest
4. V nemocnici
5. Ponaučení do příště

Následně skupiny své vymyšlené příběhy přečtou ostatním a následně je také zahrají. Učitel ke každému z příběhů pokládá otázky:

- *O jakém sportu příběh vyprávěl?*
- *Co se v příběhu stalo?*
- *Byla celá událost náhoda, nebo můžeme najít nějaké příčiny? Čí to byla vina?*
- *Pokud bys byl na místě (jméno postavy, které utrpěla poranění, úraz) choval by ses stejně? Pokud ne, jak by ses choval, aby ses této nepříjemnosti vyhnul?*
- *Jaké plyne z příběhu ponaučení?*

Další možnosti: Žáci poté ve stejných skupinách vytvoří a sepiší zásady, kterých je nutné při daném zimním sportu či činnosti dbát.

Oblast prevence: Letní období

Cílem oblasti je vést žáky k bezpečnému chování a rozpoznávání rizikových situací v letním období; k uvědomování si rizika letního období v souvislosti s přírodními podmínkami; k provozování bezpečných sportovních aktivit v letním období

Vzdělávací oblast: Člověk a jeho svět

Tematický okruh: Místo, kde žijeme, Rozmanitost přírody, Člověk a jeho zdraví

Zaměření: bezpečnost při provozování sportovních aktivit v letním období

Obsah:

- Vysvětlení pojmu *adrenalinový sport*
- Vysvětlení a objasnění rizika sportovních aktivit v období léta (vodních sportů jako např. jízda na kánoji, výškové sporty, volnočasové aktivity související se silničním provozem ...)
- Zásady bezpečného chování při provozování letních sportovních aktivit, činnosti
- Bezpečná místa v obci pro provozování sportovních aktivit v období léta, vyhledávání konkrétních míst pro provozování daných sportů v plánu obce
- Specifika lokality dané obce a jejího okolí pro bezpečné trávení dnů volna
- Rizika volnočasových aktivit souvisejících se silničním provozem
- Nevhodná místa pro vodní sporty (nebezpečí neznámé vody)
- Nebezpečí skoků do vody a výškových sportů (poranění páteře s následným ochrnutím, poranění různých částí těla, riziko smrti)
- Riziko otrav jedovatými rostlinami, houbami (druhy jedovatých rostlin a hub)

Náměty na rozhovor a společnou diskusi:

- *Vyzkoušel již někdo z vás některý z adrenalinových sportů?*
- *Jaké volnočasové aktivity souvisí se silničním provozem?*
- *Chodíváte do lesa sbírat houby? Na co si musíme dávat při sběru hub pozor?*
- *Znáte některé jedovaté houby?*

Náměty na činnosti:

– **Kde bezpečně můžeme v naší obci trávit volný čas?**

Zaměření: bezpečná místa v obci pro provozování letních sportovních aktivit

Cíl:

- žák vyhledá v plánu obce vhodná místa určená k provozování dané volnočasové aktivity

Metoda: pracovní činnost

Organizační forma: skupinová činnost, společná reflexe

Pomůcky: plán obce a okolí

Průběh: Žáci se rozdělí do několika skupin. Každá skupina si vylosuje jedno z témat, kterými jsou následující otázky s názvy volnočasových aktivit související s dodržováním pravidel silničního provozu:

- Kde bezpečně můžeme v našem městě jezdit na kole?
- Kde bezpečně můžeme v našem městě jezdit na kolečkových bruslích?
- Kam se bezpečně vydat v našem městě na procházku?
- Kde bezpečně můžeme v našem městě hrát různé pohybové hry?

Úkolem skupin je zpracovat a sepsat co nejvíce informací vztahujících se na dané téma. Žáci mohou čerpat z vlastních zkušeností, vyhledávat informace pomocí internetu, publikací o obci, místního tisku apod.

Mezipředmětové vztahy: český jazyk, informační a komunikační technologie

– **Nebezpečná sázka**

Zaměření: letní adrenalinové sporty

Cíl:

- žák vyjádří vlastními slovy možná rizika adrenalinových sportů

Metoda: rozhovor, výklad

Organizační forma: společná činnost

Pomůcky: žádné

Průběh: Žáci pracují ve dvojicích se spolužákem v lavici, učitel žákům vypravuje následující příběh:

Petr byl vždycky nejlepší a nejrychlejší, na kolečkových bruslích se pohyboval, jako by se s nimi už narodil. Vždycky nosil modrou kšiltovku. Měl rád volnost a vítr kolem hlavy. Velice rychle se naučil veškeré přemety a otočky na U-rampě. Ale jeho největším snem bylo sjet tu nejprudší dvouproudovku ve městě a překonat svůj starý rychlostní rekord. Ale hlavně, co ho na tom nejvíce lákalo, byl adrenalin. Podařilo se mu přemluvit Mirka, aby s ním do toho také šel. Vsadili se, kdo sjede trať rychleji. Soudci byli všichni ostatní kluci ze třídy. Mirek byl rychlejší, ale nestavil na křižovatce zastavit na červenou a vjel do křižovatky přímo pod kola jedoucího nákladního auta, které už nestihlo zabrzdit, Mirek namísto zahynul, bylo to zbytečné úmrtí ...

Učitel pokládá žákům po vyprávění následující otázky, nad kterými se nejdříve se nejdříve sami zamyslí a odpovědi sepíší na papír. Své odpovědi následně porovnají se svým spolužákem v lavici. Poté učitel otázky opět opakuje, při tom vyzývá dvojice žáků, ke sdělení svých odpovědí. Prostřednictvím činnosti tak společně vyvodí možná rizika adrenalinových sportů.

- *Z jakého důvodu k tragické nehodě došlo?*
- *Kde a kdy nastal kritický okamžik?*
- *Jak asi celá událost ovlivní život Petra a ostatních chlapců? Co se asi stane s řidičem auta?*
- *Kdo nese zodpovědnost za tragédii?*
- *Pokud bys byl (a) na místě Mírka, a někdo by se s tebou chtěl vsadit, jak by ses zachoval (a)?*
- *Kdo a proč udělal chybu?*
- *Dalo se nějakým způsobem ovlivnit, aby k tragédii nedošlo?*
- *Jaké jiné podobně riskantní sporty znáte?*
- *Co vy sami a takový druh adrenalinových sportů? Už jste některý zkusili?*
- *Co vás k tomu vedlo? Nebáli jste se, že by se vám při tom mohlo něco stát?*

– **Seznamte spolužáky s danou rostlinou či houbou**

Zaměření: rizika otrav, jejich příčiny, příznaky

Cíl:

- žák navrhne způsob kde vyhledat informace o jedovatosti hub
- žák vyhledá za pomoci atlasu informaci

Metoda: řízený rozhovor, práce s textem

Organizační forma: individuální činnost, společná reflexe

Pomůcky: obrázky jedovatých rostlin a hub (viz Příloha č. 28), encyklopedie, atlasy rostlin, atlasy hub, úrazové notýsky, tvrdý arch papíru formátu A5 pro každého žáka, pastelky

Průběh: Učitel žáky ve dvojicích vyzve k tabuli, kde jsou rozprostřeny na zemi bílé kartičky. Z druhé strany kartiček jsou obrázky hub a rostlin. Každá dvojice si vybere jednu kartičku a obrázek na ní si prohlédne. Učitel se žáků ptá:

- *Znáte někdo název rostliny nebo houby, kterou máte na obrázku? Víte o ní něco zajímavého, o co byste se chtěli s ostatními podělit?*
- *Pokud chceme znát název rostliny nebo houby, kterou neznáme, kde bychom je našli?*
- *Jaké další informace se zde například můžeme ještě dozvědět?*

Následně žáky seznámí s jejich úkolem; seznámit ostatní spolužáky s danou či houbou. Žáci by měli říci, zda by mohla daná rostlina nebo houba představovat jisté riziko pro jejich zdraví, pokud ano, tak jej vysvětlit. Dále jim sdělí, kde by se s takovou rostlinou nebo houbou mohli setkat (doma, v okolí bydliště, v lese ...). Tomu však předchází, že veškeré informace o dané rostlině vyhledají v atlase či v encyklopediích, které mají volně k dispozici na stolech, kam je učitel předem umístil. Důležité informace vyberou a sepíší na papír. Poté následuje „přednáška odborníků“, kde jsou žáci seznámeni s jedovatými rostlinami a houbami.

Další možnosti: Žáci si danou rostlinu či houbu překreslí na tvrdý arch papíru, napíší její název a připiší informace, které o ní vyhledali. Následně si všechny práce sváží, vytvoří si tak společný atlas jedovatých hub a rostlin. Dále si mohou jedovaté houby a rostliny zakreslit nebo zapsat do úrazových notýsků.

Závěr: Bezpečné chování jako prevence úrazů

Cílem oblasti je vést žáky ke zhodnocení vlastního chování z hlediska ochrany fyzického zdraví v každodenních situacích, k upevňování získaných znalostí a vědomostí jako základu pro uplatnění dovedností v praktickém životě.

Výstupy:

- Žák je schopen předvídat možné riziko vzniku úrazů v různých situacích každodenního života
- Žák chápe podstatu ochrany vlastního zdraví
- Žák uplatňuje v činnostech každodenního života znalost pravidel bezpečného chování
- Žák ví, jak se zachovat v situaci, která může být příčinou vzniku úrazu

Náměty na činnosti:

– **Najdi spolužáka, který dodržuje zásady bezpečného chování**

Zaměření: bezpečné chování

Cíl:

- žák zhodnotí své chování z hlediska dodržování pravidel bezpečnosti

Metoda: průzkum

Organizační forma: individuální činnost, společná reflexe

Pomůcky: pracovní list (viz Příloha č. 29)

Průběh: Žáci společně s učitelem nejdříve diskutují o tom, zda všude a za všech okolností dodržují zásady bezpečného chování. Poté dostane každý žák pracovní list, na kterém je deset obrázků znázorňujících určitou znalost, dovednost související s bezpečným chováním a ochranou před úrazy. Žáci chodí s pracovním listem a tužkou po třídě a ptají se svých spolužáků, zda tyto dovednosti ovládají. K obrázku si zapíše jméno spolužáka, který jim jako první odpoví kladně. Poté se společně s učitelem posadí do kruhu a hlásí jména spolužáků, kterým je daná dovednost, znalost vlastní. Vyvolaní žáci postupně jednotlivé zásady bezpečného chování vysvětlují a zdůvodní, proč je dobré chovat se tímto způsobem a co by se mohlo stát, kdyby se tak nechovali. Učitel na závěr shrne, jakým způsobem vedou všechny zmiňované zásady bezpečnosti k předcházení úrazům. (Dětství bez úrazu o.p.s.: Prevence úrazů dětí. [online])

– **Varujte mladší žáky**

Zaměření: pravidla bezpečného chování

Cíl:

- žák navrhne možná pravidla pro bezpečné chování

Metoda: pracovní činnost

Organizační forma: skupinová činnost

Pomůcky: papír formátu A2 pro každou skupinu, psací potřeby, obrázky z časopisů, nůžky, lepidla, pastelky, zvýrazňovače

Průběh: Žáci se rozdělí do několika skupin. Jejich úkolem bude vytvořit plakáty, obsahující zásady a pravidla bezpečného chování ve školním prostředí na jedno

z vylosovaných témat v souvislosti se školním prostředím. Žáci mohou plakáty ztvárnit také výtvarně. Plakát vytvoří na jedno z následujících témat, které si vylosují:

- Bezpečně v tělesné výchově;
- Bezpečně o přestávkách;
- Bezpečně k ostatním spolužákům;
- Bezpečně během školních akcí

Poznámka: Žáci si jimi navržená pravidla mohou zapsat také do svých úrazových notýsků a vyvěsit na společnou nástěnku.

Mezipředmětové vztahy: výtvarná výchova, pracovní činnosti

– **Proč by se nám nemohl stát úraz?**

Zaměření: pravidla bezpečného chování

Cíl:

- žák navrhne pravidla bezpečného chování ve škole v souvislosti s daným tématem

Metoda: pracovní činnost

Organizační forma: skupinová činnost, společná reflexe

Pomůcky: papíry formátu A3 pro každou skupinu, kartičky s otázkami

Průběh: Žáci jsou rozděleni do čtyř skupinek. Skupiny se mezi sebou domluví na místech, na kterých budou po dobu činnosti pobývat tak, aby se navzájem nerušily. Učitel postupně skupiny obejde se čtyřmi kartičkami, vybraný žák z ní vylosuje jednu z kartiček, na kterých jsou napsána témata související s chováním žáků vůči ostatním, které by mohlo vést k úrazu:

- Jak bychom se měli bezpečně chovat, aby se nám nestal ve třídě úraz?
- Jak bychom se měli bezpečně chovat, aby se nám nestal ve škole úraz?
- Jak bychom se měli bezpečně chovat, abychom nezpůsobili nikomu ve třídě úraz?
- Jak bychom se měli bezpečně chovat, abychom nezpůsobili nikomu ve škole úraz?

Úkolem žáků bude sepsat všechny možná pravidla bezpečného chování, která je v souvislosti s daným tématem napadnou. Poté dostanou jednotlivé skupiny prostor

k prezentování svých návrhů, ostatní žáci zůstávají ve skupinách sedět na svých místech a poslouchají.

Učitel v závěru shrne hlavní sdělení dané aktivity v rozhovoru s celou třídou pomocí otázek:

- *Jak může ve třídě, na chodbě, při setkání s cizím člověkem dojít k úrazu? Na co si musíme dát pozor?*
- *Čím bychom my sami mohli způsobit někomu v našem okolí úraz? Při čem musíme být opatrní?*
- *Jak bychom mohli těmto úrazům předejít?*

Mezipředmětové vztahy: informatika, výtvarná výchova, pracovní činnosti

– **Výstražné plakáty**

Cíl:

- žák je formou sebereflexe k bezpečnému chování a dodržování zásad vedoucích k ochraně zdraví a předcházení různým úrazům.

Metoda: tvůrčí činnosti žáků

Organizační forma: skupinová činnost, společná reflexe

Pomůcky: papír formátu A2 pro každou skupinu, psací potřeby, obrázky z časopisů, nůžky, lepidla, pastelky, zvýrazňovače

Průběh: Žáci se rozdělí do několika skupin. Jejich úkolem bude vytvořit plakát, prostřednictvím kterého budou varovat ostatní děti před nebezpečím úrazu v souvislosti s různými tématy. Plakát by měl obsahovat rady a varování, které by měly vhodným a zajímavým způsobem děti oslovit a pomohly by vést je k bezpečnému chování a dodržování zásad vedoucích k ochraně zdraví a předcházení různým typům úrazů. Žáci mají za úkol plakáty ztvárnit zajímavou grafickou podobou pomocí počítače. Plakát vytvoří na jedno z následujících témat, které si vylosují:

- Riskovat se nevyplácí!
- Pozor, ať si doma neublížíš!
- Dávej na sebe venku pozor!
- Někteří lidé by ti mohli ublížit

- Aby tě pes nekousl!

Poznámka: Žáci jsou formou sebereflexe vedeni k bezpečnému chování a dodržování zásad vedoucím k ochraně zdraví a předcházení různým úrazům.

Mezipředmětové vztahy: informační a komunikační technologie

– **Proč mohlo k takovému úrazu dojít?**

Cíl:

- žák navrhne možné činnosti, při kterých mohlo k danému úrazu dojít

Metoda: didaktická hra

Organizační forma: individuální činnost, společná reflexe

Pomůcky: kartičky s různými typy her představující nebezpečí úrazu

Průběh: Žáci jsou rozděleni do skupin přibližně po pěti. Každá z nich si vylosuje kartičku, na které je napsán jistý druh úrazu např. zlomenina, úraz hlavy, popálení elektrickým proudem apod. Úkolem žáků je vymyslet a sepsat co nejvíce možných činností, při kterých mohlo k danému úrazu dojít. Žák, který vymyslí nejvíce možných činností, jehož následkem mohl daný úraz být, vyhrává.

8. Realizace

Jsem si vědoma, že pouhé vytvoření metodiky, jejíž účinnost nebyla v praxi ve výuce s dětmi na základní škole ověřená, nestačí. Je to pouze první krůček k tomu, aby mohla v budoucnosti učitelům při výuce na základních školách pomoci. Jsem velmi ráda, že jsem sama její obsah mohla alespoň z malé části realizovat při výuce v prvním ročníku na Základní škole, Komenského 2, ve Žďáře nad Sázavou. Celkem se jednalo o pět vyučovacích hodin předmětu prvouky.

Náplní první hodiny byla tematika úvodní části, ve které bylo mým cílem děti seznámit s tím, co to vlastně úraz znamená, jak souvisí s lidským zdravím člověka, případně jak jej může ovlivnit. Během výuky jsem sama získávala zároveň také povědomí o dosavadních poznatcích a zkušenostech žáků s úrazy. Žáci se do diskuse aktivně zapojovali a vyjadřovali své názory k pokládaným otázkám. Diskusi bylo třeba zorganizovat takovým způsobem, že si žáci mezi sebou posílali míček a hovořil pouze ten, kdo jej v danou chvíli držel. Velmi mě překvapily některé reakce žáků. Například při otázce: „*Jak si představujete zdravého člověka?*“ se mi dostávalo nejen odpovědi typu: „*jako člověka, který netrpí žádnou chorobou*“, ale také „*jako člověka, který se usmívá*“. Také jsme se společně se žáky věnovali významu užívání ochranných pomůcek.

Ve druhé hodině jsme se seznámili s oblastí bezpečného chování při cestě do školy. Jako motivační činnost jsem zvolila, aby mi žáci vyprávěli o tom, co si představí, když se řekne „cesta do školy“. Jak jsem očekávala, mnoho dětí uvádělo slova jako chodník, silnice apod. Jen málokdo řekl něco, co by nebylo z okruhu dopravního prostředí. Zřejmě je to dáno, že již samotné téma k zamyšlení obsahuje slovo „cesta“. Možná by se reakce dětí alespoň trochu lišily, kdybych jim zadala například: „Jak ráno chodívám do školy“. Nebyla to však chyba ba naopak, aktivita svůj účel splnila; děti si tak uvědomily, že se při každodenní cestě do školy stávají účastníky silničního provozu. Žáci se také seznámili se čtyřmi dopravními značkami (Stezka pro chodce, Zákaz vstupu chodců, Přejezd pro chodce, Podchod nebo nadchod). Jelikož však do té doby dopravní značky ve výuce neprobírali, vysvětlili jsme si nejdříve, k čemu vlastně slouží, jaký význam pro lidi nesou a v jaké podobě se s nimi můžeme setkat. Žáci poté zmíněné

značky přiřazovali ke správným názvům, což se jim většinou dařilo. Poté jsme diskutovali o významu jednotlivých značek. Moje volba značky „Podchod nebo Nadchod“ byla poněkud nešťastná, jelikož se v našem městě naše značka nenachází. Jistě tedy při prvním seznámení žáků s konkrétními značkami volit takové, jenž se v obci nachází a děti se tak s nimi již setkali. Další činnosti, které jsem měla připravené, jsem bohužel musela přeložit na příští hodinu, jelikož již nebyl dostatek času.

Foto č. 1 Seznámení s významem značek a jejich tvorba (Milotová, 2015)

První část následující hodiny jsem věnovala stále oblasti „Cesta do školy“. S dětmi jsme si povídali o významu pestrého oblečení, a také jsem se rozhodla zkusit zařadit pojem „reflexní materiál“, který v metodice uvádím až ve druhém ročníku. Co mě opět překvapilo, že se téměř jedna třetina dětí ze třídy při otázce „*Víte děti, co to reflexní materiál znamená?*“ přihlásila. I na moji otázku, zda se ve třídě někde nachází, většina ihned zareagovala a ukazovala mi jej na školních aktovkách. Jeden chlapec mi dokonce ukazoval reflexní nášivku na rukávu své mikiny, což mi přišlo úsměvné. Poté děti ve dvojicích hodnotily pestrost barev na svém oblečení a následně ve skupinkách si vyzkoušeli vlastnost reflexního materiálu „na vlastní kůži“. Děti si zvolily jednoho figuranta, na kterého následně lepily reflexní proužky. „Svítivost“ reflexních proužků

ve tmě, po zhasnutí světel, v nich vzbudila nadšení. Bylo vidět, že je činnost baví. Poté si samozřejmě také ostatní děti chtěli vyzkoušet, jaké to je mít na sobě reflexní pásku. V té chvíli se vyskytla jistá komplikace, jedna dívka si pásku nalepila na čelo, tudíž šla pak s obtížemi odlepit. Byla to chyba, měla jsem děti upozornit na dané riziko. Musím však přiznat, ani nenapadlo, že se tato situace přihodí. Uvedla jsem to tedy poznámku k činnosti dodatečně.

Foto č. 2 a č. 3 Reflexní materiál; „Svítivost“ reflexního materiálu (Milotová, 2015)

Ve čtvrté hodině jsme se zabírali tématem úrazů v prostředí domova. S dětmi jsme společně hovořily o tom, které z činností v domácnosti mohou představovat riziko ohrožení úrazem. Málem se však hodina změnila v „diskusní kroužek“, jelikož si většina dětí některý ten domácí úraz“ očividně zažila. Poté žáci hledali ve třídě obrázky předmětů běžně se v domácnostech vyskytujících, které by mohly představovat nebezpečí v podobě úrazu a zakreslovali je na papír. Záměrně jsem nezařazovala obrázků elektrické zásuvky a upozornila je ještě před činností, že se ve třídě mohou vyskytovat také takové předměty, které v domácnosti naleznou a mohou být nebezpečné. Žádné z dětí však můj „chyták“ neobjevilo.

Obrázek „nebezpečné předměty v domácnosti“ (Kristýnka Hošková, Matýsek Chlubna, 1. A, Základní škola, Komenského 2, Žďár nad Sázavou)

Závěrečná hodina patřila oblasti „Hry a zábava“. Žáci ve skupinkách vzájemně ostatním popisovali obrázky různých míst často typických pro dětskou hru, které si vylosovali. Zhodnotili správně jejich vhodnost ke hře a rozhovořili se také o tom, kde si nejčastěji hrají oni ve svém volném čase. Dále, opět ve stejných skupinách, pantomimicky ztvárnili herní činnosti z obrázků. Během činnosti však mnohdy vznikaly

jisté časové prodlevy, jelikož přesně nevěděli, jak danou činnost předvést ostatním. Prostor byl také pro aktivitu „Jaké nebezpečí hrozí dětem na obrázku?“. Ta již představovala spíše takové shrnutí, jelikož se v následující diskusi ukázalo, že si vědomi možného rizika nebezpečné hry jsou.

Závěr

Cílem diplomové práce bylo vytvořit ucelený metodický materiál pro pedagogy poskytující náměty a činnosti na zařazení prevence úrazů do výuky na prvním stupni základních škol. Smyslem metodiky je pomoci vyplnit malou mezeru v systematickém zařazení prevence dětských úrazů do školní výuky takovým způsobem, jenž povede k soustavnému a cílenému působení na žáky.

Metodika byla vytvořena v souladu s obsahem Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání a zčásti ověřena v prvním ročníku základní školy. Při tom vychází z reálného pohledu na současnou problematiku dětské úrazovosti a zohledňuje vývojová rizika vzniku úrazů v období mladšího školního věku, jimiž se včetně dalšího zabývá teoretická část práce. Jelikož byla současná verze zmíněného vzdělávacího dokumentu obohacena o nový cíl i témata, která se mimo jiné týkají ochrany zdraví při každodenních rizikových situacích, mohla by poskytnout oporu pro výuku prevence úrazů na prvním stupni základních škol.

Metodika k prevenci úrazů dětí mladšího školního věku tedy předkládá návrh na rozčlenění celé problematiky v 1. - 5. ročníku základní školy, jejichž obsah vymezuje prostřednictvím vlastních dílčích oblastí úrazové prevence navržených pro účely této práce. Zastoupení zmíněných oblastí je v každém ročníku různé, vychází z reálných možností, které výuka na prvním stupni poskytuje. Záměrně v jejím obsahu neuvádím časový plán výuky, jelikož vždy záleží na samotném pedagogovi, jak výuku zorganizuje a povede.

Osobně považuji za nejvhodnější způsob seznámat žáky s veškerými riziky, jež jsou náplní jednotlivých oblastí, již od prvního ročníku a následně jejich povědomí o nich dále rozšiřovat. Realizace v prvním ročníku mimo jiné potvrdila, že obsah, který pro jednotlivé ročníky nabízí, nemusí být považován za pevně stanovený. Mnoho témat a činností z jednotlivých oblastí můžeme za prvé v rámci ročníku prolínat mezi sebou nebo je také vhodným způsobem zařazovat i do jiných ročníků a s ohledem na věk a specifické potřeby konkrétních žáků vhodně upravit. Metodiku lze chápat také jako inspiraci k výuce i výchově žáků v oblasti úrazové prevence. Jedná se především o to uvědomit si, že je třeba rozvíjet u dětí v tomto ohledu také oblast motoriky, smyslového vnímání, schopnosti odhadu, orientace v prostoru či kritického myšlení.

Je zřejmé, že prevence úrazů nespočívá pouze v tom, naučit žáky pravidlům bezpečnosti. Významnou roli hraje působení školy ve všech rovinách a především na samotném učiteli, který by měl dětem poskytovat mnohostrannou výchovu vycházející z důležitých potřeb reálného života a v neposlední řadě sám jít dětem příkladem.

Veškerý souhrn poznatků i námětů, které práce předkládá, by mohly být vhodnou oporou nejen pro vzdělávací ale také výchovné působení pedagogů k prevenci úrazů dětí mladšího školního věku.

RESUMÉ

Diplomová práce *Prevence úrazů dětí mladšího školního věku* se zaměřuje na možnost předcházení úrazům prostřednictvím zařazení dané tematiky do výuky na prvním stupni základní školy.

Teoretická část nahlíží na problematiku úrazů z různých úhlů pohledu. Předkládá nezbytné informace k danému tématu a jistá specifika s ní související. Popisuje úrazy v dětství typické, spolu s jejich charakteristikou. Dále se věnuje úrazové prevenci, především pak ve školním prostředí. V neposlední řadě řeší způsob jejího zařazení do vzdělávání na prvním stupni základních škol.

Stěžejní praktická část předkládá metodiku k prevenci úrazů dětí mladšího školního věku v podobě uceleného materiálu, který zahrnuje tematiku prevence úrazů pro výuku v jednotlivých ročnících na prvním stupni základní školy spolu s konkrétními náměty na činnosti. Metodika byla vytvořena v souladu s Rámcovým vzdělávacím programem pro základní vzdělávání. Svým obsahem přitom vychází z reálné situace ohledně dětské úrazovosti. Poskytuje tak oporu pro pedagogy prvního stupně základních škol v oblasti systematické výchovy dětí k předcházení úrazům.

SUMMARY

This thesis *Injury prevention for younger school age children* is focused on the possibility to prevent injuries by means of enlisting the set subject into education in primary school.

Theoretical part deals with problems of injuries using different points of view. It presents necessary information of the set subject and certain particularity related to it. It describes injuries typical for certain periods of development together with their characterization. Further it deals with injury prevention, above all in school surroundings. Last but not least, it solves the method of its' integration into primary school education.

The fundamental, practical part presents younger school age children in form of compact material which includes the subject of injury prevention for education in each grade of primary school together with concrete activity items. Methodology was made in accordance with RVP for primary education. It's comes from the real situation of children's injury rate. It provides support for primary school pedagogues in sphere of systematic education of children.

Použitá literatura:

1. BYDŽOVSKÝ, Jan. *První pomoc*. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, a.s., 2001, 76 s. ISBN 80-247-0099-9.
2. ČELKO, Alexander Martin. *Dětské úrazy a popáleniny: nemocniční studie případů dětských pacientů hospitalizovaných s popáleninovým úrazem*. vyd. Praha: Galén, c2002, 72 s. ISBN 80-7262-189-0.
3. FRIŠOVÁ, Lenka a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Úrazy dětí*. 3. přeprac. a dopl. vyd. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006, 36 s. ISBN 80-869-9172-5.
4. GREGORA, Martin. *První pomoc u dětí*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 2004, 68 s. ISBN 80-204-1064-3.
5. GRIVNA, Michal. *Dětské úrazy a možnosti jejich prevence*. 1. vyd. Praha: Centrum úrazové prevence UK 2. LF a FN Motol, 2003, 144 s. ISBN 80-239-2063-4.
6. HEINRICHOVÁ, J. *Bezpečná cesta do školy: projekt pro dopravní výchovu dětí*. 1. vyd. Brno: Centrum dopravního výzkumu, 2006. 76 s. ISBN 80-86502-32-5.
7. KOHOUTEK, Rudolf. *Úvod do psychologie: psychologie osobnosti a zdraví žáka*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2006, 167 s. ISBN 80-210-4077-7.
8. KOLÁŘ, Michal. *Bolest šikanování*. 2. vyd. Praha: Portál, 2005, 256 s. ISBN 80-7367-014-3.
9. LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 3. přeprac. a dopl. vyd. Praha, 1998, 343 s., obr. ISBN 80-716-9195-X.
10. MACHOVÁ, Jitka, KUBÁTOVÁ, Dagmar, et al. *Výchova ke zdraví*. 1. Vydání. Praha: Grada Publishing, a.s., 2009, 296 s. ISBN 978-80-247-2715-8.
11. NOVÁK, Jan. *Jedovaté rostliny v bytě a na zahradě*. 1. vyd. Praha: Grada, 2004, 81 s., [16] s. barev. Obr. Příl. ISBN 80-247-0716-0.
12. PIPEKOVÁ, Jarmila. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. Brno: Paido, 1998, 234 s. ISBN 80-85931-65-6.
13. PROVALILOVÁ, Iva. Prevence úrazů v dopravě. In: STOJAN, Mojmír. *Dopravní výchova dětí a mládeže jako jeden z pilířů ochrany zdraví a prevence úrazů: pro učitele 1. stupně ZŠ*. 1. vyd. Brno: MSD, 2008, 109 s. ISBN 978-80-7392-078-4.
14. ŘEHULKA, Evžen. Osobnost „nehodáře“ a prevence dopravních nehod ve školním věku: psychologické otázky. In: STOJAN, Mojmír. *Dopravní výchova dětí a mládeže jako jeden z pilířů ochrany zdraví a prevence úrazů: pro učitele 1. stupně ZŠ*. 1. vyd. Brno: MSD, 2008, 109 s. ISBN 978-80-7392-078-4.

15. REZKOVÁ, Bohdana. *Umíme chránit děti před úrazy?: praktická příručka pro rodiče: předškoláci 3-6 let*. 1. vyd. Brno: Výzkumné pracoviště preventivní a sociální pediatrie při MU v Brně ve spolupráci s P.F. Art, 2008, 35 s. ISBN 978-80-7348-572-6.
16. RÝGL, Antonín. *--a dej na sebe pozor!*. 1. vyd. Ilustrace Vítězslava Klimtová. Praha: Marsyas, 1995, 101 s. ISBN 80-901606-5-4.
17. SRNSKÝ, Pavel. *První pomoc u dětí*. 2., přepracované vyd. Praha: Grada, 2007, 111 s. ISBN 978-80-2471-824-8.
18. STOJAN, Mojmir a kolektiv. *Dopravní výchova pro učitele 1. stupně ZŠ*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2007. 224 s. ISBN 978-80-210-4251-3
19. TOŠOVSKÝ, Václav. *Chraňme děti před úrazy: prevence úrazů dětí a mládeže*. Praha-východ [Dobřejovice]: Alfa-Omega, 2006, 191 s. ISBN 80-86318-79-6.
20. TRAPANI, Gianfranco, BERTINO, Enrico, et al. *První pomoc a zdraví dítěte*. 1. vyd. Praha: Portál, 2006, 144 s. ISBN 80-7367-137-9.

Elektronické zdroje:

1. AUTORŮ, kolektiv. Podklady k výuce témat dopravní výchovy v základních školách. *Metodický portál: Články* [online]. 28. 08. 2012, [cit. 2015-03-02]. Dostupný z WWW: <<http://clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/16447/PODKLADY-K-VYUCE-TEMAT-DOPRAVNI-VYCHOVY-V-ZAKLADNICH-SKOLACH.html>>. ISSN 1802-4785.
2. JANOUŠEK, Roman. ZVADOVÁ, Zuzana. Prevence úrazů u dětí a dospívajících ČR. Státní zdravotní ústav: [online]. [cit. 2015-03-28]. Dostupné z: <http://www.szu.cz/tema/podpora-zdravi/prevence-urazu-u-deti-a-dospivajicich-cr>
3. Prevence dětských úrazů. Ministerstvo zdravotnictví ČR. [online]. [cit. 2015-03-18]. Dostupné z: http://www.mzcr.cz/dokumenty/prevence-detskych-urazu-jedna-z-priorit-ministerstva-zdravotnictvi_1099_870_1.html
4. Prevence úrazů. Dětství bez úrazů, o. p. s.: [online]. [cit. 2015-03-19]. Dostupné z: http://detstvibezurazu.cz/wp-content/uploads/2014/04/DBU_prevence_urazu.pdf
5. SOUKUPOVÁ, Věra., ŠVESTKOVÁ, Renata. Úrazy a otravy dětí při pobytu v přírodě. In: *Prevence úrazů, otrav a násilí* [online]. [cit. 2015-03-12]. Dostupné z: <http://casopis-zsfju.zsf.jcu.cz/prevence-urazu-otrav-a-nasili/administrace/clankyfile/20120501143215357163.pdf>
6. Státní zdravotní ústav: Aby pes nekousl. [online]. [cit. 2015-03-18]. Dostupné z: http://www.szu.cz/uploads/documents/czpz/edice/plne_znani/brozury/pes.pdf

7. Škola a předpisy o bezpečnosti a ochraně zdraví při práci. In: *Učitel'ské noviny*. [online]. [cit. 2015-03-28]. Dostupné z: <http://www.ucitelskenoviny.cz/archiv/archiv242504/priloha.un-při.a.předpisy.o.bezpečnosti.a.ochrane.zdravi.pri.praci.pdf>
8. Toxikologické informační středisko. [online]. [cit. 2015-03-28]. Dostupné z: <http://www.tis-cz.cz/>
9. Upravený Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání platný od 1. 9. 2013. In: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy [online]. Praha, 2013 [cit. 2015-03-20]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/upraveny-ramcovy-vzdelavaci-program-pro-zakladni-vzdelavani>
10. Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR: Národní registr úrazů. [online]. [cit. 2015-03-28]. Dostupné z: [http://www.uzis.cz/registry/narodni-zdravotni-registry/nr-urazu\)tv_i_1099_870_1.html](http://www.uzis.cz/registry/narodni-zdravotni-registry/nr-urazu)tv_i_1099_870_1.html)
11. Vyhláška č. 64. In: *o evidenci úrazů dětí, žáků a studentů*. 2005. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/dokumenty/vyhláška-c-64-2005-sb-1>
12. Výchova ke zdraví: Prevence úrazů. [online]. [cit. 2015-03-18]. Dostupné z: http://www.vychovakezdravi.cz/uploads/tinymce/files/bulletin_cup_urazy_deti.pdf
13. Záchranný kruh: Pro školy. [online]. [cit. 2015-03-19]. Dostupné z: <http://www.zachranny-kruh.cz/metodicke-materialy/metodicka-prirucka-deskove-hry.html>
14. Zákon č. 561. In: *o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, ve znění pozdějších předpisů*. 2005. [online]. [cit. 2015-03-22]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/dokumenty/novy-skolsky-zakon>
15. Zdraví 21 - cíle 1 - 9. In: *Zdraví pro všechny v 21. století* [online]. 2002 [cit. 2015-03-20]. Dostupné z: http://www.mzcr.cz/Verejne/dokumenty/zdravi-pro-vsechny-v-stoleti_2461_1101_5.html

Seznam příloh

- Příloha č. 1: Jaké nebezpečí dětem hrozí?
- Příloha č. 2: Kdo se nechová správně?
- Příloha č. 3: Co nás ochrání?
- Příloha č. 4: Auta
- Příloha č. 5: Poznej účastníky silničního provozu
- Příloha č. 6: Jaké je nebezpečí při výstupu z automobilu?
- Příloha č. 7: Jak se správně zachováš?
- Příloha č. 8: V čem mohou být tyto předměty v domácnosti nebezpečné?
- Příloha č. 9: Co by se dětem mohlo stát?
- Příloha č. 10: Kde si hrát?
- Příloha č. 11: Nebezpečí venkovních nálezů
- Příloha č. 12: O zápalkách
- Příloha č. 13: Můžeš bezpečně přejít přes koleje?
- Příloha č. 14: Příběh psa
- Příloha č. 15: Co vyjadřuje pes svým postojem?
- Příloha č. 16: Jak tohle asi dopadne?
- Příloha č. 17: Nebezpečí zimních radovánek
- Příloha č. 18: Nebezpečí letních radovánek
- Příloha č. 19: Co by se mohlo stát?
- Příloha č. 20: Doved' kamaráda bezpečně na místo
- Příloha č. 21: Příběh dobrého i špatného konce
- Příloha č. 22: Pozor voda
- Příloha č. 23: Zásady začínajícího cyklisty
- Příloha č. 24: Vyprávěj o chlapcově nehodě
- Příloha č. 25: Zákaz rozdělávání ohně
- Příloha č. 26: Jak se zachovat při bouřce?
- Příloha č. 27: Na skály, Do jeskyň, Na stromy
- Příloha č. 28: Seznamte spolužáky s danou rostlinou či houbou
- Příloha č. 29: Najdi spolužáka, který dodržuje zásady
- Příloha č. 30: Nejdůležitější pravidla bezpečnosti v silničním provozu